

Nr 101.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om rätten till arbetstagares uppfinningar; given Stockholms slott den 4 mars 1949.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om rätten till arbetstagares uppfinningar.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,

enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Spörsmålet vem som skall äga rätt till en uppfinning i sådana fall, då uppfinningen gjorts av en person i annans tjänst, är för närvarande icke reglerad i svensk lagstiftning. Det i propositionen framlagda förslaget syftar till att råda bot på de olägenheter som vållats härav, icke minst inom statsförvaltningen.

Bestämmelserna i förslaget äro i princip av dispositiv natur. Vissa speciella stadganden, vilka avse att i särskilda hänseenden trygga arbetstagarens rätt, skola dock icke få åsidosättas genom avtal.

I förslaget fastslås uttryckligen, att arbetstagare har samma rätt till sina uppfinningar som andra uppfinnare, om ej annat följer av lagens bestämmelser. Beträffande sådana uppfinningar, vilkas utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde, har arbetsgivaren tillerkänts viss, större eller mindre, rätt till uppfinningen. Sålunda må nämnas att, om forsk-

nings- eller uppfinnarverksamhet utgör arbetstagarens huvudsakliga arbetsuppgift och en uppfinning tillkommit väsentligen såsom resultat av denna verksamhet, arbetsgivaren skall äga möjlighet att helt eller delvis inträda som uppfinnarens rättsinnehavare med avseende å uppfinningen. Om uppfinningens utnyttjande faller utom arbetsgivarens verksamhetsområde, skall denne icke äga någon rätt till uppfinningen.

Genom en bestämmelse av tvingande karaktär tillförsäkras arbetstagaren rätt till skäligen ersättning för den rätt han avstår till en uppfinning.

Slutligen må nämnas, att en särskild statlig nämnd föreslås bli inrättad med uppgift att avgiva utlåtanden i frågor som röra lagens tillämpning.

F ö r s l a g
till
L a g
om rätten till arbetstagares uppfinningar.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Denna lag avser här i riket patenterbara uppfinningar av arbetstagare i allmän eller enskild tjänst.

Lärare vid universitet, högskolor eller andra inrättningar som tillhöra undervisningsväsendet skola icke anses såsom arbetstagare enligt denna lag, dock att lagen äger tillämpning å sådana lärare vid krigsmaktens skolor och undervisningsanstalter som äro officerare eller underofficerare på aktiv stat.

Såsom arbetstagare enligt denna lag skola icke anses anställnings- eller beställningshavare i krigsmaktens reserver eller på övergångs-, disponibilitets- eller reservstat vid krigsmakten eller värnpliktiga under tid då de äro i tjänst.

2 §.

Arbetstagare har till sina uppfinningar samma rätt som andra uppfinnare, om ej annat följer av vad i denna lag sägs.

Vad sålunda och i övrigt i denna lag stadgas skall lända till efterrättelse, såvitt ej annat är uttryckligen överenskommet eller må anses framgå av anställningsförhållandet eller av eljest föreliggande omständigheter. Att i vissa fall villkor som upptagits i avtal rörande rätten till arbetstagares uppfinning är utan verkan eller må jämkas, därom stadgas i 6 § första stycket, 7 § andra stycket och 9 §.

3 §.

Utgör forsknings- eller uppfinnarverksamhet arbetstagares huvudsakliga arbetsuppgift och har en uppfinning tillkommit väsentligen såsom resultat av denna verksamhet, eller innefattar en uppfinning eljest lösningen av en i tjänsten förelagd, närmare angiven uppgift, äger arbetsgivaren, om uppfinningens utnyttjande faller inom hans verksamhetsområde, helt eller delvis inträda såsom arbetstagarens rättsinnehavare med avseende å uppfinningen.

Är fråga om uppfinning vars utnyttjande faller inom arbetsgivarens verk-

samhetsområde men som tillkommit i annat samband med anställningen än i första stycket sägs, äger arbetsgivaren förvärva rätt att utan hinder från arbetstagaren utöva uppfinningen i sin verksamhet. Önskar arbetsgivaren i fråga om sådan uppfinning förvärva en mera omfattande rätt än nu sagts, har han företräde framför annan att överenskomma med arbetstagaren därom.

Beträffande uppfinning vars utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde men som tillkommit utan samband med anställningen äger arbetsgivaren företräde framför annan att genom överenskommelse med arbetstagaren förvärva önskad rätt till uppfinningen.

4 §.

Gör arbetstagare en uppfinning vars utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde skall han utan dröjsmål lämna denne underrättelse därom.

5 §.

Vill arbetsgivare enligt 3 § första stycket eller andra stycket första punkten förvärva rätt till en uppfinning, skall det ske genom meddelande till arbetstagaren senast inom fyra månader från det arbetsgivaren enligt 4 § mottog underrättelse om uppfinningen. Arbetsgivaren äger ej heller under längre tid än nu sagts annan rätt varom i 3 § förmåles.

Innan tidsfristen gått till ända eller arbetsgivaren dessförinnan förklarat sig icke önska förvärva någon rätt till uppfinningen, äger arbetstagaren ej utan arbetsgivarens samtycke förfoga över uppfinningen eller yppa något angående densamma under sådana omständigheter att dess offentliggörande eller utnyttjande för annans räkning kan befaras. Arbetstagaren må dock, sedan underrättelse skett enligt 4 §, söka patent å uppfinningen här i riket; och åligger det honom i sådant fall att underrätta arbetsgivaren om ansökningen inom en vecka från det den ingavs till patentmyndigheten.

6 §.

Inträder arbetsgivare, enligt denna lag eller eljest, helt eller delvis såsom arbetstagarens rättsinnehavare med avseende å en av denne gjord uppfinning, skall arbetstagaren vara berättigad till skälig ersättning; och skall vad nu sagts gälla ändå att annat må hava avtalats före uppfinningens tillkomst.

Vid ersättningens bestämmande skall särskild hänsyn tagas till uppfinningens värde och omfattningen av den rätt till uppfinningen som arbetsgivaren övertagit ävensom till den betydelse anställningen må hava haft för tillkomsten av uppfinningen. Föreligger sådant fall som sägs i 3 § första stycket skall, utöver skälig gottgörelse för de kostnader arbetstagaren kan hava fått vidkännas för uppfinningen, ersättning utgå allenast i den mån värdet av den rätt till uppfinningen som arbetsgivaren övertagit överstiger vad som med hänsyn till arbetstagarens lön och övriga förmåner i tjänsten rimligen kunnat förutsättas.

7 §.

Sökes inom sex månader efter det arbetstagare slutat anställning som avses i denna lag patent å uppfinning, som gjorts av honom och vars utnyttjande faller inom den förutvarande arbetsgivarens verksamhetsområde, och äger uppfinningen samband med sådan forsknings- eller uppfinnarverksamhet som var uppfinnarens huvudsakliga uppgift i anställningen, eller innefattar uppfinningen eljest lösningen av en honom däri förelagd, närmare angiven uppgift, skall så anses som om uppfinningen gjorts under anställningen. Vad nu sagts skall dock icke gälla om uppfinnaren förmår göra sannolikt att uppfinningen tillkommit efter det anställningen upphörde.

Överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare, innefattande inskränkning i den senares rätt att förfoga över uppfinning som göres mer än ett år efter det anställningen upphört, skall vara utan verkan.

8 §.

Den som till följd av bestämmelserna i denna lag vinner kännedom om uppfinning må ej utnyttja vad han sålunda erfarit eller i oträngt mål yppa något därom.

9 §.

Är tillämpning av villkor, som upptagits i avtal rörande rätten till arbetstagares uppfinning, uppenbarligen stridande mot god sed eller eljest otillbörlig, må villkoret jämkas eller lämnas utan avseende.

10 §.

I fråga, som avser tillämpningen av denna lag, äger arbetsgivaren eller arbetstagaren och, därest tvisten härom hänskjutes till domstol, jämväl denna inhämta utlåtande från en särskild nämnd. Denna skall bestå av ordförande och fyra ledamöter.

Ordföranden och två ledamöter förordnas av Konungen för viss tid bland personer som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetstagarintressen. Ordföranden och en av ledamöterna, vilken förordnas att vara vice ordförande, skola vara lagkunniga och i domarvärv erfarna. Den andre ledamoten skall äga särskild insikt och erfarenhet i patenträttsliga och därmed förbundna frågor.

Övriga ledamöter, vilka skola vara i arbetsförhållanden erfarna och kunniga, förordnas av Konungen för två år i sänder, den ene såsom representant för arbetsgivarsidan och den andre för arbetstagersidan.

För varje ledamot i nämnden förordnar Konungen en ersättare som uppfyller de för ledamoten stadgade behörighetsvillkoren.

Kostnaderna för nämndens verksamhet bestridas av allmänna medel. Närmare föreskrifter angående verksamheten meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1950. Lagen skall icke äga tillämpning å uppfinning som tillkommit före nämnda dag. Ej heller skola bestämmelserna i 7 § första stycket gälla med avseende å den som inom sex månader efter lagens ikraftträdande slutar anställning som avses i lagen.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms slott den 3 december 1948.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK, ANDERSSON.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans-, social-, försvars-, handels- och ecklesiastikdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om bestämmelser angående *rätten till arbetstagares uppfinningar*. Föredraganden anför följande.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 16 mars 1945 tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet särskilda sakkunniga att inom departementet biträda med utredning av frågan om rätten till anställdas uppfinningar. De sakkunniga¹, vilka antagit namnet 1945 års kommitté för utredning om rätten till anställdas uppfinningar, ha den 8 februari 1946 avgivit betänkande med förslag till lag om rätten till arbetstagares uppfinningar (SOU 1946: 21).

Yttranden över kommitténs förslag ha efter remiss avgivits av Svea hovrätt, Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Övre Norrland, Stockholms rådhusrätt, överbefälhavaren (efter hörande av försvarsgrensheferna), arméförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, krigsmaterielverket, försvarets fabriksstyrelse, arméns fortifikationsförvaltning, försvarets forskningsanstalt, försvarsväsendets lönenämnd, statens institut för folkhälsan, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, statens väginstitut, statens geotekniska institut, statskontoret, allmänna lönenämnden, överstyrelsen för yrkesutbildning, kanslern för rikets universitet (efter hörande av universiteten, karolinska institutet, tandläkarinstitutet samt Stockholms och Göteborgs högskolor), tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola, domänstyrelsen, statens skogsforskningsinstitut, skogshögskolan, statens maskin- och redskapsprovninganstalter (statens maskinprovning-

¹ De sakkunniga voro generaldirektören N. T. Löwbeer, ordf., civilingenjören A. B. C. Dahlberg, direktören K. E. Eriksson, ombudsmannen J. L. Geijer, överingenjören och chefen för statens geotekniska institut W. Kjellman, byråchefen Å. C. von Zweigbergk och generaldirektören S. A. E. Ödeen.

ar), lantbrukshögskolan, jordbrukstekniska institutet, kommerskollegium, patent- och registreringsverkets besvärsavdelning, statens provningsanstalt, flygtekniska försöksanstalten, svenska träforskningsinstitutet, statens tekniska forskningsråd, svenska textilforskningsinstitutet, statens uppfinnarnämnd, ingenjörsvetenskapsakademien, jernkontoret och metallografiska institutet.

Universitetskanslern har jämväl överlämnat yttranden av de medicinska fakulteterna och den filosofiska fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektioner vid universiteten i Uppsala och Lund samt av matematisk-naturvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola. Tekniska högskolan i Stockholm har bifogat ett yttrande av högskolans lärarkollegium. Kommerskollegium har jämväl överlämnat yttranden av handelskamrarna i Stockholm och Göteborg samt Skånes handelskammare. Dessutom har statens provningsanstalt överlämnat ett yttrande av anstaltens tjänstemannaför-
ening.

Tillfälle att avgiva yttrande över kommittéförslaget har även beretts svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen i Sverige, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, tjänstemännens centralorganisation, statsverkens ingenjörsförbund, svenska industriens patentingenjörers förening, svenska patentombudsföreningen, svenska teknologföreningen, svenska uppfinnareföreningen och Sveriges högskoleutbildade väg- och vattenbyggares riksförbund. Från samtliga ha yttranden inkommit. Därjämte har ett yttrande över förslaget inkommit från kooperativa förbundet.

Slutligen har arbetsdomstolens ordförande efter remiss avgivit yttrande över kommittéförslaget i avseende å frågan, huruvida arbetsdomstolen bör upptaga mål angående tillämpningen av en lag om rätten till arbetstagares uppfinningar i de fall då tvistefrågan reglerats i kollektivavtal. Över det sålunda avgivna yttrandet ha i sin tur yttranden inhämtats av arbetsgivareföreningen, landsorganisationen och svenska industritjänstemannaförbundet.

Sedan kommittéförslaget varit föremål för överarbetning inom justitiedepartementet och i samband därmed ett förslag till lag om rätten till arbetstagares uppfinningar utarbetats — kommitté- och departementsförslagen torde få såsom bilagor fogas till protokollet i detta ärende — anhåller jag nu att få upptaga frågan till behandling.

Gällande rätt och praxis.

Den svenska lagstiftningen innehåller inga särskilda bestämmelser, som reglera frågan vem rätten till en uppfinning skall tillkomma, när uppfinningen gjorts av person i annans tjänst samt uppfinningen står i samband med anställningen. Inom doktrin och praxis torde man emellertid vara ense om att den svenska rättens nuvarande ståndpunkt i denna fråga är, att en arbetsgivare icke har någon rätt till en arbetstagares uppfinning, såvida ej

sådan rätt uttryckligen överenskommits eller får anses framgå av anställningsförhållandet eller av övriga omständigheter i samband med uppfinningen. Jag hänvisar i denna del till framställningen å s. 11—14 i kommittébetänkandet och till det rättsfall som refererats i Nytt juridiskt arkiv årg. 1946 s. 630.

Saknaden av rättsregler i ämnet har föranlett de enskilda näringsidkarna att i stor utsträckning i sina anställningskontrakt intaga bestämmelser, som reglerar förhållandet mellan dem och de anställda med avseende å rätten till de senares uppfinningar. En redogörelse för avtalspraxis på detta område har lämnats å s. 14—17 i kommittébetänkandet. Av särskilt intresse i detta hänseende är den överenskommelse av ramavtals karaktär, som i januari 1946 — alltså kort innan kommittén avlämnade sitt betänkande — träffats mellan arbetsgivareföreningen och svenska industritjänstemannaförbundet. Då denna överenskommelse åberopats i åtskilliga remissyttranden, synes det lämpligt att här närmare redogöra för innehållet i densamma. Enligt överenskommelsen åtaga sig nämnda organisationer att verka för att frågan om rätten till arbetstagares uppfinningar i kollektivavtal, tjänstereglementen och enskilda anställningskontrakt erhåller följande reglering.

För av tjänsteman under anställningstiden gjord, patenterbar uppfinning gälla följande bestämmelser:

1 a) Uppfinning, som faller inom ramen av tjänstemannens tjänst eller särskilda uppdrag, skall vara arbetsgivarens egendom. Detsamma gäller uppfinning, vartill den väsentliga impulsen givits genom problem inför vilka han ställts genom sin verksamhet i tjänsten och vars utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde. Arbetsgivaren ensam bestämmer om och i vilken utsträckning uppfinningen skall patenteras och tjänstemannen är skyldig att för detta ändamål, i den mån respektive länders lagstiftning det fordrar, bekräfta arbetsgivarens äganderätt till uppfinningen. Äger uppfinningen sådant värde eller har den tillkommit under sådana förhållanden, att tjänstemannens ordinarie löneförmåner icke utgöra skäligen ersättning för densamma, är han berättigad erhålla en med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter avvägd särskild ersättning.

b) Uppfinning, som icke faller under bestämmelserna i 1 a) här ovan men vars utnyttjande eljest faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde, skall av tjänstemannen hembjudas arbetsgivaren till inlösen. Arbetsgivaren bestämmer, om och i vilken utsträckning han för sin räkning vill förvärva uppfinningen, och tjänstemannen är skyldig att mot skäligen ersättning överlåta densamma i denna utsträckning.

Därest icke arbetsgivaren inom tre månader, räknat från den dag uppfinningen blivit arbetsgivaren hembjuden, meddelat tjänstemannen, huruvida och i vilken utsträckning lösningsrätten kommer att utövas, äger denne disponera över uppfinningen efter gottfinnande.

c) Över uppfinning, som faller helt utom arbetsgivarens verksamhetsområde, äger tjänstemannen fritt disponera.

Arbetsgivaren äger att beträffande varje uppfinning i första hand avgöra, till vilken av ovannämnda tre kategorier den är att hänföra.

2) Tjänsteman, som anser sig ha gjort en patenterbar uppfinning av vad slag den vara må, är berättigad och förpliktad att ofördröjligen göra skriftlig anmälan härom till arbetsgivaren eller den som av honom utsetts att mottaga dylika anmälningar.

Dylik anmälan behandlas konfidentiellt, och åligger det arbetsgivaren att genom lämplig diarie- och registerföring tillse, att anmälares prioritetsrätt inom företaget skyddas.

Om flera anställda väsentligt bidragit till en uppfinnings tillkomst, skola samtliga betraktas som uppfinnare.

3) Tvister rörande ovan angivna frågor skola parterna i första hand söka lösa själva med anlitan av den sakkunskap, som finnes inom företaget.

Kan tvisten icke lösas vid lokala förhandlingar, skall den, därest parterna äro därom ense, hänskjutas till avgörande av en särskilt inrättad skiljenämnd, kallad »Industrins uppfinnarnämnd».

Industrins uppfinnarnämnd skall bestå av fem ledamöter. Av dessa utses en av Svenska Arbetsgivareföreningen, en av Svenska Industritjänstemannaförbundet och en, tillika ordförande, av Kungl. Patent- och Registreringsverket, samtliga för en tid av tre år.

Två ledamöter utses av parterna i tvist, som hänskjutes till nämnden. För nämndens verksamhet skall i tillämpliga delar gälla lagen om skiljemän.

Anhängiggörande av talan inför nämnden eller domstol skall ske senast tre år från den dag, tjänstemannen enligt 2) anmält uppfinningen för arbetsgivaren, vid äventyr att all rätt till talan eljest är förlorad.

Enligt två vid överenskommelsen fogade protokollsanteckningar skall följande gälla:

Till 1). När en reglering enligt förestående bestämmelser intages i kollektivavtal, tjänstereglemente eller enskilt anställningskontrakt, skall i fråga om koncernföretag angivas vilka i koncernen ingående företag, som skola anses tillhöra arbetsgivarens verksamhetsområde.

Till 3). Organisationerna åtaga sig att verka för att tvister av mindre ekonomisk betydelse icke hänskjutas till Industrins uppfinnarnämnd.

Härjämte ha organisationerna enats om att det normala förfarandet för slitande av tvister i hithörande frågor skall vara att hänskjuta tvisterna till Industrins uppfinnarnämnd och att domstol skall anlitas, endast när särskilda skäl tala härför.

Under hand har inhämtats, att överenskommelsen intagits i bl. a. de kollektivavtal, som gälla för tjänstemän anställda inom verkstadsindustrien, textilindustrien, konfektionsindustrien och chokladindustrien, varjämte järnbruksförbundet förklarar sig ämna verka för överenskommelsens genomförande inom sitt avtalsområde.

Vad beträffar förhållandet mellan staten som arbetsgivare och dess anställda förekommer det i viss utsträckning, att frågan om rätten till anställdas uppfinningar regleras i anställningskontrakt eller eljest. Härom hänvisas till den utredning, som finnes i ett av dåvarande statssekreteraren Knut Elliot i egenskap av inom handelsdepartementet tillkallad utredningsman den 20 juni 1944 avgivet betänkande med förslag till lag om rätten till uppfinningar m. m. vid vissa statliga verk och inrättningar (SOU 1944: 27 s. 18—22). Det av Elliot framlagda lagförslaget torde få såsom bilaga fogas vid protokollet i detta ärende. Särskilda bestämmelser i ämnet gälla vidare — såsom av den följande redogörelsen kommer att framgå — för vissa av de forskningsinstitut, som inrättats under senare tid.

Tidigare utredningar och förslag.

En laglig reglering av frågan om rätten till arbetstagares uppfinningar har varit aktuell i Sverige vid flera tidigare tillfällen.

Första gången ett direkt lagförslag framlades i ämnet var 1919, nämligen i *patentlagstiftningskommitténs* betänkande med förslag till lag om patent.

Detta lagförslag fastslog, att rätt till patent skulle tillkomma endast uppfinnaren eller hans rättsinnehavare (5 §). Beträffande anställdas uppfinningar skulle arbetsgivaren, såvida icke annat avtalats, anses såsom uppfinnarens rättsinnehavare i fråga om uppfinning, som med hänsyn till de omständigheter, under vilka densamma tillkommit, finge anses ha ingått i den anställdes tjänsteälgganden (6 §). Rörande annan av anställd gjord uppfinning, vars tillkomst stode i samband med den anställdes tjänstverksamhet och vars utövning fölle inom arbetsgivarens verksamhetsområde, skulle den anställda, såvida icke annat vore avtalat, vara skyldig att, innan patent å uppfinningen av honom eller med hans medgivande av annan söktes, åt arbetsgivaren hembjuda den anställda tillkommande anspråk på erhållande av patent. Önskade arbetsgivaren förvärva anspråket, skulle han inom sex månader från hembudet bevisligen giva den anställda detta tillkänna, i vilket fall arbetsgivaren vore att anse såsom uppfinnarens rättsinnehavare, dock med skyldighet för arbetsgivaren att till den anställda utgiva ersättning, om vars storlek i brist av åsämjande talan finge föras vid domstol. Utfästelse på förhand, varigenom den anställda avstode från rätt till ersättning, skulle vara utan verkan (7 § första stycket). Därest person, som vore anställd på aktiv stat i arméns eller marinens tjänst, gjorde uppfinning, som rörde rikets försvar, skulle han vara underkastad sådan hembudsskyldighet, som nyss nämnts, ändå att de för övriga anställda gällande förutsättningarna för sådan skyldighet icke vore för handen (7 § andra stycket).

Beträffande de utlåtanden, som avgåvos över detta lagförslag, hänvisas till SOU 1944: 27 s. 35 ff. Förslaget ledde icke till någon lagstiftning.

År 1938 uppdrog chefen för justitiedepartementet åt dåvarande generaldirektören K. H. R. Hjertén och dåvarande byrådirektören Å. von Zweigbergk (*1938 års patentutredning*) att delta i de överläggningar om huvudgrunderna för ny patentlagstiftning, som kunde komma till stånd med delegerade från Danmark, Finland och Norge. Sådana överläggningar höllos under åren 1938, 1939 och 1941. Därvid berördes även frågan om lagstiftning angående rätten till anställdas uppfinningar. Sistnämnda år voro de norska delegerade förhindrade att närvara. De hade emellertid vid de tidigare förhandlingarna uttalat den uppfattningen, att någon lagstiftning på ifrågasvarande område knappast vore av behovet i Norge. De danska delegerade intogo ej någon bestämd ståndpunkt i frågan. Vid 1941 års överläggningar enades däremot preliminärt de finska och svenska delegerade om vissa bestämmelser av följande innehåll.

Arbetsgivare skulle med avseende å av arbetstagare i allmän eller enskild tjänst gjord uppfinning anses såsom uppfinnarens rättsinnehavare, därest detta vore avtalat eller finge anses vara förutsatt mellan parterna. Om ar-

betsgivaren i visst fall icke önskade inträda såsom rättsinnehavare, skulle han meddela arbetstagaren delta senast två månader från det anmodan om besked härom framställt. Även om vad nu sagts ej vore tillämpligt, skulle arbetstagaren, såvitt fråga vore om uppfinning, vars utövning fölle inom arbetsgivarens verksamhetsområde, vara skyldig att utan dröjsmål hembjuda honom tillkommande rättigheter med avseende å uppfinningen till arbetsgivaren. Arbetsgivare, som hembjudits eller annorledes erhållit kännedom om sådan uppfinning, som sist nämnts, skulle äga helt eller delvis inträda såsom uppfinnarens rättsinnehavare. I så fall skulle meddelande härom lämnas arbetstagaren senast två månader från det hembud skett. Innan sådant meddelande lämnats eller tiden för antagande av hembudet gått till ända, skulle arbetstagaren icke äga förfoga över uppfinningen eller yppa något angående denna. Patent skulle dock få sökas å uppfinningen, så snart hembud skett. Arbetsgivare, som ansåges eller inträdde såsom arbetstagares rättsinnehavare, skulle, oavsett vad härutinnan kunde vara avtalat mellan parterna, vara skyldig att lämna arbetstagaren skälig ersättning. Vid bestämmande av ersättningen skulle hänsyn tagas till samtliga föreliggande omständigheter, däribland arbetstagarens ställning och arbete hos arbetsgivaren samt den hjälp, som lämnats arbetstagaren från denne. Om uppfinnarverksamhet måste anses ingå i arbetstagarens tjänsteåligganden och dennes avlöning bestämts med hänsyn härtill, skulle ytterligare ersättning utgå endast, om uppfinningens betydelse väsentligt överstege vad parterna kunde antagas ha räknat med vid avtalets slutande. Talan om ersättning finge ej väckas senare än tre år sedan patent meddelats.

Nu nämnda bestämmelser överensstämma i huvudsak med dem, som ingå i 23 och 24 §§ finska patentlagen av den 7 maj 1943. Dessa stadganden lyda:

23 §. Har uppfinning gjorts av person i annans arbete eller tjänst, tillhöra de av uppfinningen härflytande rättigheterna arbetsgivaren, därest detta är avtalat eller bör anses vara förutsatt mellan parterna.

Uppfinning, som jämlikt 1 mom. icke tillhör arbetsgivaren, men som kan utövas i sådan rörelse eller inrättning, i vars arbete eller tjänst arbetstagaren gjort uppfinningen, är arbetstagaren skyldig att hembjuda arbetsgivaren, så snart den är gjord.

Arbetsgivare, vilken arbetstagaren hembjudit sådan uppfinning, som avses i 2 mom., kan förvärva denna genom att inom två månader från det hembudet gjorts underrätta arbetstagaren om, att han övertager den hembjudna uppfinningen. Innan sådan underrättelse lämnats eller tiden för hembudets godkännande gått till ända, äger arbetstagaren icke förfoga över uppfinningen eller yppa något angående denna. Patent får dock sökas å uppfinningen, så snart hembud skett. Därest arbetsgivaren eljest erhållit kännedom om sådan uppfinning, vare han berättigad att utan att invänta hembud förvärva uppfinningen genom att underrätta arbetstagaren om sitt anspråk.

Vad i denna paragraf är stadgat äge motsvarande tillämpning i fråga om offentlighetsligt tjänsteförhållande.

24 §. Arbetsgivare, vilken av uppfinning härflytande rättigheter jämlikt 23 § tillhöra eller till vilken de enligt samma paragraf övergått, vare, oavsett vad härutinnan är avtalat mellan parterna, skyldig att lämna arbetstagaren skälig ersättning. Vid bestämmande av ersättningen bör hänsyn tagas till samtliga å saken verkande omständigheter, särskilt till uppfinningens betydelse samt därtill, på vad sätt den omständigheten bidragit till uppfinningens tillkomst, att uppfinnaren varit i arbetsgivarens tjänst. I fall

uppfinnareverksamhet måste anses hava ingått i arbetstagarens tjänsteåligganden och dennes lön bestämts med hänsyn härtill, utgår ytterligare ersättning endast, därest uppfinningens betydelse befinnes väsentligen övertiga vad vid avtalets slutande hade kunnat förutsättas.

Talan om erläggande av ersättning i stöd av 1 mom. skall anhängiggöras innan tre år förflutit från den dag patentet meddelades.

Något definitivt lagförslag i ämnet framlades ej av 1938 års patentutredning.

Spörsmålet om rätten till anställdas uppfinningar har därefter även berörts av *utredningen rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande* i dess den 23 februari 1942 avgivna betänkande nr I (SOU 1942: 6), vilket låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition nr 282 till 1942 års riksdag angående anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning m. m., ävensom av *statens krisrevision* i skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 januari 1942. Vad nämnda utredning samt krisrevisionen därvid anförde jämte ett yttrande av chefen för handelsdepartementet med anledning av betänkandet samt utlåtanden över revisionens skrivelse återfinnes i tidigare omnämnda betänkande SOU 1944: 27 s. 23 ff.

Den förut omnämnda *Elliottska utredningen*, som verkställdes 1943—1944, avsåg frågan om äganderätten till resultaten av den tekniskt-vetenskapliga forskning, som bedrivs vid statliga verk och institutioner. Följande redogörelse må här lämnas för huvuddragen i den av Elliot föreslagna lagen.

Lagen skulle, under förutsättning av Konungens förordnande, äga tillämpning å statligt verk och annan statlig inrättning, där tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt arbete bedreves. Undantag skulle göras för universitet, högskola och annan inrättning, tillhörande undervisningsväsendet (1 §).

Beträffande den rätt, som skulle tillkomma staten-arbetsgivaren, stadgade förslaget, att uppfinning, som gjordes av den, vilken vore anställd eller eljest tjänstgjorde vid verk eller inrättning, vara lagen skulle äga tillämpning, skulle, därest uppfinningen tillkommit såsom resultat av ett helt eller delvis i tjänsten utfört arbete eller eljest innefattade lösningen av en i tjänsten förelagd uppgift, av uppfinnaren utan dröjsmål anmälas för verket eller inrättningen; dock att sådan anmälan icke erfordrades, där uppfinningen uppenbarligen saknade större praktisk betydelse. Detsamma skulle jämväl gälla beträffande uppfinning, som tillkommit utom tjänsten men låge inom ramen för det vid verket eller inrättningen bedrivna arbetet eller eljest vore av beskaffenhet att kunna tjäna verkets eller inrättningens syfte (2 §). Ville staten beträffande uppfinning, som nu nämnts, helt eller delvis inträda såsom uppfinnarens rättsinnehavare, vore staten berättigad därtill. Underrättelse därom skulle, med angivande tillika av i vilken utsträckning staten önskade begagna sig av nämnda rätt, tillställas uppfinnaren senast inom tre månader från det denne begärde besked härtutinnan (3 § första stycket). Under den tid, då det ännu ej vore klart, om staten skulle övertaga viss uppfinning eller ej, skulle uppfinnaren icke utan statens samtycke få förfoga över uppfinningen eller yppa något angående densamma under sådana omständigheter, att dess offentliggörande eller utnyttjande för annans räkning kunde befaras; dock skulle patent å uppfinningen få sökas av uppfinnaren, sedan han anmält densamma för arbetsgivaren (3 § andra stycket).

Beträffande uppfinning, som tillkommit efter anställningens upphörande, stadgades att om någon inom tre år efter slutad anställning gjorde uppfinning, vilken låge inom ramen för det vid vederbörande verk eller inrättning bedrivna arbetet eller eljest vore av beskaffenhet att kunna tjäna verkets eller inrättningens syfte, och uppfinningen vore resultat av arbete, som uppfinnaren helt eller delvis utfört i tjänsten, eller eljest innefattade lösningen av en i tjänsten förelagd uppgift, med avseende å sådan uppfinning skulle så anses, som om tjänsteförhållandet alltjämt bestode. Bestämmelsen skulle icke gälla, där arbetet i statens tjänst innefattat fullgörande av en allmän medborgerlig skyldighet eller utförts på grund av anställning i arméns, marinens eller flygvapnets reserv (4 §).

Om patent söktes eller meddelats å uppfinning, med avseende å vilken staten enligt lagförslaget inträtt såsom rättsinnehavare men staten icke önskade fullfölja ansökningen eller upprätthålla patentet, skulle uppfinnaren underrättas därom senast tre månader innan vederbörlig åtgärd för fullföljd eller upprätthållande behövde vidtagas eller, därest hinder mötte mot iakttagande av sagda tid, så snart ske kunde. Uppfinnaren skulle för sådant fall, där ej förbehåll i annan riktning gjordes, äga inträda i statens rätt med avseende å patentet (5 §).

För den rätt till sin uppfinning, som den anställde skulle avstå till staten, skulle han vara berättigad till skälig ersättning. Vid ersättningens bestämmande skulle hänsyn tagas till samtliga föreliggande omständigheter, därvid särskilt avseende skulle fästas såväl vid uppfinningens betydelse samt omfattningen och värdet av de rättigheter i fråga om uppfinningen, vilka staten övertagit, som även vid den utsträckning, i vilken uppfinnarens tjänst och arbete hos staten samt de betingelser, under vilka han till följd härav kunnat syssla med uppfinningen, medverkat till denna. Inginge i uppfinnarens tjänst tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt arbete och låge uppfinningen inom ramen för uppfinnarens arbetsområde skulle, utöver ersättning för skäliga kostnader som uppfinnaren kunde ha fått vidkännas för uppfinningen, ersättning utgå allenast om uppfinningens värde väsentligen överstege vad som med hänsyn till uppfinnarens tjänsteställning och de förmåner, han åtnjöt i tjänsten, rimligen kunnat förutsättas. Uppfinnare, som önskade komma i åtnjutande av ersättning, skulle göra framställning därom inom ett år från det anmälan om uppfinningen skett (6 §).

Lagförslaget upptog vidare vissa forumbestämmelser (7 §). Enligt dessa skulle tvister angående ersättning eller tillämpningen i övrigt av den föreslagna lagen icke hänskjutas till domstol utan avgöras av en särskild nämnd, kallad statens tekniska skiljenämnd. Denna skulle bestå av fem av Konungen på viss tid förordnade ledamöter jämte ersättare för dem. Vid förordnande av ledamöter jämte ersättare skulle tillses, att såväl statens som arbetslagarnas intressen bleve tillgodosedda. Kostnaderna för nämndens verksamhet skulle bestridas av allmänna medel.

Vad i lagförslaget stadgades om uppfinning skulle i tillämpliga delar gälla med avseende å förfarande eller anordning av teknisk natur, som ej vore att hänföra till uppfinning (8 §). Lagen skulle icke föranleda rubbning i den rätt, som kunde tillkomma tredje man på grund av utfästelse av uppfinnaren före inträde i statens tjänst, såvida ej arbetet därstädes innefattade fullgörande av en allmän medborgerlig skyldighet eller utfördes på grund av anställning i arméns, marinens eller flygvapnets reserv (9 §). Förslaget upptog vidare ett stadgande om diskretionsplikt (10 §). Slutligen innehöll förslaget en straffbestämmelse för uppfinnare som underlät att ställa sig bestämmelserna i lagen till efterrättelse eller som bröt mot diskretionsplikten (11 §).

Över det Elliotska förslaget avgåvos ett sextiotal yttranden. Ett tiotal remissinstanser tillstyrkte förslaget eller lämnade desamma utan erinran, ett tjugutal godtogo en lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med eller på grundval av förslaget, medan ett trettiotal yttranden gingo i huvudsakligen avstyrkande riktning. I det stora flertalet av sistnämnda yttranden vitsordades i och för sig behovet av lagstiftning eller annan reglering på området. Lagförslaget avstyrktes emellertid på huvudsakligen tre olika grunder. Sålunda gjordes i flera yttranden gällande, att en lagstiftning på området icke borde begränsas till statsanställda utan borde avse förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare över huvud taget. Vidare intogo flera remissinstanser den ståndpunkten, att reglering på området borde — med hänsyn till de skiftande förhållandena vid olika statsinstitutioner — ske särskilt för varje verk i avlöningsreglementen, instruktioner o. d. Slutligen påyrkades i åtskilliga yttranden, särskilt från enskilda organisationer och sammanslutningar, att lagförslaget måtte omarbetas med större hänsynstagande till de anställdas intressen. En något utförligare redogörelse för innehållet i yttrandena har lämnats i kommittébetänkandet å s. 29 ff.

Sistnämnda lagförslag har icke lett till någon lagstiftning.

Kommitténs uppdrag och huvuddragen i dess förslag.

I direktiven för den nu förevarande utredningen anförde dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, att skäl talade för att frågan om en laglig reglering av rätten till anställdas uppfinningar i hela sin vidd på en gång upptoges till övervägande. Med hänsyn härtill borde en allsidig utredning verkställas angående detta spörsmål.

I direktiven anfördes vidare:

Vid en lagstiftning i ämnet gäller att söka åstadkomma en skälig avvägning mellan den anställdes och arbetsgivarens berättigade intressen. Å ena sidan måste sålunda den synpunkten beaktas, att den anställda som gjort uppfinningen i fråga skäligen bör ha del i den ekonomiska vinsten av densamma. Sådana anställningsvillkor som tillerkänna arbetsgivaren ensamrätt till den anställdes uppfinning kunna med hänsyn härtill i vissa fall innebära en obillighet mot den anställda. Å andra sidan måste uppmärksammas, att arbetsgivaren, i vars tjänst uppfinningen skett, ofta har ett berättigat krav på att rätten till uppfinningen skall övergå till honom. När ett sådant krav kan anses vara för handen är tydligen beroende på uppfinningens art och de omständigheter under vilka den tillkommit. I detta hänseende kunna förhållandena vara synnerligen olika. Vad till en början angår de fall, då uppfinningen saknar egentligt samband med anställningen, synes arbetsgivaren i allmänhet icke böra kunna påfordra någon rätt till uppfinningen. Men även när ett sådant samband finnes är läget självfallet olika, om arbetstagaren anställts helt eller delvis i syfte att för arbetsgivarens räkning ägna sig åt uppfinnarverksamhet eller om anställningen varit sådan, att en uppfinning i samband med densamma endast framstått som en avlägsen möjlighet. Mellan dessa ytterlighetsfall inrymmas tydligen en mängd anställningsförhållanden med skiftande syfte. Vid bedömandet av spörsmålet om arbetsgivarens rätt till anställdas uppfinningar måste tyd-

ligen hänsyn tagas ej endast till anställningens syfte utan även till anställningsvillkoren överhuvud taget.

Vid en utredning i ämnet torde alltså i första hand böra undersökas, under vilka omständigheter en arbetsgivare bör äga rätt till arbetstagares uppfinningar. Därjämte torde böra utredas, huru långt denna rätt bör sträcka sig. Jag vill särskilt framhålla, att i fråga om uppfinningar av betydelse för försvaret staten självfallet kan ha ett betydande intresse att erhålla uteslutanderätt till desamma. I fråga om andra uppfinningar kan en intresseavvägning mången gång leda till, att det framstår som skäligt att såväl arbetsgivaren som arbetstagaren erhåller viss rätt till uppfinningen. I en del fall kan det härvid synas rimligt, att en sådan uppdelning mellan arbetsgivaren och arbetstagaren sker genom att den förre tillerkännes rätt att, om han så önskar, mot ersättning förvärva rätten till uppfinningen. I andra fall åter kan arbetsgivarens intresse anses skäligen tillgodosett genom en rätt att begagna uppfinningen i sin egen verksamhet medan i övrigt rätten till uppfinningen tillkommer arbetstagaren.

En synpunkt som vid en utredning måste skänkas vederbörligt beaktande är, att en rättslig reglering icke bör ske på sådant sätt att uppfinnarverksamheten hämmas. Behörig hänsyn bör sålunda tagas till det förhållandet, att om de anställdas rätt till av dem gjorda uppfinningar i alltför hög grad beskäres, den nödvändiga stimulansen för uppfinnarverksamhet kan tänkas bortfalla.

Kommittén har i fråga om **b e h o v e t** av en lagstiftning angående rätten till anställdas uppfinningar till en början erinrat om att detta spörsmål föranlett olika lagförslag (patentlagstiftningskommittén år 1919, Elliots förslag år 1944) och att ett stort antal främmande länder genom lagstiftning reglerat hithörande förhållanden, däribland senast Finland år 1943.

Kommittén fortsätter:

Det kan också vara anledning att påminna om att frågan varit föremål för 1938 års patentutrednings behandling och dryftats gemensamt av delegerade från de nordiska länderna. Det torde av berörda förhållanden kunna dragas den slutsatsen, att starka och vittutgrenade intressen verkat i riktning mot en rättslig reglering på förevarande område.

I vårt land har emellertid hittills i fråga om anställdas uppfinningar rätt avtalsfrihet. Av remissbehandlingen av det Elliotska förslaget framgår, att man på åtskilliga håll icke anser detta tillstånd ha medfört några olägenheter men att å andra sidan i många fall gjorts gällande, att en lagreglering vore påkallad. I själva verket var det ju statens såsom arbetsgivare behov av norngivande bestämmelser, som gav anledning till den Elliotska utredningen.

Inom de större industriföretagen i landet har, beträffande tjänstemän, rätten till de anställdas uppfinningar i stor utsträckning reglerats genom särskilda bestämmelser vid anställningsavtalens ingående. I allmänhet innefatta dessa bestämmelser långt gående inskränkningar i arbetstagarnas rätt att förfoga över sina uppfinningar. Avtalsfriheten kan i dessa fall i stort sett sägas ha företrädesvis varit till arbetsgivarnas förmån. Även sådana för arbetstagaren vitala intressen, som huruvida ersättning skall tillkomma honom och bestämmandet av ersättningens belopp, ha enligt avtalens lydelse undandragits hans inflytande. Härmed har kommittén dock icke velat göra gällande, att i tilläupningen dessa avtal i allmänhet lett till för arbetstagarna obilliga konsekvenser.

Å andra sidan förekommer ett mycket stort antal anställningsförhållanden, särskilt för arbetare samt inom småindustri och hantverk, där några

avtal rörande de anställdas uppfinningar icke alls föreligga. I sådana fall torde avsaknaden av lagbestämmelser ha föranlett mycken osäkerhet hos bägge parterna och för arbetsgivaren inneburit en nackdel så till vida, att, om saken ställts på sin spets, han icke kunnat göra gällande någon rätt till uppfinningen, även om, materiellt sett, goda skäl talat för att en sådan rätt för honom borde vara för handen.

Beaktar man nu anförda omständigheter, kan det enligt kommitténs mening med fog hävdas, att en lagstiftning på ifrågavarande område borde ur både arbetsgivares och arbetstagares synpunkt vara önskvärd, även om det icke kan påstås, att svåra och utbredda missförhållanden eller olägenheter göra en sådan lagstiftning oundgängligen nödvändig. Genom en lagreglering skulle den nuvarande tämligen vanliga ovissheten om rådande rättsläge avlägsnas och normer givas, som skulle kunna tjäna till viss ledning i avtalspraxis. Kommittén har nämligen den uppfattningen, att vid en lagstiftning alltjämt ett avsevärt utrymme bör givas åt det fria avtalet. Med hänsyn till de skiftande förhållanden, varunder näringslivet arbetar och särskilt uppfinnarverksamhet bedrives, erbjuder det stora svårigheter att åstadkomma för alla fall passande regler. För båda parterna torde det i längden vara bäst, att de så långt som möjligt kunna reglera sina mellanhavanden genom frivilliga överenskommelser. Bestämmelserna i en blivande lag synas därför i allmänhet böra taga sikte på avtalslösa förhållanden och endast undantagsvis erhålla tvingande natur.

Sammanfattningsvis har kommittén anført, att lagen borde syfta till att dels med hänsyn till de många anställningsfall, där avtal om de anställdas uppfinningar saknades, klargöra rättsförhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare och skäligen tillgodose varderas berättigade intressen, dels genom bestämmelser, som icke finge åsidosättas genom avtal, i vissa väsentliga avseenden trygga den i allmänhet svagare avtalspartens, arbetstagarens, rätt. Vid en reglering på detta område gällde det emellertid att ej endast taga hänsyn till parternas, d. v. s. arbetsgivarnas och arbetstagarnas, berättigade intressen utan även att skänka beaktande åt det allmännas intresse av att forsknings-, utvecklings- och uppfinnararbete, som förde tekniken framåt och vore en stor tillgång för landet, icke hämmades.

Beträffande h u v u d d r a g e n i k o m m i t t é n s l a g f ö r s l a g anmärkes till en början, att detta har avseende å här i riket patenterbara uppfinningar av arbetstagare i allmän eller enskild tjänst (1 §). I förslaget fastslås uttryckligen, att arbetstagare har samma rätt till sina uppfinningar som andra uppfinnare, om ej annat följer av lagens bestämmelser (2 §). Vid regleringen av arbetsgivarens anspråk har kommittén uppdelat uppfinningarna i tre olika kategorier, nämligen

1. sådana uppfinningar, vilkas tillkomst står i samband med arbetstagarens tjänstverksamhet och vilkas utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde (i betänkandet benämnda *tjänsteuppfinningar*);

2. sådana uppfinningar, som icke stå i samband med arbetstagarens tjänstverksamhet men som falla inom arbetsgivarens verksamhetsområde (benämnda *övriga uppfinningar inom arbetsgivarens verksamhetsområde*); samt

3. sådana uppfinningar, som falla utanför arbetsgivarens verksamhetsområde (benämnda *fria uppfinningar*).

Endast beträffande den första kategorien, de s. k. tjänsteuppfindingarna, har arbetsgivaren enligt förslaget erhållit möjlighet att mot arbetstagarens vilja förvärva viss — ehuru begränsad — rätt att utnyttja dennes uppfinningar, närmare bestämt en rätt att utöva uppfinningarna i sin egen verksamhet (3 § andra st.). Däremot har arbetsgivaren ansetts böra tillförsäkras viss tid, under vilken han skulle ha företrädesrätt att med arbetstagaren träffa frivillig uppgörelse om utnyttjandet, såväl när det gäller tjänsteuppfindingar som i fråga om övriga uppfinningar inom arbetsgivarens verksamhetsområde (3 § tredje st.). Beträffande båda dessa kategorier har alltså föreslagits viss inskränkning i arbetstagarens rätt att omedelbart fritt förfoga över sin uppfinning. Sådan inskränkning har däremot icke funnits böra ifrågasättas beträffande de fria uppfinningarna. Såväl vid tjänsteuppfindingar som när det gäller övriga uppfinningar inom arbetsgivarens verksamhetsområde har arbetstagaren vidare ansetts böra åläggas förpliktelse att utan dröjsmål lämna arbetsgivaren underrättelse om uppfinningen (3 § första st.). Under den tid arbetsgivaren ägde företrädesrätt att förvärva mera vidsträckt rätt till en uppfinning skulle arbetstagaren icke utan arbetsgivarens samtycke äga förfoga över uppfinningen eller yppa något angående densamma under sådana omständigheter, att dess offentliggörande eller utnyttjande för annans räkning kunde befaras; dock att arbetstagaren skulle äga att söka patent å uppfinningen (4 §). Arbetstagare, vars rätt till uppfinning helt eller delvis förvärvats av arbetsgivaren, skulle, oavsett vad därutinnan kunde ha avtalats, vara berättigad till skälig ersättning (5 § första st.). Anspråk på ersättning skulle dock ej få framställas senare än tre år från det patent å uppfinningen meddelats här i riket (5 § andra st.). För att skydda arbetstagaren mot oskäligt hårda inskränkningar i hans rätt att förfoga över uppfinningar, som tillkommit efter anställningens slut, har kommittén föreslagit en tvingande bestämmelse av innehåll, att överenskommelser om sådana inskränkningar skulle vara utan verkan, i den mån de avsåge uppfinningar gjorda mer än två år efter det tjänsteförhållandet upphört (6 §). Förslaget upptager vidare en specialbestämmelse (7 §) om uppfinningar av betydelse för rikets försvar, gjorda av bland andra värnpliktiga eller av reservister under tjänstgöring vid krigsmakten, samt ett stadgande (8 §) om diskretionsplikt för den som till följd av bestämmelserna i lagen vinner kännedom om uppfinning. Slutligen stadgas, att mål angående tillämpningen av lagen skola upptagas av Stockholms rådhusrätt samt att i frågor om ersättning enligt 5 § utlåtande skall, om arbetsgivaren eller arbetstagaren det begär, inhämtas av en särskild nämnd, innan frågan hänskjutes till domstol (9 §).

En ledamot av kommittén, civilingenjören Dahlberg, har avgivit ett särskilt yttrande, i vilket han föreslagit, att arbetsgivaren i vissa fall — nämligen om en tjänsteuppfinding tillkommit enligt av arbetsgivaren lämnade anvisningar i arbete på ett av arbetsgivaren uppställt problem — skulle vara berättigad att även mot arbetstagarens vilja förvärva uteslutanderätt och ej blott nyttjanderätt till uppfinningen.

Allmän motivering.

Behovet av en lagstiftning.

Kommitténs mening, att en lagstiftning angående rätten till anställdas uppfinningar är av behovet påkallad, har biträts eller lämnats utan erinran i flertalet y t t r a n d e n.

Statens uppfinnarnämnd har sålunda anfört, att den haft åtskilliga tillfällen att konstatera behovet av normerande riktlinjer för äganderätts- och ersättningsfrågor beträffande uppfinningar gjorda av såväl privatanställda som statsanställda. *Tjänstemännens centralorganisation* har betonat, att avsaknaden av lagbestämmelser lett till osäkerhet hos både arbetsgivare och anställda. *Svea hovrätt* och *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation* ha särskilt understrukit behovet av en reglering för småindustri och hantverk. *Jämväl kooperativa förbundet* har betonat önskvärdheten av en lagstiftning för det stora antal fall, där fasta uppgörelser liknande dem som vanligen träffades inom storindustrien icke funnes. *Krigsmaterielverket* har anfört, att det framstode såsom en betänklig brist att några i lag givna bestämmelser icke funnes angående rätt till uppfinningar vid statliga verk och inrättningar. Denna brist gjorde sig desto starkare gällande, som statliga myndigheter enligt verkets mening för närvarande icke torde kunna träffa avtal rörande tjänstevillkor med annan än arvodesanställd personal. *Jämväl statens provningsanstalt* har ansett det vara till fördel att klara riktlinjer bleve uppdragna på förevarande rättsområde. *Försvarets forskningsanstalt* har omtalat, att flera betydelsefulla frågor rörande uppfinningar vid anstalten blivit vilande i brist på vägledande föreskrifter rörande rätten till arbetstagares uppfinningar; en reglering av denna fråga måste ur många synpunkter hälsas med tillfredsställelse. Även *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* har understrukit, att frågan om statsanställdas rätt till uppfinningar borde regleras i lag, medan styrelsen förklarar sig sakna anledning att ingå på frågan, huruvida behov av en lagstiftning i ämnet föreläge med avseende å arbetstagare i enskild tjänst.

Kommerskollegium, ingenjörsvetenskapsakademien och vissa i ärendet hörda sammanslutningar ha emellertid, under hänvisning till den i januari 1946 träffade överenskommelsen mellan arbetsgivareföreningen och industri-tjänstemannaförbundet, mer eller mindre starkt ifrågasatt behovet av en lagstiftning på förevarande område.

Sålunda ha *jernkontoret*, *arbetsgivareföreningen* och *industriförbundet* i ett gemensamt yttrande anfört följande.

Efter långvariga förhandlingar ha arbetsgivareföreningen och industri-tjänstemannaförbundet träffat en överenskommelse om rätten till anställdas uppfinningar. Enligt denna överenskommelse åtaga sig nämnda organisationer att verka för att denna rätt i kollektivavtal, tjänstereglementen och anställningskontrakt regleras enligt överenskommelsens normer. Dessa normer innebära en noggrann avvägning mellan arbetsgivarens och arbetstaga-

rens intressen samt inrättandet av en särskild skiljenämnd för slitande av tvister. I denna överenskommelse har uppfinnarfrågan erhållit en reglering som såväl arbetsgivare som arbetstagare inom industrien ansett sig kunna godtaga. Det finnes anledning räkna med att denna reglering efter hand kommer att bli gällande inom större delen av de avtalslutande organisationernas verksamhetsområden och därmed för det stora flertalet av de arbetsgivare inom industrien, vilka för närvarande ha denna fråga reglerad med sina arbetstagare. Överenskommelsens regler torde också komma att få en normerande verkan på innehållet i de avtal, som träffas utanför de avtalslutande organisationernas verksamhetsområden. Inom mycket stora delar av näringslivet kommer sålunda den förevarande frågan att regleras utan lagstiftning. I avvaktan på att närmare erfarenheter vinnas rörande verkningarna av denna reglering vilja organisationerna starkt ifrågasätta lämpligheten av att nu införa en lagstiftning på detta område. Därmed borde i varje fall anstå till dess det tilläventyrs visar sig, att den ingångna överenskommelsen icke kommer att tillgodose de anställda uppfinnarnas rättmätiga intressen.

Kommerskollegium har ansett sig ej för närvarande kunna tillstyrka, att kommitténs förslag lades till grund för lagstiftning i ämnet. Kollegiet har därvid framhållit, att förslaget i väsentliga avseenden skilde sig från 1946 års överenskommelse. Detta gällde exempelvis så viktiga områden som i vad mån arbetstagare skulle äga söka patent på uppfinning samt arbetsgivare äga exploatera den. Redan detta förhållande gjorde, att största tvekan måste hysas mot lämpligheten av förslagets fastställelse som lag. I varje fall borde väl med lagstiftningsåtgärder anstå till dess det till äventyrs visade sig att överenskommelsen och den rättspraxis, som i anslutning därtill kunde utveckla sig, icke rättvist tillgodosåge av frågan berörda parter intressen.

Liknande synpunkter ha anlagts av *ingenjörsvetenskapsakademien*.

I ett yttrande av *Stockholms handelskammare*, till vilket kommerskollegium hänvisar, har anförts bl. a. följande.

För anställda inom den större och medelstora industrien kan en lagstiftning på förevarande område knappast anses vara av behovet påkallad. Kommittén har emellertid motiverat den föreslagna lagstiftningen med att det särskilt för arbetare inom småindustri och hantverk förekomme ett mycket stort antal anställningsförhållanden, där några avtal om anställdas uppfinningar icke alls föreläge. Även om denna uppgift är riktig, vilket förefaller sannolikt med hänsyn till att målmedveten teknisk forskning icke bedrivs inom berörda områden av näringslivet i ens tillnärmelsevis samma grad som inom den större industrien, är handelskammaren likväl icke övertygad om att en laglig reglering för den skall är behövlig eller ens lämplig. Inom sådan hantverksmässig eller småindustriell verksamhet, där uppfinningar kunna väntas bli resultatet av de anställdas arbete, torde nämligen avtal om arbetsgivarens rätt därtill mestadels träffas. Då sådana avtal icke förekomma, torde detta bero på att man i allmänhet utgått ifrån, att arbetsgivaren icke skall äga någon rätt till uppfinningen. Även om uppfinningen i sådana fall tillkommit under tjänsteverksamhet och faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde torde den icke behöva vara allt anse som ett led i eller som en direkt följd av anställningen, och en lagstiftning sådan som den här föreslagna skulle alltså gå längre än vad man även på arbetsgivarehåll ansett motiverat.

Jämväl *allmänna lönenämnden*, till vars yttrande *försvarsväsendets lönenämnd* i allt väsentligt anslutit sig, har ställt sig tveksam till behovet av en lagstiftning och anfört, att det inom nämnden satts i fråga, om man icke tills vidare i huvudsak kunde stanna vid inrättandet av den av kommittén föreslagna särskilda nämnden, vilken skulle kunna utöva ett normerande inflytande på förevarande område.

Vad angår frågan huruvida 1946 års överenskommelse kan anses göra en lagstiftning på förevarande område överflödigt har *tjänstemännens centralorganisation*, till vilken industritjänstemannaförbundet är anslutet, intagit en annan ståndpunkt än motparten, i det att centralorganisationen i princip tillstyrkt kommitténs förslag. Beträffande innebörden av 1946 års överenskommelse har centralorganisationen anfört, att de anställda uppfinnar- nas rättigheter inom den privata industrien genom överenskommelsen betydligt förbättrats i jämförelse med rättsläget enligt tidigare tillämpade upp- rinnarklausuler, vilka inneburit långtgående inskränkningar i arbetstagar- nas rätt att förfoga över sina uppfinningar. Visserligen innefattade överens- kommelsen större inskränkningar i arbetstagarens rätt än som ansetts böra medgivas i kommitténs förslag, men överenskommelsen borde ses mot bak- grunden av att de dithills gällande bestämmelserna ställt arbetstagaren helt rättslös. Överenskommelsen innebure sålunda ett stort steg framåt.

Några av de remissinstanser som ifrågasatt, huruvida ett behov av lag- stiftning på förevarande område verkligen förelåge, ha till stöd för denna sin uppfattning jämväl åberopat kommitténs eget uttalande, att det icke kunde påstås att svåra och utbredda missförhållanden eller olägenheter gjorde en lagstiftning oundgängligen nödvändig.

I detta sammanhang förtjänar nämnas, att *krigsmaterielverket* i en den 30 april 1948 dagtecknad skrivelse till chefen för justitiedepartementet starkt understrukit behovet av en lagstiftning om rätten till s t a t s a n s t ä l l d a s uppfinningar.

I skrivelsen anföres bland annat:

Frågor angående förvärv av rätt till anställdas uppfinningar ha i stor ut- sträckning uppkommit inom försvaret såväl under det senaste kriget som därefter. Med undantag för vissa under senaste kriget tillfälligt inrättade organ — statens ammunitionsnämnd och försvarsväsendets verkstadsnämnd — ha försvarets myndigheter i allmänhet icke träffat generella avtal med de hos myndigheterna anställda angående rätten till de uppfinningar som de kunna komma att göra under sin anställning. Beträffande tjänstemän, vilkas anställningsförhållanden regleras av de statliga avlöningsreglemen- tena, har hinder ansetts föreligga att träffa dylika avtal. Därtill kommer att vid inplacering i lönegrad eller eljest vid bestämmande av avlöning hänsyn icke kunnat tagas till eventuell framtida uppfinnarverksamhet från den anställdes sida. Kronan synes sålunda lika litet som någon annan ar- betsgivare kunna hävda någon rätt till uppfinning, som gjorts i tjänsten, ens när uppfinnaren haft ett direkt uppdrag att syssla med visst konstruk- tions- eller liknande tekniskt arbete. Någon rätt torde för statens del en- dast föreligga i de undantagsfall, då uppfinnaren direkt erhållit anvisning om de vägar enligt vilka uppfinningen sedermera kommit till stånd. Dessa förhållanden ha föranlett och föranleda fortfarande stora svårigheter för försvarets myndigheter.

Frågan om den ersättning, som skall tillkomma uppfinnare för upplåtande av nyttjanderätt för försvarets räkning, har bedömts från fall till fall. Uppgörelserna ha många gånger blivit beroende av föreliggande förhandlingssituation och uppfinnarens större eller mindre beredvillighet att gå Kronan tillmötes. För krigsmaterielverket har det därför varit mycket svårt att i de fall, som handlagts av verket eller i vilka verket avgivit yttrande, tillämpa några generella normer. Handläggningen av ersättningsfrågor av förevarande slag skulle underlättas om de rättsliga grundvalarna för parternas ömsesidiga anspråk voro åtminstone i huvudsak reglerade genom lagstiftning.

Då Kronan enligt 7 § i lagen den 29 november 1946 med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret kan expropriera sådan uppfinning, skulle Kronan visserligen icke behöva finna sig i vilken ekonomiskt ogynnsam uppgörelse som helst. Emellertid har nyssnämnda expropriationsbestämmelse ännu aldrig tillämpats och man kan hos myndigheterna iakttaga en viss obenägenhet att hänskjuta frågor innefattande skälighetsprövning av ersättningsbelopp till avgörande av domstol. På grund av nu berörda förhållanden framstår det som synnerligen angeläget att en lagstiftning i huvudsak byggande på det av 1945 års kommitté avgivna förslaget snarast kommer till stånd. Särskilt skulle den i lagförslagets 9 § avsedda nämnden kunna bli av största betydelse för åstadkommande av större enhetlighet på detta område.

Inom det enskilda näringslivet träffa arbetsgivarna i allmänhet avtal med sådana anställda, som syssla med forsknings- eller konstruktionsverksamhet, angående rätten till av dem gjorda uppfinningar. Såsom ovan angivits kunna emellertid avtal av denna karaktär i allmänhet icke träffas mellan en statlig myndighet och de hos myndigheten anställda. För statsförvaltningens del är behovet av en lagstiftning i ämnet synnerligen angeläget. Det kan ifrågasättas, om icke i avvaktan på en allmän lagstiftning provisoriska bestämmelser horde utfärdas rörande rätten till statsanställdas uppfinningar.

En särskild fråga är, huruvida universitet och högskolor böra undantagas från lagens tillämpning. Till detta spörsmål återkommer jag i det följande.

Lagens allmänna karaktär m. m.

Beträffande den avsedda lagens allmänna karaktär har kommittén uttalat den uppfattningen, att man borde gå fram med viss återhållsamhet. Lagstiftningen borde undvika ett reglerande i fråga om detaljer och inskränkas till generella föreskrifter om det mest väsentliga. Man finge betänka, att det vore fråga om ett förut i lag oreglerat rättsområde. Erfarenhet saknades alltså om vilken verkan lagbestämmelser härutinnan kunde få för de berörda parterna.

Kommitténs uttalande angående den avsedda lagens allmänna karaktär har lämnats utan erinran i flertalet yttranden. Svenska industriens patentingenjörers förening har emellertid anmärkt, att i synnerhet arbetstagaren-uppfinnaren komme att ha betydande olägenheter av att lagen, därest den utformades enligt kommitténs förslag, i så stor utsträckning måste tolkas mot bakgrunden av motiveringen. Några remissinstanser,

däribland *Svea hovrätt* och *försvarets forskningsanstalt*, ha gjort gällande att den av kommittén utarbetade lagtexten i vissa fall vore så kortfattad, att man vid läsningen enbart av denna lätt kunde få den uppfattningen, att innebörden av bestämmelserna vore en annan än motiven gäve vid handen. Å andra sidan har *Svea hovrätt* förklarat sig anse det vara bättre, att lagen i erforderlig utsträckning kompletterades genom avtal än att den utbyggdes till ett invecklat komplex av mer eller mindre tvingande regler. Såsom av den följande redogörelsen kommer att närmare framgå, ha likväl åtskilliga instanser hemställt, att lagtexten på olika punkter måtte få en fylligare utformning än kommittén föreslagit.

Beträffande frågan huruvida lagstiftningen bör vara dispositiv eller icke har kommittén såsom sin uppfattning hävdad, att full avtalsfrihet i princip borde råda på förevarande rättsområde. Med hänsyn till att arbetstagaren enligt kommitténs mening i regel torde intaga en svagare ställning än arbetsgivaren vid avtal dem emellan har kommittén dock ansett, att de i förevarande hänseende väsentligaste intressena för arbetstagaren-uppfinnaren borde skyddas genom tvingande bestämmelser. Sådana har kommittén — såsom av den förut lämnade redogörelsen framgått — ansett erforderliga på två punkter, nämligen dels när det gällde arbetstagarens rätt till skälig ersättning för de av honom frånträdde rättigheterna med avseende å hans uppfinningar och dels i fråga om rätten till uppfinningar, som gjordes efter tjänsteförhållandets upphörande. I övrigt har kommittén ansett stadgandena böra vara dispositiva. En fråga som i detta sammanhang dryftats inom kommittén har varit, om kollektivavtal skulle på dessa två punkter tillerkännas annan rättsverkan än individuella överenskommelser. Kommittén, som i detta sammanhang hänvisat till den mellan arbetsgivareföreningen och industritjänstemannaförbundet i januari 1946 träffade överenskommelsen, har härom anfört, att det visserligen vore ostridigt att arbetstagarna i en sammanslutning intoge en starkare ställning än var och en av dem enskilt och att man därför skulle kunna göra gällande att en arbetstagarförening vore mäktig nog att vid en uppgörelse av här ifrågavarande slag själv tillvarataga sina medlemmars intressen, men att kommittén likväl stannat vid att, då de föreslagna tvingande bestämmelserna enligt dess mening ägde stor principiell betydelse, de icke borde få sättas ur kraft genom kollektivavtal.

Ingen gensaga har i yttrandena riktats mot kommitténs uppfattning, att full avtalsfrihet i *princip* bör råda på förevarande rättsområde. Några remissinstanser ha emellertid anmärkt, att lagstiftningens dispositiva karaktär blott framginge indirekt vid en jämförelse med de av kommittén föreslagna tvingande reglerna. Denna metod har ansetts vara ägnad att särskilt hos lekmän föranleda missförstånd och man har därför hemställt, att lagtexten (2 §) måtte kompletteras med en bestämmelse, varav direkt framginge, att lagen med vissa angivna undantag vore tillämplig endast för så vitt ej annat vore avtalat eller eljest måste anses framgå av anställningsförhållandet. För remissinstansernas inställning till frågan, huru-

vida vissa bestämmelser böra vara av tvingande natur, redogöres i det följande. I detta sammanhang må allenast nämnas, att *skånska hovrätten* ansett det böra övervägas, om icke till skydd för arbetstagaren-uppfinnaren borde i lagtexten införas den i några under senare år tillkomna lagar förekommande bestämmelsen av innebörd att, därest tillämpning av villkor som upptagits i avtal uppenbarligen strede mot god sed i rättsförhållandet eller eljest vore otillbörlig, villkoret måtte jämkas eller lämnas utan avseende.

I fråga om terminologien må anmärkas, att begreppet *arbets-tagare* använts i kommittéförslaget. Kommittén har härom framhållit, att samma term använts i ett flertal på senare tid tillkomna lagar, bl. a. lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt och lagen den 29 juni 1945 om semester.

**Under vilka omständigheter bör en arbetsgivare äga rätt till sina
arbetstagares uppfinningar och hur långt bör denna
rätt sträcka sig?**

Kommittén.

Enligt nuvarande svensk rätt torde, såsom förut nämnts, en arbetsgivare icke ha någon rätt till en arbetstagares uppfinningar, såvida ej sådan rätt uttryckligen överenskommits eller får anses framgå av anställningsförhållandet eller av övriga omständigheter i samband med uppfinningen. Såsom kommittén framhållit, är det emellertid vanligt, att arbetsgivarna genom avtal försäkra sig om rätten till de anställdas uppfinningar. Enligt kommitténs mening kunna dessa anspråk från arbetsgivarnas sida under vissa förutsättningar vara berättigade. Kommittén har härom anfört följande.

I äldre tider torde uppfinnaren ha kunnat till stor del själv bekosta utexperimenterandet av sina uppfinningar och själv ombesörja exploaterandet av desamma. Genom teknikens och industriens frammarsch, som medfört genomgripande ändringar i fråga om det tekniska forsknings- och utvecklingsarbetets metoder och resurser, ha uppfinnarverksamheten och uppfinningarnas utnyttjande emellertid kommit att i stor utsträckning kräva allt mera betydande kapitalutlägg. På grund härav har uppfinnarverksamheten från att tidigare ha uppburits väsentligen av enstaka »fria» uppfinnare mer och mer knutits till industriföretagen, där uppfinnararbete numera i mycket stor omfattning utföres av anställda, ofta av flera i samverkan. Patentskyddet tjänar för den skull, mer än tidigare, de facto, såsom ett medel att, förutom att löna uppfinnaren för hans prestationer, även lämna någon säkerhet för det kapital, som lägges ned på uppfinningarnas utexperimenterande och exploaterande. Den medverkan, som sålunda i vissa fall lämnas av arbetsgivaren, liksom även arbetsgivarens intresse av att icke genom arbetstagarens åtgöranden utsättas för konkurrens från andra företagares sida synas motivera, att arbetstagaren icke under alla omständigheter skall äga att fritt förfoga över sin rätt till uppfinningen. Även oavsett kapitalutlägget kan i vissa fall en sådan medverkan från arbetsgivarens sida, som motiverar inskränkningar i arbetstagarens fria förfogande, anses föreligga,

då, såsom ofta är fallet, företagets utrustning och materiel utnyttjats för uppfinningens åstadkommande eller arbetstagaren genom sin tjänst hos arbetsgivaren erhållit uppslaget till uppfinningen eller rent av utfört densamma efter anvisningar från företagets sida.

Med utgångspunkt härifrån och med hänsyn tagen till parternas insatser för uppfinningarnas tillkomst har kommittén, såsom förut nämnts, gjort en uppdelning av uppfinningarna i tre olika kategorier — tjänsteuppfinningar, övriga uppfinningar inom arbetsgivarens verksamhetsområde och fria uppfinningar — vilken uppdelning kommittén ansett böra läggas till grund, när det gällde att reglera arbetsgivarnas anspråk.

Beträffande tjänsteuppfinningarna säger sig kommittén ha haft uppmärksamheten fäst på ett särskilt slag av uppfinningar, som brukar benämnas *etablissemensuppfinningar* eller, med ett modernare uttryck, *företagsuppfinningar*. Härmed förstodes uppfinningar, som tillkommit inom ett företag med hjälp av dess materiel och samlade erfarenheter och under en så obestämd samverkan mellan ett flertal personer inom företaget, att man icke ansåge sig kunna utpeka någon eller några bestämda uppfinnare. Möjlighet till erhållande av patent på sådana uppfinningar i företagets namn och utan angivande av någon uppfinnare förelåge i vissa främmande länder. Då den svenska patentförordningen emellertid icke erkände denna art av uppfinningar utan fordrade att vid ansökan om patent bestämd uppfinnare skulle uppgivas, har kommittén icke funnit det lämpligt att införa begreppet företagsuppfinningar i sitt lagförslag.

För att en uppfinning skall vara att hänföra till kategorien tjänsteuppfinningar har kommittén, såsom förut nämnts, krävt att uppfinningens tillkomst stode i samband med arbetstagarens tjänsteverksamhet. Detta samband kunde föreligga på olika sätt, ehuru en fordran borde vara, att sambandet icke vore tillfälligt eller långsökt. Uppfinningen kunde ha tillkommit såsom ett led i arbetstagarens tjänsteutövning. Men så behövde icke ovillkorligen vara fallet. Det kunde vara tillräckligt, att det arbete, arbetstagaren hade att utföra, givit honom uppslaget till uppfinningen eller tjänat som underlag vid uppfinningsidéns utarbetande. Även ett utnyttjande av arbetsgivarens utrustning eller material under sådana förhållanden, att utnyttjandet kunde sägas utgöra en väsentlig förutsättning för uppfinningens tillkomst, kunde föranleda att sådant samband, som här avsåges, ansåges vara för handen.

Angående innebörden av begreppet arbetsgivarens verksamhetsområde hänvisas till specialmotiveringen.

Kommittén har funnit det rimligt, att arbetsgivaren tillerkännes viss rätt till s. k. tjänsteuppfinningar. Som skäl härför anföres i betänkandet:

I fråga om sådana uppfinningar kan man såsom regel utgå från att arbetstagaren icke skulle kunnat göra uppfinningen eller praktiskt fullkomna sin idé, därest han ej haft tillgång till exempelvis arbetsgivarens lokaler, verktyg eller andra hjälpmedel och kunnat utnyttja företagets samlade erfarenheter på området, eller att han i alla händelser haft avsevärd nytta härav vid uppfinningens frambringande. Förhållandena kunna även vara så-

dana, att uppfinningen faktiskt tillkommit på grund av uppdrag av arbetsgivaren efter dennes uppslag och anvisningar. Arbetsgivaren har således en viss andel i uppfinningens tillkomst. Läget kan vara sådant, att han är att betrakta som meduppfinnare. Även om så icke är fallet, synes det emellertid skäligt, att arbetsgivaren för de kostnader och det arbete, han härvid nedlagt, erhåller någon rätt till arbetsresultatet, uppfinningen. Det har på sina håll gjorts gällande, att det för rätten till en uppfinning vore ovidkommande, vems material och hjälpmedel uppfinnaren begagnat sig av i uppfinningsarbetet, och var han förvärvat den kunskap och de erfarenheter, som satt honom i stånd att göra uppfinningen; möjligen skulle därav kunna uppstå vissa ersättningsanspråk. Även om i allmänhet ett användande av annans material eller hos annan gjorda rön icke kan i och för sig grunda en rätt för denne till därav vunna arbetsresultat, torde dock, när det gäller förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, en modifikation av detta betraktelsesätt vara motiverad, såvitt angår uppfinningar. Arbetsgivarens hjälpmedel och erfarenheter av teknisk art ha ofta av denne förvärvats för stora kostnader, och de äro icke avsedda att ställas till förfogande för allmänheten eller för en vidare krets än arbetsgivarens eget företag.

Kommittén har därefter diskuterat, hur långt den arbetsgivaren tillkommande rätten till tjänsteuppfinningar skulle sträcka sig. Härom anföres:

Man kan tänka sig hela rätten till uppfinningen, innefattande bland annat rätt att söka och erhålla patent på densamma, eller också endast en rätt att för egen del nyttja uppfinningen i sin verksamhet. Enligt kommitténs mening föreligga ej tillräckliga skäl att låta ingreppet i arbetstagarens fria förfogande omfatta mer än en utövningsrätt för arbetsgivaren av det senare slaget. En sådan rätt kan anses vara en rimlig konsekvens av tjänsteförhållandet. Det skulle vara obilligt gentemot arbetsgivaren, om denne skulle kunna mot sin vilja betagas möjligheten att i sin egen verksamhet utöva de uppfinningar, som där tillkommit, under det att en konkurrent skulle bli i tillfälle att tillgodogöra sig dem. Å andra sidan skulle en regel, som för avtalslösa fall gäve arbetsgivaren en vidsträcktare rätt än nyss nämnts, göra alltför mycket våld på uppfinnaren-arbetstagarens rättsliga integritet. Denne bör med nyssnämnda undantag kunna förfoga över uppfinningen, alltså även söka och erhålla patent å densamma samt överlåta uppfinningen till annan. I detta sammanhang bör påpekas, att förhållandena kunna vara sådana, att arbetsgivaren icke har möjlighet att exploatera uppfinningen i den utsträckning, som svarar mot dess betydelse, och att, om arbetsgivarens rätt sträckte sig längre, uppfinningen därför till förfång för såväl arbetstagaren som det allmänna kanske icke komme att helt utnyttjas.

Den arbetsgivaren medgivna rätten att nyttja den anställdes uppfinning bör ej vara inskränkt till Sverige utan avse även utlandet. Arbetsgivarens verksamhet kan nämligen många gånger helt eller företrädesvis gälla fabrikation för export och i vissa fall delvis också vara förlagd i främmande länder.

Den rätt, som lagen sålunda skulle tillerkänna arbetsgivaren, måste så avgränsas, att denne äger utöva uppfinningen utan hinder från arbetstagarens sida, vilket innebär, att arbetstagaren icke kan föra intrångstalan mot arbetsgivaren på grund av utövningen. Ovillkorlig utövningsrätt kan arbetsgivaren icke erhålla, ty förhållandena kunna vara sådana, att varken uppfinnaren själv eller hans rättsinnehavare äger utöva uppfinningen utan medgivande av annan patenthavare, nämligen där uppfinningen icke kan

utövas, utan att samtidigt annan patenterad uppfinning kommer till utövning. Detta är ofta fallet och kan vanligen ej klarläggas utan en ingående undersökning.

För den händelse arbetsgivaren icke skulle känna sig tillgodosedd med att erhålla allenast en utövningslicens eller s. k. enkel licens borde det enligt kommitténs mening stå honom öppet att söka tillförsäkra sig större rätt genom att träffa en frivillig uppgörelse härom med arbetstagaren-uppfinnaren. Arbetstagaren finge därvid principiellt samma ställning som en fri uppfinnare. Kommittén har dock ansett, att arbetsgivaren i fråga om tjänsteuppfinningar borde under viss tid ha en företrädesrätt att förvärva en mera omfattande rätt till uppfinningen. Arbetstagaren skulle därför under berörda tid ej få själv utöva uppfinningen eller till annan än arbetsgivaren upplåta rätt till densamma. Kommittén har vidare ansett det med hänsyn till arbetsgivarens intressen motiverat, att arbetstagaren under samma tid vore underkastad vissa andra begränsningar i sin fria förfoganderätt i syfte att bevara sekretessen omkring uppfinningen. Beträffande företrädesrättens närmare innebörd har kommittén uttryckligen framhållit, att arbetstagaren skulle äga att fritt pröva samt antaga eller förkasta av arbetsgivaren erbjudna villkor. Därest förhandlingarna om villkoren för överlåtelse av en tjänsteuppfinning icke ledde till resultat innan fristen gått till ända, finge arbetstagaren därefter anses ha full dispositionsrätt över uppfinningen, dock med det förbehållet att arbetsgivaren, därest han så påfordrade, skulle vara garanterad rätten att få utöva uppfinningen i sin egen verksamhet.

Beträffande den andra kategorien av uppfinningar, övriga uppfinningar inom arbetsgivarens verksamhetsområde, har kommittén anfört, att då arbetstagaren här presterat något som saknade direkt samband med hans arbetsuppgifter, arbetsgivaren i detta fall ej kunde sägas ha bidragit i samma utsträckning till uppfinningens tillkomst som vid tjänsteuppfinningarna, ehuru det vore möjligt, att arbetstagaren genom sin anställning i företaget fått impulsen till uppfinningen och även beträffande detta slag av uppfinningar i viss mån tillgodogjort sig företagets resurser i ett eller annat avseende. Här talade alltså ej samma skäl för arbetsgivarens rätt till arbetsresultatet. Dock vore det enligt kommitténs uppfattning otillfredsställande — särskilt med hänsyn till den arbetstagarens trohetsplikt gentemot arbetsgivaren, som ansåges följa av ett anställningsförhållande — om arbetsgivaren till förmån för sina konkurrenter skulle gå miste om möjligheten att nyttja en uppfinning, som framkommit inom hans företag och avsåge hans verksamhetsområde. Arbetstagaren borde därför i fråga om dessa uppfinningar, på enahanda sätt som beträffande tjänsteuppfinningar, tillerkännas företrädesrätt under viss tid att inträda såsom arbetstagarens rättsinnehavare.

Beträffande slutligen den tredje kategorien av uppfinningar, de fria uppfinningarna, syntes enligt kommitténs mening knappast några skäl tala för en inskränkning i uppfinnarens rätt till uppfinningen. Arbets-

givaren torde där icke ha på något sätt bidragit till uppfinningen, så att han kunde anses ha någon andel i dess tillkomst. En sådan uppfinning borde därför likställas med uppfinning, gjord av person, som icke stode i anställningsförhållande till företagaren.

Kommittén har framhållit, att det givetvis kunde uppstå oenighet mellan parterna, när det gällde att avgöra till vilken kategori — tjänsteuppfinningar, övriga uppfinningar inom arbetsgivarens verksamhetsområde eller fria uppfinningar — en viss uppfinning vore att hänföra. Sådan tvist kunde då i sista hand hänskjutas till domstol. I åtskilliga av de anställningsavtal, av vilka kommittén tagit del, förekomme en bestämmelse om att det skall tillkomma arbetsgivaren att ensam avgöra, till vilken kategori arbetstagarens uppfinning skulle hänföras. Det vore klart, anför kommittén, att arbetsgivaren därigenom tillförsäkrade sig ett avgörande inflytande på arbetstagarens rätt till uppfinningen. Det kunde därför ifrågasättas att genom tvingande bestämmelser förhindra överenskommelser av denna och liknande art, där det kunde befaras, att den svagare partens, arbetstagarens, intressen kunde bli lidande. Då emellertid denne under alla omständigheter skulle ha rätt att erhålla skälig ersättning för vad han avstode av sin rätt till uppfinningen, hade kommittén icke ansett sådana bestämmelser erforderliga.

För att arbetsgivaren skulle bli i tillfälle att göra anspråk på den rätt, som enligt kommitténs mening borde tillkomma honom med avseende å andra uppfinningar än fria uppfinningar, har kommittén föreslagit, att arbetstagaren skulle vara förpliktad att utan dröjsmål lämna arbetsgivaren underrättelse om uppfinningar, som fölle inom arbetsgivarens verksamhetsområde.

Kommittén har ansett, att dess lagförslag utformats på ett sådant sätt, att lagen vore ägnad att utan olägenheter tillämpas å arbetstagare i såväl allmän som enskild tjänst. Att staten såsom arbetsgivare skulle erhålla en annan ställning i förevarande avseende än arbetsgivare i allmänhet syntes kommittén principiellt oriktigt och dessutom kunna leda till för staten oförmånliga konsekvenser. Skulle staten tilläggas större förmåner än den enskilde arbetsgivaren — och det vore väl detta alternativ, som närmast skulle sättas i fråga — kunde följderna bli, att staten, som även eljest hade svårigheter vid konkurrensen med de enskilda arbetsgivarna om den kvalitativt bättre arbetskraften, finge det än svårare att hävda sig i denna konkurrens. Därest det för vissa områden av den statliga administrationen befunnes erforderligt att — där ej lagens bestämmelser vore tvingande — ersätta dessa med andra föreskrifter, kunde så ske genom avtal med de anställda. Det syntes lämpligt, att sådana avtal, så långt det vore möjligt, vore av enhetligt innehåll, varför utfärdande av formulär till normalkontrakt borde övervägas. I vissa fall kunde måhända i stället för avtal ifrågakomma tjänsteföreskrifter eller instruktionsbestämmelser, vilka i så fall jämväl borde så vitt möjligt förenhetligas och för de anställda göras tillgängliga vid anställningstillfället. En annan sak vore, när staten i vissa sammanhang uppträdde icke som arbetsgivare i vanlig mening utan som företrädare

för livsviktiga samhällsintressen. Med hänsyn till rikets försvar kunde det måhända befinnas nödvändigt att utsträcka statens befogenheter utöver vad som eljest borde gälla. Enligt kommitténs mening borde dock, om sådana bestämmelser ansåges erforderliga, dessa icke meddelas i förevarande lag utan genom särskild lagstiftning.

Av den nu lämnade redogörelsen framgår, att enligt kommitténs förslag arbetsgivaren icke *tvångsvis* skulle äga förvärva annan rätt till en tjänsteuppfinding än utövningsrätt eller s. k. enkel licens. Kommittén har diskuterat, huruvida arbetsgivaren skulle äga överlåta den nyttjanderätt, som han förvärvat. Härom har kommittén anfört, att enligt nuvarande rättsuppfattning en enkel licens i regel icke torde kunna utan patenthavarens medgivande överlåtas annat än tillsammans med den rörelse, för vilken den meddelats. Den arbetsgivaren i förevarande fall på särskilda grunder tillerkända rätten borde enligt kommitténs mening icke anses överlåtbar i vidare mån än nu nämnts. Då licensrätt, varom här vore fråga, icke kunde överlåtas till annan, bleve för forskningsinstitut och liknande institutioner följden den, att om det gällde uppfinningar som de icke kunde använda i sin verksamhet, de saknade möjlighet att ekonomiskt utnyttja licensrätten. Ansåges för deras vidkommande önskvärt, att de sattes i tillfälle att till annan överlåta nyttjanderätten, vore det nödvändigt att de betingade sig möjlighet därtill genom avtal med de anställda.

Såsom förut nämnts har en ledamot av kommittén, civilingenjören Dahlberg, avgivit ett särskilt yttrande, i vilket han föreslagit, att arbetsgivaren i vissa fall skulle vara berättigad att även mot arbetstagarens vilja förvärva uteslutanderätt och ej blott nyttjanderätt till en tjänsteuppfinding.

Dahlberg anför:

Enligt det av kommitténs majoritet omfattade förslaget kan en arbetsgivare mot arbetstagarens vilja i ett avtalslöst fall aldrig tillerkännas större rätt än att han ej av arbetstagaren kan hindras att utnyttja uppfinningen i sin egen verksamhet. Arbetsgivaren kan sålunda inte under några förhållanden helt få tillgodonjuta sig resultatet och staten kan icke erhålla uteslutanderätt till en försvarsuppfinding. Och hur överväldigande ett forskningsinstituts samlade insats i tillkomsten av en uppfinning än är, kan det endast erhålla utövningslicens, som det i regel ej kan nyttiggöra, då den ej kan överlåtas. En enskild uppfinnare slutligen måste ställa sig betänksam vid anställandet av arbetskraft för slutexperimenterande och fullföljande av en av honom gjord uppfinning om medarbetaren kan anse sig ha rätt till resultat, som tillkommit vid arbete även efter direkt givna anvisningar.

I verkligheten är emellertid i ett stort antal fall förhållandena icke alla de, som ovan skisserats. Mycket ofta torde sålunda av anställningsförhållandena följa, att all rätt till uppfinningen övergått till arbetsgivaren, då ett tyst avtal härom måste anses föreligga. Uteslutes i här föreslagen lag vad jag i brist på lämpligare namn skulle vilja kalla *arbetsgivareuppfindingar*, nämligen uppfinningar inom arbetsgivarens verksamhetsområde och arbetstagarens tjänsteverksamhet, till vilka arbetsgivaren både uppställt problemen och lämnat de anvisningar, som lett till uppfinningarna, kan detta lätt medföra, att arbetstagaren tror sig ha en rätt, som han i verkligheten ej har, och att han därför på grund av denna brist i lagen förorsakar både sig själv och arbetsgivaren onödiga kostnader.

Arbetsgivareuppfindingar enligt ovan äro vanliga dels bland enskilda uppfinnare, dels vid forskningsinstitut. En uppfinnare har t. ex. löst ett visst problem men behöver anställa en eller flera personer för dess utexperimentering och fullföljande i olika riktningar. Härvid yppa sig ofta nya möjligheter till patentering. Den till grund för dessa patent liggande uppfinningen torde i de flesta dylika fall få anses vara gjord på arbetsgivarens uppdrag. Arbets- eller uppdragsgivaren har allmänt ansetts vara uppfinnarens rättsinnehavare i avseende på dylika uppfinningar och äga den rätt till in- och utländska patent, som därav kan härledas. Denna uppfattning torde ock vara allmänt gällande i utländsk rättspraxis. (Hasselrot: Patenträttsliga uppsatser 1914, jämför ock Undén: Översikt över den svenska patenträtten 1915.)

För forskningsinstituten är saken analog men av annan storleksordning. Här ställas stora materiella och andliga resurser till förfogande för lösande av problem efter ofta strängt uppdragna linjer. Många av de resultat, som i detta arbete uppnås, kunna patenteras. Mången gång är det så gott som omöjligt att direkt angiva vem som egentligen är att betrakta som uppfinnare. Man har exempelvis funnit att kalcium vid inblandning i en legering vid ett visst procenttal ger en optimal effekt, som kan patenteras. Det är troligt att andra metaller, t. ex. magnesium, kan uppvisa liknande resultat, likaledes patenterbara. Ett antal personer givas då i uppdrag att efter fullkomligt parallella linjer var för sig undersöka en viss begränsad del av det sannolika området. Om en lösning finnes enligt de lämnade anvisningarna måste en av dem finna det sökta procenttalet, men det kan ej vara förenligt med rättskänslan att den som ställde problemet och lämnade anvisningarna till dess lösande mot den speciella problemlösarens bestridan ej skulle tillerkännas större rätt än, att han finge använda uppfinningen i sin egen verksamhet.

I fall som ovan angivits kan det ej anses rimligt, att en arbetstagare skall kunna beröva arbetsgivaren möjligheten att nyttiggöra uppfinningen utanför sin egen verksamhet och det skulle medföra stora frestelser till försök att sälja nyttjanderätten till konkurrerande arbetsgivare, som ej haft kostnader för experimentarbeten och som därför kunde förväntas betala mer. Även om i många dylika fall rättvisa skulle kunna vinnas och dom fällas genom tillämpning av allmänna avtalslagen eller av lagen mot illojal konkurrens, kan det likväl anses lämpligt med en kodifikation här i samband med att frågan om rätten till uppfinningar mellan arbetsgivare och arbetstagare i övrigt regleras.

Med denna motivering har Dahlberg föreslagit, att 3 § skulle erhålla följande lydelse:

Arbetstagare, som under den tid tjänsteförhållandet består gör en uppfinning, vars utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde, skall utan dröjsmål lämna arbetsgivaren underrättelse om densamma.

Faller uppfinningens utnyttjande inom arbetsgivarens verksamhetsområde men dess tillkomst utanför arbetstagarens tjänsteverksamhet äger arbetsgivaren företrädesrätt att genom överenskommelse inom sex månader från underrättelsen förvärva rätt till uppfinningen.

Faller uppfinningens utnyttjande inom arbetsgivarens verksamhetsområde och har den tillkommit genom självständigt arbete av arbetstagaren inom dennes tjänsteverksamhet äger arbetsgivaren genom meddelande till arbetstagaren inom sex månader från underrättelsen förvärva rätt att utan hinder från arbetstagaren i sin verksamhet utöva uppfinningen inom och

utom riket. Önskar arbetsgivaren förvärva större rätt till uppfinningen äger han företrädesrätt att genom överenskommelse inom samma tid förvärva dylik rätt.

Faller uppfinningens utnyttjande inom arbetsgivarens verksamhetsområde och har den tillkommit enligt av arbetsgivaren lämnade anvisningar i arbete på ett av arbetsgivaren uppställt problem äger denne genom meddelande till arbetstagaren inom sex månader från underrättelsen förvärva ensamrätt till uppfinningen.

Yttranden.

Det av kommitténs majoritet framlagda förslaget har biträtts eller lämnats utan erinran i ungefär tjugufem yttranden, medan något mer än ett tjugotal remissinstanser understött den Dahlbergiska reservationen eller eljest ansett, att majoritetens förslag i olika hänseenden alltför litet tillgodosåge arbetsgivarens berättigade intressen. Ingen remissinstans har gjort gällande, att majoritetens förslag vore otillfredsställande ur arbetstagarnas synpunkt. I ett enda yttrande — avgivet av *statsverkens ingenjörsförbund* — har emellertid yrkats, att den av majoriteten förordade regleringen måtte erhålla tvingande karaktär, så att det alltså icke skulle stå arbetsgivaren fritt att genom avtal med arbetstagaren tillförsäkra sig en vidsträcktare rätt än majoritetens förslag innebure. Vidare har *landsorganisationen*, som dock ansett att avtalsfrihet i princip borde råda på förevarande rättsområde, till skillnad mot kommittén förordat, att i lagen infördes en tvingande bestämmelse av innehåll att avtal, som tillerkände arbetsgivaren ensamrätt att avgöra till vilken kategori en uppfinning vore att hänföra, skulle vara utan verkan. Ett sådant avtal måste nämligen enligt *landsorganisationens* mening stå i strid med den föreslagna lagens syfte, och det vore knappast riktigt att, såsom kommittén hävdade, arbetstagarens intresse av en uppfinnings rubricering allenast hänförde sig till ersättningsfrågan.

Av de remissinstanser, vilka granskat kommittéförslaget ur mera allmänna synpunkter och som därvid icke funnit anledning till erinran mot majoritetens ståndpunkt, må här nämnas *Svea hovrätt*, *Göta hovrätt*, *skånska hovrätten*, *Stockholms rådhusrätt*, *arméförvaltningen*, *flygförvaltningen*, *järnvägsstyrelsen*, *statens uppfinnarnämnd*, *landsorganisationen*, *tjänstemännens centralorganisation* och *statsverkens ingenjörsförbund*. Några av dessa instanser ha icke alls berört den Dahlbergiska reservationen, medan andra uttryckligen avvisat densamma. Sålunda har *tjänstemännens centralorganisation* bestämt avstyrkt reservantens förslag under åberopande av att man borde framgå med största försiktighet på detta i lag hittills icke reglerade område och i stället, såsom i kommitténs förslag också skett, lämna största möjliga utrymme åt det fria avtalet. Arbetsgivaren syntes för övrigt, anför *centralorganisationen* vidare, även enligt kommitténs förslag vara i viss mån tillgodosedd på de punkter, i vilka reservanten önskat en ändring, i det att kommittén i den speciella motiveringen uttalat, att ett avhändande helt eller delvis av rätten till en uppfinning ej alltid behövde ske genom uttryckligt avtal utan under vissa omständigheter, t. ex. om arbetstagaren anställts för att bearbeta ett av arbetsgivaren närmare angivet problem,

borde kunna anses framgå av anställningsförhållandet. Centralorganisationen har slutligen framhållit, att reservantens förslag lede av oklarhet och kunde giva upphov till många tvister. *Svea hovrätt* har anfört, att de föreslagna bestämmelserna syntes lämpligt avvägda för de förhållanden där behovet av en reglering torde vara störst, nämligen för arbetare samt för småindustri och hantverk, men att kommitténs förslag, frånsett de delar i vilka åt detsamma givits tvingande karaktär, däremot icke kunde anses lika väl lämpat för större industriföretag eller tekniska forskningsinstitut, där arbetstagare ofta särskilt anställdes för konstruktions- eller forskningsarbete. I dessa fall finge arbetsgivaren anses berättigad kräva större rätt till de uppfinningar som gjordes av de anställda. Enligt hovrättens mening skulle emellertid föga vara vunnet, om man genomförde en lagstiftning som bättre tillgodosåge dessa arbetsgivares intressen, exempelvis på sätt reservanten föreslagit. Hovrätten utginge nämligen ifrån att en lagstiftning i förevarande ämne, vilken utformning den än erhöle, åtminstone vid de större industriföretagen i stor utsträckning komme att sättas ur kraft genom avtal med arbetstagarna. Den fördel, som ändock måhända skulle kunna vinnas med en lagstiftning utbyggd enligt reservantens förslag, skulle dessutom motverkas av att i lagen bleve införd ytterligare en tämligen svåravgränsad kategori av uppfinningar med därav följande tolkningssvårigheter och osäkerhet. *Statens uppfinnarnämnd* har funnit de tankar, som låge till grund för reservationen, i viss mån beaktansvärda, men nämnden har likväl icke kunnat tillstyrka reservationen. Nämnden har i stället hänvisat arbetsgivarna att sluta avtal med arbetstagarna. Beträffande de fall, då den anställde endast utförde arbeten enligt uppdragsgivarens direkt lämnade anvisningar, torde för övrigt enligt nämndens mening uppdragsgivaren vara att betrakta som uppfinnare.

De remissinstanser, som hävdade att majoritetens förslag alltför litet tillgodosåge arbetsgivarens intressen, representera både statliga myndigheter och det enskilda näringslivet. Bland de statliga myndigheterna märkas *hovrätten för Övre Norrland*, *överbefälhavaren*, *marinförvaltningen*, *krigsmaterielverket*, *försvarets fabriksstyrelse*, *telegrafstyrelsen*, *byggnadsstyrelsen* samt *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen*, bland näringslivets organisationer *jernkontoret*, *arbetsgivareföreningen*, *industriförbundet*, *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation* samt *kooperativa förbundet*. Jämväl svenska uppfinnareföreningen och svenska industriens patentingenjörers förening ha kritiserat majoritetens ståndpunkt.

Krigsmaterielverket har ägnat kommittéförslaget en mycket ingående granskning såväl ur allmänna synpunkter som under särskilt beaktande av statens intressen såsom arbetsgivare. Verket har i huvudsak anfört följande.

Enligt gängse avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare har den förre ensamrätt till uppfinningar, som ligga inom ramen för hans verksamhet eller avse användningen av hans fabrikat. Då de föreslagna lagbestämmelserna med allenast två undantag skola vara dispositiva, torde tillkomsten av den föreslagna lagen icke medföra någon förändring i huvudsak av rätts-

förhållandet mellan enskilda arbetsgivare och arbetstagare uti förevarande hänseende. Enligt verkets förmenande är det emellertid mindre lämpligt att införa dispositiva lagbestämmelser av väsentligen annat innehåll än vad numera är brukligt vid överenskommelser på ifrågavarande område. Därest bestämmelserna i lagförslaget i stället anslutits till rättsläget mellan parterna, sådant detta i allmänhet är avtalsmässigt reglerat, skulle lagen i en helt annan omfattning än nu torde bli fallet ha kunnat verka normerande på förevarande rättsförhållande inom det enskilda näringslivet.

Den föreslagna lagstiftningen torde sålunda till stor del icke komma att tillämpas på rättsförhållandet mellan enskilda arbetsgivare och arbetstagare, vilket i stället regleras genom privata överenskommelser. Enligt kommittén bör det stå arbetsgivaren öppet att söka tillförsäkra sig större rätt genom avtal, om han icke skulle känna sig tillgodosedd med den i lagförslaget angivna utövningsrätten. För statens vidkommande synes dock härigenom frågan återföras till utgångspunkten för Elliots utredning. Såsom däri framhållits, utgöra regleringar genom såväl avtal som tjänstgöringsföreskrifter svårframkomliga vägar. Statliga myndigheter torde för närvarande icke kunna träffa avtal rörande tjänstevillkor med annan än arvodesanställd personal. Det kan även ifrågasättas, om det är riktigt eller möjligt att reglera hithörande förhållanden genom föreskrifter i myndigheternas instruktioner. I varje fall vore det föga översiktligt, om ifrågavarande regler fördelades över ett flertal författningar eller ock endast återfunnes i särskilda normalavtal. Verket måste sålunda framhålla betydelsen av en även för statlig verksamhet reglerad lagstiftning på detta område. Härvid får emellertid avvägningen mellan parternas intressen icke vara sådan, att den statliga forsknings- och konstruktionsverksamheten hämmas, eller medför en väsentlig skillnad mellan avtalsbunden och avtalslös praxis, varigenom statliga verk och institutioner skulle tvingas arbeta under ogynnsammare förhållanden än den privata industrien. Vid en avvägning mellan arbetsgivarens och arbetstagarens intressen synes det i stället verket nödvändigt att som huvudsaklig bedömningsgrund lägges samhällets behov av en i möjligaste mån fruktbarande uppfinningsverksamhet, så att icke densamma nedsättes genom på andra grunder verkställd intresseavvägning. Det låter sig sålunda icke utan vidare göra att jämställa arbetstagare med fri uppfinnare, som ju vanligen har att med en lyckad uppfinning finansiera flera misslyckade, under det att arbetstagaren icke behöver göra sig något bekymmer i sådant hänseende. Beträffande en sådan avvägning framhålles i statsrådsdirektiven den 6 mars 1945 för utredningen, att behörig hänsyn borde tagas till det förhållandet, att den nödvändiga stimulansen för uppfinnarverksamheten kunde tänkas bortfalla, om de anställdas rätt till av dem gjorda uppfinningar i allt för hög grad beskuers. Verket får emellertid framhålla, att arbetsgivaren även behöver stimulans att främja uppfinnarverksamheten. Enligt verkets förmenande kan det starkt ifrågasättas, huruvida den av kommittén företagna avvägningen mellan arbetsgivarens och arbetstagarens intressen kan anses på tillfredsställande sätt tillgodose den förra parten.

I synnerhet torde de praktiska konsekvenserna av denna intresseavvägning vara värda uppmärksamhet beträffande det slag av uppfinningar, som kommittén kallar etablissemangsuppfinningar eller företagsuppfinningar. Utvecklingen har lett till att flertalet uppfinningar numera göras av personer i annans tjänst. Uppfinnarverksamheten rationaliseras och koncentreras till storindustriens laboratorier, vilket medför, att en uppfinning numera alltmer sällan är resultatet av en enda mans arbete. Arbetsgivaren uppställer bland annat problemet och sörjer för att fortskridande arbetsre-

sultat av samtliga anställda stå till arbetstagarens förfogande. Vem som erhåller det uppdrag, som möjliggör problemets lösning, kan vara en tillfällighet. Att en arbetstagare i sådant fall skall anses vara ensam uppfinnare synes kunna leda till hemlighetsmakeri, ingivande av patentansökningar på oprövade projekt m. m.

Verket önskar framhålla, att arbetsgivaren främst har intresse av att kunna så förfoga över arbetstagarens uppfinningar, att han icke behöver befara konkurrens från annat företag, som förvärvat rätt till uppfinningen av arbetstagaren. Endast om arbetsgivaren har möjlighet att på förhand beräkna lönsamheten av sin forsknings- och konstruktionsverksamhet kan samhället påräkna hans fulla insatser för uppfinnarverksamhetens främjande. Arbetstagaren har framför allt intresse av att erhålla skälig ersättning för sina uppfinningar. Inskränkningar i arbetstagarens möjligheter att fritt förfoga över uppfinningen ha däremot enligt verkets uppfattning icke så skadliga verkningar för uppfinnarverksamheten i dess helhet som motsvarande begränsningar av arbetsgivarens förfoganderätt över uppfinningen. Med hänsyn härtill samt av de skäl, som anföras i den vid kommittébetänkandet fogade reservationen, synes det verket önskvärt, att arbetsgivaren tillerkännes ensamrätt till åtminstone tjänsteuppfinning, som tillkommit på hans initiativ eller såsom lösning av en utav honom förelagd uppgift.

Emellertid torde det ofta vara vanskligt att draga en gräns mellan uppfinningar, som tillkommit på direkt anvisning av arbetsgivaren, och övriga tjänsteuppfinningar. Det kan vidare vara förenat med svårigheter att fastställa omfattningen av arbetsgivarens uppdrag. Exempelvis kan chefen för en forskningsavdelning erhålla ett uppdrag av arbetsgivaren och sedan fördela uppdraget på underställda arbetstagare enligt närmare direktiv. Enligt verkets uppfattning kan det därför ifrågasättas, huruvida icke arbetsgivaren borde kunna — mot skälig ersättning — genom meddelande till arbetstagaren förvärva ensamrätt till tjänsteuppfinningar. Enär arbetstagaren under alla förhållanden äger rätt till skälig ersättning, torde arbetsgivaren komma att tillse, att uppfinning helt utnyttjas, även om han icke själv har möjlighet härtill i den omfattning, som svarar mot dess betydelse.

Även mellan tjänsteuppfinningar och övriga uppfinningar inom arbetsgivarens verksamhetsområde kan det mången gång vara svårt att draga en klar gräns. Om arbetsgivaren icke tillförsäkras utövningsrätt till sistnämnda kategori uppfinningar, kan det befaras, att arbetsgivaren inom sitt företag inför bestämmelser, som begränsa möjligheterna till sådana uppfinningar. Med hänsyn härtill synes det lämpligt, att arbetsgivaren berättigas utöva uppfinningen utan hinder av arbetstagaren.

Jämväl *telegrafstyrelsen* — som inledningsvis framhållit, att styrelsens anspråk på uppfinningar gjorda av arbetstagare vid telegrafverket regelmässigt inskränkte sig till förvärv av rätten att för verkets egen räkning förfoga över uppfinningen och som förklarat sig därför icke ha anledning att taga ställning till frågan om och när en arbetsgivare borde äga förvärva hela rätten till en uppfinning — har betonat svårigheterna att avgöra, om en uppfinning vore att hänföra till kategorien tjänsteuppfinningar eller till övriga uppfinningar inom arbetsgivarens verksamhetsområde. Bland annat av detta skäl borde arbetsgivarens rätt att mot arbetstagarens vilja förvärva utövningsrätten till en uppfinning gälla alla uppfinningar, vilkas utnyttjande fölle inom arbetsgivarens verksamhetsområde.

Överbefälhavaren har anfört, att det för försvarsväsendets del icke vore tillräckligt, att staten endast skulle få förvärva utövningsrätt till en tjänsteuppfinring. Staten borde i stället tillförsäkras möjlighet att förvärva all rätt till vissa uppfinningar gjorda av arbetstagare vid försvaret.

Liknande synpunkter har anlagts av *marinförvaltningen*.

Försvarets fabriksstyrelse har anfört:

Den rätt till av arbetstagare gjorda uppfinningar, vilken enligt förslaget skulle tillkomma arbetsgivaren, synes fabriksstyrelsen knappast vara tillfyllest. Arbetsgivarnas intressen av att i konkurrensbegränsande syfte utesluta andra från de egna tillverkningsområdena torde, därest förslaget skulle antagas som lag, komma att medföra att arbetsgivarna i allmänhet i sammanhang med arbetstagares anställning söka tillförsäkra sig större rättigheter än som skulle följa av lagens bestämmelser. En alltför begränsad rätt för arbetsgivarna kan vidare befaras medföra minskat intresse från deras sida till ekonomiska uppoffringar för forskning och försöksverksamhet. Styrelsen är tveksam, huruvida icke under sådana förhållanden det vore lämpligare, att lagbestämmelserna direkt gäve uttryck för en sådan längre gående rätt för arbetsgivarna. Några ekonomiska olägenheter härav för arbetstagarna torde icke uppstå, då för denna längre gående rätt enligt de föreslagna ersättningsbestämmelserna skäligen ersättning skulle utgå.

Enligt fabriksstyrelsens förmenande är det inom de statliga förvaltningsområdena av särskild betydelse, att en såvitt möjligt enhetlig reglering av förhållandena i förevarande hänseende mellan staten-arbetsgivaren och de anställda kommer till stånd. Med hänsyn härtill synas särskilda avtal mellan staten och de anställda böra undvikas vid sidan av gällande lagbestämmelser. Styrelsen ifrågasätter till och med, huruvida utan bestämmelser i ämnet sådana särskilda avtal kunna träffas för statstjänstemän, vars avlöningar regleras enligt gällande avlöningsreglementen. Under sådana förhållanden måste lagstiftningen giva ett riktigt uttryck för avvägningen av intressena mellan arbetsgivare och arbetstagare i fråga om rätten till uppfinningar. En utvidgning på sätt i det föregående angivits av arbetsgivarens rätt till arbetstagarens uppfinningar bör då äga rum. Enligt styrelsens mening bör arbetsgivare givas rätt att med andras utestängande helt eller delvis efter eget beprövande förvärva uppfinningar, vilka av arbetstagare gjorts inom arbetsgivarens verksamhetsområde.

Det må här nämnas, att *flygförvaltningen* till skillnad mot krigsmaterielverket och försvarets fabriksstyrelse hävdade, att i den mån staten såsom arbetsgivare hade ett intresse av att få en starkare ställning mot arbetstagaren än vad kommittéförslaget medgäve, detta intresse borde kunna tillgodoses genom särskilda tjänsteföreskrifter eller instruktionsbestämmelser.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har anfört:

Då en person direkt anställs i statens tjänst för forskningsuppgifter inom ett visst område eller eljest erhåller order därom, synes det styrelsen, som om alldeles övervägande skäl tala för, att av honom därvid gjorda uppfinningar skola — i likhet med det övriga resultatet av hans arbete — tillhöra staten; något bärande skäl för att man här skulle skilja mellan å ena sidan uppfinningar och å andra sidan övrigt arbetsresultat synes enligt styrelsens mening icke kunna anföras. Härmed är naturligtvis icke sagt, att icke uppfinnaren skulle kunna tilldelas en lämpligt avvägd belöning; en sådan uppmuntran synes i hög grad vara motiverad, särskilt om det gäller en uppfinning av större betydelse.

Patent- och registreringsverkets besvärsavdelning har anfört, att kommittéförslaget icke erbjöde arbetsgivaren någon effektiv möjlighet att freda sitt företag mot att konkurrenter till förfång för honom och hans verksamhet utnyttjade en uppfinning. Lagförslagets lösning av denna ytterst viktiga fråga kunde sålunda näppeligen betecknas som tillfredsställande. Enligt besvärsavdelningens uppfattning borde därför de föreslagna stadgandena kompletteras med bestämmelser, som i vissa fall och under vissa betingelser gäve arbetsgivare en ovillkorlig rätt att i större utsträckning än förslaget gjorde, inträda som arbetstagarens rättsinnehavare. Fölle en uppfinnings utnyttjande inom arbetsgivarens verksamhetsområde och hade den tillkommit enligt av arbetsgivaren lämnade anvisningar i arbete på ett av arbetsgivaren uppställt problem — något som ingalunda kunde betraktas som enbart undantagsfall — kunde en dylik utvidgning av arbetsgivarens rätt anses särskilt motiverad. Flerstädes i utlandet, exempelvis i Finland, Schweiz och Nederländerna, syntes lagstiftningen å hithörande område tillerkänna arbetsgivaren långt gående rättigheter.

Jämväl hovrätten för Övre Norrland tillhör de statliga remissmyndigheter, som anslutit sig till reservantens förslag. Enligt hovrättens mening syntes man för övrigt kunna, starkare än reservanten gjort, framhålla vådorna för forskningsverksamhetens bedrivande över huvud därav, att det forskningsinstitut eller den person, som kanske med stora kostnader anställt personer att bearbeta givna problem, icke hade någon säkerhet för att arbetsresultatet komme arbetsgivaren tillgodo i skälig omfattning. Beträffande kommitténs förslag att arbetsgivaren under viss tid skulle äga företrädesrätt att träffa frivillig uppgörelse med arbetstagaren har hovrätten uttalat, att arbetstagaren kunde helt omintetgöra värdet av denna företrädesrätt, därest han före fristens utgång vägrade att träffa en sådan uppgörelse. Ingenting hindrade arbetstagaren att, kanske kort efter utlöpanDET av fristen, avtala med någon av arbetsgivarens konkurrenter om överlåtande av uppfinningen å denne utan att arbetsgivaren kunde göra något däråt.

Även *vattenfallsstyrelsen* har i likhet med flera enskilda remissinstanser framhållit, att arbetsgivarens företrädesrätt kunde göras ganska illusorisk genom alltför långt gående krav från arbetstagarens sida. I detta sammanhang har i vissa yttranden särskilt understrukits, att konkurrentföretag, som icke haft att vidkännas experiment- och andra jämförliga kostnader, många gånger hade möjlighet att bjuda väsentligt högre belopp för rätten att förfoga över en uppfinning än vad uppfinnarens egen arbetsgivare kunde göra. Det föreläge risk för att kapitalstarka utländska industriföretag skulle förstå att utnyttja dessa möjligheter att draga nytta av uppfinningar, som tillkommit huvudsakligen med tillhjälp av svenska industriföretags erkänt höga tekniska standard.

Byggnadsstyrelsen har med hänsyn till byggnadsverksamhetens betydelse ur allmän synpunkt ifrågasatt, om icke den mer omfattande rätt till arbetstagares uppfinningar som det Elliotska förslaget innebure borde tillkomma styrelsen såsom arbetsgivare i fråga om arbetstagares uppfinningar på det byggnadstekniska området.

Vad härefter beträffar den kritik som från det enskilda näringslivets sida riktats mot kommittéförslaget må till en början nämnas, att *jernkontoret*, *arbetsgivareföreningen* och *industriförbundet* helt anslutit sig till reservantens förslag under framhållande av att ett lagstadgande, som i tillämpningen skulle genom sina ekonomiska konsekvenser omöjliggöra forskningsinstitutens verksamhet, måste anses förkastligt, även om stadgandet kunde åsidosättas genom avtal.

Stockholms handelskammare har under hänvisning till den mellan arbetsgivareföreningen och industritjänstemannaförbundet i januari 1946 träffade överenskommelsen kritiserat kommitténs uttalande, att det skulle innebära alltför mycket våld på uppfinnaren-arbetstagarens rättsliga integritet, om arbetsgivaren mot arbetstagarens vilja skulle äga förvärva vidsträcktare rätt än utövningsrätt till en tjänsteuppfinng. Överenskommelsen, som i denna del innefattade en annan avvägning mellan parternas intressen, hade ju tillkommit efter fria förhandlingar, vid vilka industritjänstemannaförbundet icke intagit någon sådan svagare ställning, att det icke kunnat tillfredsställande tillvarata sina medlemmars intressen. Under sådana omständigheter kunde icke rimligen med fog göras gällande, att bestämmelser, som förbundet funnit sig kunna godtaga, i själva verket skulle innefatta ett alltför långtgående ingrepp i uppfinnaren-arbetstagarens rättsliga integritet; de hade tydligtvis funnits sakligt befogade även av dem, i vilkas rättssfär de inneburit ingrepp.

I handelskammarens yttrande anföres vidare:

Handelskammaren får för sin del understryka det orimliga i att en uppfinnare, som gjort uppfinningen i arbetsgivarens tjänst med anlitan- de av dennes tekniska och ekonomiska resurser och utan annan insats från uppfinnarens sida än vad han är klart skyldig att prestera omedelbart på grund av tjänsten, skall vara berättigad att utbjuda uppfinningen till arbetsgivarens konkurrenter. En dylik bestämmelse är särskilt stötande, då uppfinnaren anställts just för att utreda det problem, varå uppfinningen utgör lösningen och avlöningsförmånerna redan från början avvägts under hänsyn- tagade härtill. Den svenska industriens betydande årliga investeringar i teknisk-vetenskaplig forskning sker uppenbarligen med den förutsättningen att det därå nedlagda kapitalet skall kunna i någon mån förräntas genom att den själv får tillgodogöra sig de praktiska resultaten. Det måste också anses som ett statligt intresse av betydande mått, att resultatet av den av staten numera på olika områden bedrivna intensifierade forskningen kommer staten d. v. s. hela landet tillgodo och icke allenast de eventuella enskilda företagare, som lyckats överbjuda staten och träffa avtal med uppfinnaren att inträda som dennes rättsinnehavare. Den föreslagna regeln skulle säkerligen kunna ofördelaktigt återverka på företagens för närvarande stora bered- villighet till forskning och kan jämväl — i varje fall då det gäller större svenska exportföretag med dotterbolag i utlandet — tänkas giva företagen anledning att överflytta sina laboratorier till sådana länder, där motsvarande regler saknas.

Handelskammaren har därför hemställt, att lagen i förevarande hänseende måtte få ett innehåll i stort sett motsvarande överenskommelsens.

Även *Skånes handelskammare* har riktat stark kritik mot kommittémajoritetens förslag och därvid anfört bl. a. följande.

Som exempel varthän de föreslagna bestämmelserna kunna leda må nämnas, att i det fall, att uppfinningen gjorts inom ett mindre företag, det skulle möta svårigheter för detta att exploatera uppfinningen, om det riskerade att tillverkningslicens samtidigt överläts åt en storindustri. Denna skulle nämligen till följd av sina större tekniska och ekonomiska resurser snabbt få till stånd tillverkning i långa serier och därför redan från början kunna tillverka varan till lägre priser än vad det mindre företaget måhända från början kan åstadkomma. Det mindre företaget har haft omkostnaderna, medan det större skulle skörda frukterna.

Vid handelskammarens behandling av ärendet har det gjorts gällande, att den föreslagna lagbestämmelsen under vissa omständigheter skulle kunna få menliga följder för det hittillsvarande otvungna förtroendefulla samarbetet mellan företagsledning och funktionärer. Detta samarbete, som i allmänhet varit byggt på fri och öppen diskussion inom företaget, skulle nämligen kunna äventyras och efterträdas av ömsesidig misstro och misstänksamhet icke blott mellan företag och anställda utan även mellan de anställda inbördes. Det vore fara värt, att de enskilda funktionärerna komme att till egen fördel söka för arbetskamrater och företagsledning hemlighålla de egna idéerna, tills dessa nått den utformning, att patent kunde sökas. Företagsledningen å sin sida skulle näppeligen kunna såsom nu lämna funktionärerna fria händer att företaga experimenter o. d. och nedlägga kostnader därå, om den saknade garantier för att slutresultaten bleve förbehållna det egna företaget och icke i stället komme företagens konkurrenter till godo.

Kooperativa förbundet har som sin bestämda uppfattning uttalat, att det vore ofrånkomligt att åtminstone i fråga om tjänsteuppfinningar giva arbetsgivaren möjlighet att, om han så önskade, inom viss tid förskaffa sig vidare rättigheter till uppfinningar än en enkel licens. Man måste nämligen beakta, att det vore just i arbetsgivarens industriella verksamhet som en dylik uppfinning komme till, den skapades så att säga i den tekniska atmosfär, som bildades i industrien och bland där verkande tekniker. Därför borde också arbetsgivaren sättas i en helt annan rättsställning i förhållande till därstädes gjorda tjänsteuppfinningar än en oviss »företrädesrätt» kunde ge honom.

Som förut nämnts, ha jämväl svenska uppfinnareföreningen och svenska industriens patentingenjörers förening gjort gällande, att kommittémajoritetens förslag innefattade en otillfredsställande avvägning mellan arbetsgivarens och arbetstagarens intressen. *Svenska uppfinnareföreningen* yttrar sålunda:

Parterna lämnas möjlighet att genom kollektivavtal eller enskilda avtal överenskomma om rätten till eventuella uppfinningar. Har avtal däremot icke i någon form träffats, ger lagförslaget arbetstagaren obegränsad ensamrätt till uppfinningar, vars utövande ligger utanför arbetsgivarens verksamhetsområde men arbetsgivaren får förhandsrätt att sluta avtal med den anställde om uppfinningar, som ligga inom arbetsgivarens men utanför arbetstagarens verksamhetsområden. Härmed regleras på ett lyckligt sätt rättsförhållandena för två intresseområden, som i tidigare förslag icke blivit behandlade eller i vart fall ej tillräckligt klart avgränsade. Till uppfinningar inom ett tredje område, nämligen inom arbetstagarens tjänsteverk-

samhet, det obestridligt största och viktigaste intresseområdet, ger lagförslaget arbetsgivaren rätt att alltid få enkel licens. Detta överensstämmer helt med de synpunkter på rättsläget inom detta område, som uppfinnareföreningen givit uttryck för dels 1920 i yttrande över patentlagstiftningskommitténs betänkande, dels 1944 i yttrande över det Elliotska lagförslaget.

När man emellertid härmed på ett lämpligt sätt lyckats angiva rättsläget inom tre avsnitt av hela detta intresseområde mellan arbetsgivarna och arbetstagarna, så synes det uppfinnareföreningen lämpligt, att man samtidigt medtager det fjärde avsnittet, det där arbetsgivarens insats för uppfinningens tillkomst är dominerande. Utesluter man detta kommer följden i första hand att bli, att de anställda genom förhandsavtal tvingas att i långt högre grad än vad som annars skulle vara nödvändigt avstå rätten till eventuella uppfinningar.

Patentlagstiftningskommittén ansåg 1919, att det borde följa av allmänna rättsregler att alla överlåtbara rättigheter, som grunda sig på uppfinningen, utan vidare borde övergå till arbetsgivaren, om uppfinningen hörde till den verksamhet som uppfinnaren, då han tog anställning eller senare, uttryckligen eller enligt sakens natur, förbundit sig att utföra för arbetsgivarens räkning. Även om det sålunda på grund av att saken kunde anses vara reglerad enligt allmänna rättsregler vore överflödigt att medtaga detta sakförhållande i lagen, ansåg patentlagstiftningskommittén det likväl lämpligt att göra detta för att ej några tvivel skulle behöva uppstå hos de anställda på det rättmätiga i arbetsgivarens anspråk. Uppfinnareföreningen genmälde då häremot dels att man med fog kunde göra gällande, att ej patenträtten som sådan borde övergå på arbetsgivaren, dels att i lagen icke borde intagas några andra bestämmelser, som till arbetsgivarens förmån inskränkte arbetstagarens rätt, än att arbetsgivaren skulle ha rätt till enkel licens.

På senare tid har emellertid så stora förändringar inträffat, att föreningen i det omnämnda fjärde fallet nu intager en annan ståndpunkt. De förändringar, som föreningen härvid närmast syftar på är dels att konfliktområdet i och med detta lagförslag kunnat uppdelas och preciseras på ett helt annat sätt än vad tidigare skett, dels det oerhört vidgade omfånget av nutida forskning, dels slutligen den allt längre drivna specialiseringen på alla områden. Såväl staten som enskilda företag ha funnit det nödvändigt att inrätta stora forskningsanstalter, vilka ofta icke ha någon egen tillverkningsverksamhet. En enkel, icke överlåtbar licens är för deras vidkommande värdelös och ett fasthållande vid vår tidigare ståndpunkt skulle uppenbarligen vara till stort men för modern vetenskaplig forskning. Den enskilde uppfinnaren åter är nu i långt högre grad än tidigare tvungen att för uppfinningens utexperimenterande använda specialister av olika slag. Härvid kan lätt den egentliga uppfinnaren bli lidande, om av honom engagerade medhjälpare i större eller mindre grad skola ha viss rätt till uppfinningen. Uppfinnareföreningen vill därför för sådana fall, där arbetsgivarens insats för uppfinningens tillkomst är dominerande, ansluta sig till de synpunkter som anges i Dahlbergs reservation. Då emellertid arbetsgivare och arbetstagare kunna ha olika åsikter om huruvida en uppfinning skall räknas till den fria gruppen, till uppfinningar inom arbetsgivarens men ej arbetstagarens verksamhetsområde, till uppfinningar liggande inom bådas verksamhetsområde eller till vad Dahlberg benämnt arbetsgivareuppfinningar, vill uppfinnareföreningen föreslå ett sådant tillägg, att eventuell tvist mellan parterna, om till vilken av dessa fyra grupper en uppfinning är att räkna, definitivt skall kunna avgöras av den i 9 § omnämnda nämnden efter hänvändelse från endera av parterna. Ett dylikt avgörande bör kunna och måste ske inom mycket begränsad tid, förslagsvis tre månader. Skulle

domstolsvägen anlitas kan det mycket lätt inträffa att en större del av patenttiden går till ända innan man fått besked om till vilken grupp uppfinningen är att räkna och vilken dispositionsrätt den ena eller den andra av intressenterna sålunda skäligen bör ha till uppfinningen.

Svenska industriens patentingenjörers förening har förordat, att arbetsgivaren oberoende av arbetstagarens samtycke skall äga förvärva hela rätten till en tjänsteuppfinning ävensom rätt att utan hinder från arbetstagaren inom och utom riket utöva annan uppfinning, vars utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde. Som stöd för sin uppfattning har föreningen anfört följande.

Det kan icke anses ändamålsenligt att genom lagbestämmelser, vilka visserligen äro dispositiva, normalisera en delning av skyddsätter. På längre sikt synes en dylik delning vara till förfång ur det allmännas synpunkt såväl som ur uppfinnarens och arbetsgivarens. Ett starkt patentskydd utgör nämligen numera, särskilt i de ekonomiskt mest betydelsefulla fallen, en ofrånkomlig förutsättning för att investeringar i utvecklings- och forskningsarbeten inom industrien skola bliva i någon mån lönande, för vilket i många fall icke ens en uteslutande tillverkningsrätt i Sverige är tillräcklig utan därtill erfordras ett vittomfattande patentskydd även i andra länder. En utveckling i den i lagförslaget angivna riktningen skulle dessutom medföra att ett företags konkurrenter skulle kunna förvärva tillverkningsrätt till ett väsentligt lägre pris än det företag, i vars utvecklingsarbete uppfinningen tillkommit, på grund av att konkurrenterna icke haft att vidkännas de med nämnda arbete förbundna kostnaderna, vilket även enligt allmän rättsuppfattning vore förkastligt. Det finnes enligt föreningens mening goda skäl att befara att de möjligheter, som det industriella rättsskyddet lämnar en företagare att finansiera sitt utvecklingsarbete, i stor utsträckning skulle bortfalla, därest företagarens genom patentlagstiftningen möjliggjorda, tidsbegränsade monopolställning inom sitt arbetsområde skulle rubbas genom andra restriktiva lagstiftningsåtgärder. Faran synes så mycket större som företagaren skulle komma i sämre ställning än konkurrenter i länder, där motsvarande restriktiva bestämmelser saknas. Det måste anses normalt, att arbetsgivaren har behov av att förvärva uteslutande rätt till de uppfinningar, som benämnas tjänsteuppfinningar, och endast i vissa specialfall kan nöja sig med mindre rätt.

Beträffande uppfinningar, som icke äro att betrakta som tjänsteuppfinningar men vilkas utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde, finner föreningen det vara rättvist och rimligt att arbetsgivaren tillerkännes en enkel med användarrätt inom och utom riket, då detta torde öka arbetsgivarens beredvillighet att på olika sätt understödja arbetstagarens arbete med utvecklandet av uppfinningar, som visserligen ligga utanför arbetsgivarens aktuella arbetsprogram men likväl äro av betydelse för hans verksamhet. Då vidare sådana uppfinningars betydelse ur det allmännas synpunkt vanligen torde vara väsentligt mindre än de egentliga tjänsteuppfinningarna, synas de i samband med dessa omnämnda olägenheterna av en tvångsvis uppdelning av skyddsätten vara i motsvarande mån mindre.

I den redogörelse som förut lämnats för innehållet i kommitténs förslag har ommämnts, att arbetsgivaren enligt kommitténs mening i princip icke ägde överlåta licensrätt, som han tvångsvis förvärvat. Flera remissinstanser ha, i likhet med svenska uppfinnareföreningen i dess nyss

återgivna yttrande, i anledning härav framhållit, att en enkel, icke överlåtbar licens vore värdelös för de arbetsgivare, vilka icke bedreve någon egen tillverkning och följaktligen icke själva kunde exploatera licensrätten. Detta förhållande har av vissa instanser ansetts motivera, att arbetsgivaren borde äga tvångsvis förvärva hela rätten till en tjänsteuppfinring, medan andra instanser dragit den slutsatsen, att arbetsgivaren borde vara berättigad att överlåta licensrätten.

Att detta problem kan ha stor praktisk betydelse för privata företag framgår av det yttrande, som *Skånes handelskammare* avgivit. Det heter där:

Ett skolexempel på hur viktigt det kan vara för ett företag att erhålla uteslutanderätt till inom företaget gjorda uppfinningar erbjuder den verksamhet, som bedrivs av ett företag inom handelskammarens distrikt, Svenska Aktiebolaget Bromsregulator. Nämda bolag har till uppgift att bedriva konstruktionsverksamhet, vars resultat exploateras icke blott i Sverige utan även å världsmarknaden. Bolaget bedriver icke någon egen tillverkning. Dess existens baseras i huvudsak på inkomster för utlämnade licenser å de exklusivpatent, som företaget innehar å olika inom bolaget framkomna konstruktionsdetaljer. Bolaget, som har specialiserat sig på konstruerandet av kompletteringsapparater till järnvägsbromsar, torde vara en pionjär på detta område och har vunnit betydande framgång. Dess verksamhet har medfört viktiga tekniska framsteg tillika med en förbilligande standardisering av de ifrågavarande apparaterna. Bolaget sysselsätter en personal å c:a 40 personer, som sysslar med konstruktionsarbete, som ofta tager årtal i anspråk, innan det leder till positivt resultat. Vilken av bolagets konstruktörer, som lägger sista handen vid en konstruktionsdetalj, som han bearbetat i enlighet med givna instruktioner, och i patentansökan angives som uppfinnare, är ofta en ren slump. För den händelse uppfinnaren, på sätt föreslås av de sakkunniga, skulle få rätt att upplåta licens å utnyttjandet av en inom bolaget gjord uppfinning till konkurrentföretag, skulle detta vara ägnat undanröja förutsättningarna för bolagets fortsatta verksamhet.

Spörsmålet huruvida arbetsgivaren bör kunna överlåta den honom enligt kommittéförslaget tillkommande nyttjanderätten till en tjänsteuppfinring har särskilt stor betydelse för de hel- eller halvstatliga forskningsinstituten och därmed jämställda institutioner, enär dessa regelmässigt icke bedriva någon egen tillverkning. Jag erinrar i detta sammanhang om kommitténs uttalande, att dessa institut finge genom avtal med de anställda betinga sig möjlighet att överlåta nyttjanderätten till annan, därest de ansåge en sådan möjlighet önskvärd. I anledning härav har *statens geotekniska institut* anfört, att det vore önskvärdt att i lagen inrymdes föreskrifter om att statliga forskningsinstitut skulle äga att till statliga organ överlåta enligt lagförslaget förvärvad nyttjanderätt till tjänsteuppfinring. Vidare må nämnas, att *statskontoret* uttalat att de uppfinningar, som gjordes vid de statliga forskningsinstituten, borde kunna av staten utan inskränkning utnyttjas inom alla de områden för statlig verksamhet, där de över huvud kunde komma till användning. Vad sålunda sagts borde även gälla de mera på praktisk verksamhet inriktade inrättningarna, t. ex. statens maskinprovningar. Liknande synpunkter ha anlagts av *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen*, som yttrat:

Statens väginstitut, som är ett forskningsinstitut, anlitas i mycket stor utsträckning av styrelsen för forskning och utredning i olika avseenden. Det kan förväntas och är att hoppas, att inom institutet därvid skall göras uppfinningar av betydelse och nytta för vägväsendet. Med de sakkunnigas uppfattning skulle endast institutet betraktas såsom vederbörande uppfinnarens arbetsgivare och i denna egenskap få i förslaget avsedd rätt till gjord uppfinning. Men institutet bedriver icke någon praktisk verksamhet inom vägväsendet och skulle därför icke kunna utnyttja uppfinningen. Det på området praktiskt arbetande ämbetsverket, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, skulle icke heller kunna använda sig av densamma; staten skulle med andra ord i realiteten icke få någon nytta av uppfinningen. Det här sagda gäller också beträffande statens geotekniska institut i vad avser där gjorda för det praktiska arbetet inom vägväsendet användbara uppfinningar. Det synes styrelsen angeläget, att den föreslagna lagstiftningen utformas så, att statens intresse blir bättre tillgodosett.

Forskningsinstitutens och de därmed jämställda institutionernas intressen av lagens utformning utgör ett ämne, som icke mera ingående behandlats av kommittén men däremot av reservanten i dennes förut återgivna särskilda yttrande. Vad reservanten därvid anfört mot förslaget att ett forskningsinstitut allenast skulle äga förvärva en enkel, icke överlåtbar licens till sina arbetstagares uppfinningar har, såsom av den hittills lämnade redogörelsen framgått, vunnit anslutning i åtskilliga yttranden. För att närmare belysa forskningsinstitutens egen inställning till problemet skall nu en mera detaljerad redogörelse lämnas för innehållet i de remissyttranden, som avgivits av sådana institut och anstalter.

Försvarets forskningsanstalt, vars huvuduppgift är att bedriva utvecklings- och nydaningsarbete för försvarets räkning, har anfört:

Äganderätten till uppfinningar som stå i samband med arbetstagarens tjänstverksamhet är av väsentlig betydelse för forskningsanstalten. Det synes för forskningsanstaltens vidkommande otillfredsställande att sådan uppfinning skall på särskilt sätt förvärvas. För en institution av forskningsanstaltens karaktär böra alla uppfinningar av denna kategori vara forskningsanstaltens egendom. För uppfinningar, vilka icke stå i samband med arbetstagarens tjänstverksamhet, men falla inom arbetsgivarens verksamhetsområde, skulle enligt kommitténs förslag arbetsgivaren under viss tid äga företrädesrätt till förvärv. Vid forskningsanstalten bedrivs arbetet ofta på så sätt, att forskare inom en sektion beredas tillfälle att i större eller mindre grad följa arbetena inom andra sektioner och avdelningar. Det kan även tänkas, att en anställd med ledning av på detta sätt vunna kunskaper gör en ur försvarssynpunkt värdefull uppfinning, som ligger utanför hans egen tjänstverksamhet. Även för dylika uppfinningar bör forskningsanstalten besitta full äganderätt. För övrigt torde det i praktiken ofta vara svårt att skilja på de nämnda typerna av uppfinningar, som båda falla inom arbetsgivarens verksamhetsområde.

Statens väginstitut har yttrat:

Statens väginstitut är ett forskningsinstitut. Dess verksamhet avser rationaliseringar och förbättringar på vägväsendets område och utövas genom systematiska undersökningar beträffande vägbeläggningar, vägmateriäl, arbetsmetoder, vägmaskiner, vägfordon m. m. Dessutom har institutet i stor

utsträckning anlåtats för undersökningar rörande bärighet, beläggningar m. m. hos flygfält, som utgör ett besläktat arbetsområde.

De aktuella problem på vägväsendets område, som i första hand upptagas till behandling, utväljas ofta i samråd mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och institutet. Redan härigenom har forskningsverksamheten, innan institutets forskningspersonal tar hand om de skilda problemen, erhållit en viss inriktning. Arbetet inom institutet är lagt så, att det ofta är grupper av personal, som syssla med samma forskningsuppgift. Det kan även hända att erfarenheter från en forskningsuppgift visa sig vara befruktande för lösning av annan uppgift. I de flesta fall torde därför lösningen av visst problem icke kunna tillskrivas viss forskare.

Väginstitutet bedriver ingen egen byggnadsverksamhet vare sig på vägväsendets eller flygväsendets område. Forskningsverksamheten bekostas för vägväsendets del av automobilskattemedel, och för flygets del av medel som flyget ställer till förfogande. Vid väginstitutet vunnna rön och erfarenheter utnyttjas av flygväsendet och vägväsendet, därvid i det sistnämnda böra inräknas såväl det statliga vägväsendet som det kommunala väg- och gatuväsendet, som till väsentlig del bekostas av automobilskattemedel. Rätt för enbart väginstitutet att i sin verksamhet utöva vid institutet gjorda uppfinningar torde icke giva vägväsendet de fördelar, som avsetts vid institutets inrättande.

Med anledning av vad sålunda anförts anser institutet, att det av de sakkunniga framlagda förslaget vad institutets verksamhet beträffar icke på ett tillfredsställande sätt löser frågan om rätten till arbetstagares uppfinningar.

Väginstitutets verksamhet karakteriseras utmärkt av vad reservanten Dahlberg anfört rörande forskningsinstitutet. Enligt institutets förmenande bör en lösning av den förevarande frågan sökas efter den linje, som antytts av Dahlberg. Då emellertid Dahlbergs förslag kan giva anledning till tolkningssvårigheter, bör det i vissa stycken förtydligas, därest detsamma antages.

Institutet anser sålunda, att de statliga och kommunala verk, för vilka institutet arbetar, böra ha förfoganderätt till uppfinningar, rön och erfarenheter, som göras vid institutet. De bestämmelser, som härifrån kunna bli erforderliga, böra dock icke göras så restriktiva, att de betaga de anställda intresset av att ägna sig åt nyskapande forskning och uppfinningar. Av denna anledning bör möjlighet finnas för statlig myndighet att själv besluta om eller utverka skälig belöning i de fall uppfinningar av betydelse verkställas inom forskningsverksamheten. Institutet vill erinra om att gratifikation och belöningar kunna utgå till personal vid de affärsdrivande verken för uppslag rörande rationaliseringar m. m.

Statens skogsforskningsinstitut har icke haft något att erinra mot att rätten till arbetstagares uppfinningar reglerades i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag. Vad beträffar de av Dahlberg framförda synpunkterna rörande rätten för bland annat forskningsinstitut att nyttiggöra arbetstagares uppfinning, som tillkommit enligt av arbetsgivaren lämnade anvisningar, har institutet såsom sin mening uttalat, att dessa synpunkter torde böra beaktas men att med hänsyn till de skilda arbetsförhållanden, som rådde vid olika forskningsinstitut, denna fråga syntes böra regleras genom särskilda avtal berörda parter emellan.

I fråga om försvarets forskningsanstalt, väginstitutet och skogsforsk-

ningsinstitutet finnes icke någon författningsmässig eller annan reglering av rätten till de vid anstalten resp. instituten framkomna forskningsresultaten.

Jordbrukstekniska institutet, som bl. a. har till ändamål att i nära samarbete med lantbrukshögskolan och statens maskinprovningar bedriva tekniskt vetenskaplig forskning inom jordbrukstekniken, har erinrat om att rätten till arbetstagares uppfinningar vore reglerad i de för institutet utfärdade allmänna bestämmelserna. I dessa bestämmelser heter det bland annat:

Såvitt icke annorlunda överenskommits i anställningsavtal eller genom annan handling, skall rätten till uppfinning, som tillkommit såsom resultat av ett helt eller delvis i tjänsten utfört arbete eller eljest innefattar lösningen av en i tjänsten förelagd uppgift, tillkomma institutet. Vad nu sagts gäller även beträffande uppfinning, som tillkommit utom tjänsten men ligger inom ramen för det vid institutet bedrivna arbetet eller eljest är av beskaffenhet att kunna tjäna institutets syfte.

Anmälan om sådan uppfinning skall göras till institutet snarast möjligt och senast då patentansökan ingives därom. Patentansökan skall ingivas i institutets namn.

Institutet har för egen del anfört:

Med hänsyn till att de anställdas arbete inom institutet till stor del kommer att gälla förelagda uppgifter, vilka de ha i uppdrag att lösa på bästa sätt med utnyttjande av institutets resurser samt beträffande vilka ofta flera personer komma att samverka och giva varandra impulser, synes det riktigt att arbetsresultatet, även då det gäller patenterbara uppfinningar, principiellt bör få disponeras av institutet.

Även för det fall att ett arbete inom institutet utföres för enskild uppdragsgivares räkning bör rätten till eventuella uppfinningar, som beröra detta arbete, tillkomma institutet, med de inskränkningar som eventuellt kunna ha överenskommits genom särskilda avtal.

Institutet vill ansluta sig till den av Dahlberg föreslagna formuleringen, alldenstund denna ger institutet bättre möjlighet att utnyttja sådana uppfinningar, som utgöra lösningar på förelagda uppgifter och som ha tillkommit under utnyttjande av institutets resurser. Om möjlighet lämnas öppen att genom allmänna tjänstebestämmelser eller särskilda avtal reglera dessa förhållanden, kan givetvis även huvudförslagets formulering godtagas, men lämpligast synes vara en formulering, som bättre tillgodoser forskningsinstitutets intressen.

Metallografiska institutet har anfört, att någon särskild lag icke erfordrades för dess vidkommande, enär de förhållanden som lagen avsåge att reglera redan vore tillfredsställande ordnade i institutets stadgar. Dessa innehålla i förevarande hänseende följande föreskrifter.

De resultat, som framkomma vid de på allmänt program utförda forskningsarbetena, skola, såvitt icke efter styrelsens bedömande särskilda hinder häremot föreligga, ställas till allmän disposition och, om så befinnes lämpligt, publiceras. Därest dessa forskningsresultat kunna föranleda uttagande av patent, bör institutets styrelse snarast möjligt träffa anstalter härför. Licens för utövande av sålunda erhållet patent må på lika villkor förvärvas av sådana svenska företag, som äro anslutna till och under-

stödja stiftelsen »Svensk järn- och metallforskning», mot avgifter, som sammanlagt svara mot institutets kostnader för patentets uttagande och upprätthållande, inberäknat den ersättning, som efter styrelsens beprövande i särskilda fall kan anses böra utgå till vederbörande forskare. Beträffande andra inhemska företag ävensom företag i utlandet må institutets styrelse betinga sig sådan gottgörelse för patentets utnyttjande, som styrelsen finner av omständigheterna påkallad. Inkomster, som härigenom tillföras institutet, äger styrelsen taga i anspråk för den allmänna forskningsverksamheten.

Resultaten av en på föranstaltande av enskild uppdragsgivare utförd undersökning må förbehållas uppdragsgivaren, om denne så önskar, dock högst under ett år efter det arbetet avslutats, såvida icke styrelsen på särskild framställning medgivit förlängning av nämnda tidrymd. Innefattar undersökningen sådana resultat, att de kunna bli föremål för patentering, skall uppdragsgivaren, om han vill söka patent, göra detta medan resultaten äro förbehållna honom, vid äventyr att desamma eljest få fritt disponeras av institutet.

Svenska träforskningsinstitutet har bestämt hävdat, att institutet och institutioner av samma karaktär böra undantagas från lagens bestämmelser. Institutet har yttrat:

Utan att ingå på en närmare diskussion av problemet i dess helhet, anser sig institutet kunna uttala, att lagstiftning av förevarande slag icke lämpar sig för en institution av träforskningsinstitutets art. Då personalen är anställd för att forska och göra nyskapande arbete, säger det sig självt, att det är hart när omöjligt att precisera, när det ålagda arbetet ingår i en uppfinning och vilken av de arbetande, som skulle ha förtjänsten av det moment, som skulle beteckna uppfinningen. Med en lagstiftning av ifrågasatt slag skulle endast riskeras slitningar, som skulle vara onödiga och verka irriterande i arbetet.

Institutets styrelse har också en sådan sammansättning, att tillräckliga garantier finnas för att utan sådan lagstiftning tjänstemännens intressen bli på ett objektivt och rättvist sätt tillgodosedda. Institutet vill även framhålla, att bestämmelser för gottgörelse m. m. till anställda för av dem gjorda uppfinningar finnas intagna i de av Kungl. Maj:t fastställda stadgarna för institutet.

Svenska textilforskningsinstitutet har ansett den Dahlbergiska reservationen vara värd allt beaktande samt yttrat, att de av majoriteten föreslagna bestämmelserna kunde verka direkt hämmande på verksamheten, därigenom att en industri droge sig för att lämna forskningsuppdrag till institutet, om resultaten ej skulle bli uppdragsgivarens egendom utan kunna disponeras av institutets tjänstemän, som kunde överlämna nyttjanderätten till en uppfinning även till uppdragsgivarens konkurrenter. Under sådana villkor hade en industri naturligtvis ej intresse av att lämna ett uppdrag med diverse uppslag till ett forskningsinstitut.

Sist omnämnda tre forskningsinstitut ha ej statlig karaktär; de äro allenast statsunderstödda. I huvudsak samma bestämmelser som gälla för metallografiska institutet ha meddelats i de av Kungl. Maj:t godkända stadgarna för träforsknings- och textilforskningsinstitutet. I fråga om det förut omnämnda statens geotekniska institut, som är en rent statlig forsk-

ningsinstitution, har rätten till de vid institutet framkomna forskningsresultaten ej i vidare mån reglerats än att i Kungl. Maj:ts instruktion för institutet intagits bestämmelser avseende det fall, att forskningen bedrivits för enskild uppdragsgivares räkning. De i sådant hänseende meddelade bestämmelserna äro likalydande med nyss återgivna föreskrifter i detta ämne för metallografiska institutet.

Statens tekniska forskningsråd har anfört:

Rådet vill fästa uppmärksamheten på förhållanden, som kunna uppstå bl. a. vid de institut, hel- eller halvstatliga, som bedriva forskning genom hos sig anställda personer. I den mån icke redan på förhand, exempelvis vid anställningens början, med arbetstagaren avtalats att arbetsgivaren skall äga övertaga dennes rätt till en i eller i samband med tjänsten gjord uppfinning, kan det förhållandet tydligen uppstå, att arbetstagaren genom att uppställa orimliga villkor för en överenskommelse med arbetsgivaren kan åt sig eller andra förvärva full dispositionsrätt till en allmännyttig uppfinning, vilket kan komma att verka fördyrande för allmänheten. Detta kan komma att te sig mindre tilltalande, när uppfinningen framkommit som resultatet av en med allmänna medel understödd, direkt på forskningsarbete inriktad verksamhet. Arbetsgivaren borde i sådant fall haft otvetydig rättighet att mot skäligen ersättning förvärva uppfinningen för att på rimliga villkor ställa den till allmän disposition.

I de yttranden, som avgivits av *statens maskinprovningar*, *statens provningsanstalt* och *flygtekniska försöksanstalten*, har ingen erinran framställts mot kommittémajoritetens förslag.

Arbetstagarens rätt till ersättning.

Kommittén.

Att arbetstagaren borde ha ersättning för vad han avstår av sin rätt till uppfinning kunde — yttrar kommittén — synas självklart. Med hänsyn härtill kunde det förefalla överflödigt att lagstifta härom. Särskilda förhållanden gjorde emellertid enligt kommitténs mening en lagreglering på denna punkt erforderlig. Kommittén har yttrat därom:

Först och främst utvisar den av kommittén lämnade redogörelsen för gällande arbetsavtal, att i åtskilliga fall avgörandet, huruvida ersättning skall utgå, liksom också frågan om ersättningens storlek helt lagts i arbetsgivarens hand. Arbetstagaren har uppenbarligen under fria avtalsförhållanden icke förmått hävda sin rätt. Ett ingripande lagstiftningsvägen synes redan på denna grund motiverat. Vidare må framhållas, att den viktigaste stimulansen till uppfinnararbete otvivelaktigt utgöres av möjligheten för uppfinnaren att härigenom ernå en förbättring av sina ekonomiska förhållanden. Det måste för den skull anses vara ett samhälleligt intresse att tillse, att denna sporre till tekniskt utvecklingsarbete icke i förevarande sammanhang försvagas eller sättes ur funktion. Kommittén har av angivna skäl ansett sig böra föreslå, att uppfinnaren uttryckligen tillförsäkras rätt till skäligen ersättning för vad han avstår, och detta oavsett vad som kan vara avtalat mellan honom och arbetsgivaren.

Rörande den föreslagna bestämmelsens tvingande karaktär har kommittén anfört följande:

Om exempelvis en arbetstagare genom avtal med arbetsgivaren förpliktat sig att såsom ersättning jämväl för sina uppfinningar godtaga den till honom utgående lönen, hindrar detta icke, att ersättningens skälighet kan göras till föremål för tvist och en tilläggsersättning prövas böra tillkomma arbetstagaren. Sammalunda kan bli fallet, om arbetstagaren i anställningsavtal förbundit sig att såsom skälig godtaga tilläggsersättning, som ensidigt bestämmes av arbetsgivaren. Det bör vidare icke vara uteslutet, att, även om parterna överenskommit om viss ersättning, frågan om dennas skälighet med hänsyn till förhållandena vid tiden för överenskommelsens träffande kan prövas av domstol. Så kan även tänkas ske med stöd av 33 § avtalslagen eller under åberopande av »bristande förutsättning». Det bör emellertid vara parterna obetaget att med bindande verkan överenskomma, att ersättningsfrågor skola avgöras av skiljemän enligt lag. Dock måste en sådan överenskommelse anses stå i strid mot grunderna för den här föreslagna bestämmelsen, om överenskommelsen, t. ex. genom sättet för skiljemännens utseende, tillförsäkrar ena parten större inflytande på frågans avgörande än den andra.

Kommittén har för sin del ansett det bäst att icke i lagtexten lämna närmare föreskrifter angående de omständigheter, som böra inverka vid ersättningens utmätande, dels emedan det knappast läte sig göra att på detta sätt uttömmande lämna otvetydig ledning för ersättningens beräkning, och dels för att ej härigenom för framtiden binda praxis vid vissa grunder. Förhållandena kunde vara högst olika i skilda fall och även skifta avsevärt från tid till annan. Det vore självklart, att vid fastställandet av ersättningen hänsyn skulle tagas till alla på saken inverkan omständigheter. I första hand komme väl uppfinningens betydelse, d. v. s. användbarheten eller med andra ord det industriella och kommersiella värdet av uppfinningen, att vinna beaktande. Vidare måste avseende fästas vid det omfång, den förvärvade rätten hade. Det kunde exempelvis gälla hela uppfinningsrätten eller endast en licensrätt, och den senare kunde vara begränsad till Sverige eller avse även utlandet.

När fråga vore om arbetstagares uppfinningar, tillkomme en del på anställningsförhållandena beroende omständigheter, som kunde inverka på ersättningsbeloppets storlek. Härom har kommittén anfört:

Först bör kanske tagas upp spørsmålet, huruvida den arbetstagaren tillkommande ordinarie lönen kan anses innefatta ersättning för uppfinningsrätt, på vilken arbetsgivaren gör anspråk. Det förekommer, att en person anställs, om icke direkt för uppfinnararbete, så dock i konstruktions- och utvecklingsarbete, där man väntar sig, att uppfinningar skola presteras. Den lön, som utgår till en sålunda anställd person, kan vara så tillmätt, att den bör anses utgöra skälig ersättning även för av den anställda gjorda uppfinningar, åtminstone sådana, som kunna betraktas såsom resultat av ordinarie utvecklingsarbete. Är det fråga om en dylik uppfinning och har lönen fastställts under hänsynstagande, som nu nämnts, kan ersättning utöver lönen prövas icke skola utgå. Skulle emellertid under angivna förhållanden uppfinningen befinnas vara av osedvanlig betydelse, d. v. s. en betydelse, som man ej kunnat förutsätta vid anställningsavtalets slutande,

kan det inträffa, att med hänsyn härtill den fastställda lönen icke anses utgöra skäligen ersättning. Tilläggsersättning bör då utgå. Har arbetstagaren icke anställts på sätt ovan angivits, torde i regel lönen ej vara fastställd med tanke på kommande uppfinningar av honom. Jämförelser med gällande marknadslöner komma att få betydelse för avgörande av frågan om särskild ersättning utöver lönen är motiverad.

I de i föregående stycke berörda fallen är alltså även arbetstagarens ställning i företaget av betydelse för ersättningens bestämmande. Denna faktor spelar vidare en roll genom det förhållandet, att för skilda slag av arbetstagare inom ett företag dettas resurser i form av arbetsmaterial och erfarenheter kunna i olika grad ha legat till grund för uppfinningens tillkomst och utarbetande, ävensom att arbetet som sådant kan för den ena arbetstagaren mer och den andra mindre ha givit impulsen till uppfinningen. Det kan vara så, att uppfinningen betingats av viss teknisk verksamhet, som ålegat den anställde, eller viss arbetsuppgift, som förelagts honom. Beträffande samtliga arbetstagare torde, så snart det gäller en uppfinning, som är att hänföra till arbetsgivarens verksamhetsområde, ofta kunna göras gällande, att tillgången till arbetsgivarens lokaler, tekniska utrustning, gjorda ritningar och beräkningar eller samlade rön skapat förutsättningarna för eller åtminstone underlättat arbetstagarens uppfinnararbete. Denna form av medverkan från arbetsgivarens sida bör tillmätas betydelse vid ersättningens bestämmande, liksom även huruvida uppfinnaren med anlitande av hjälpmedel, som arbetsgivaren ställt till förfogande, ensam frambragt uppfinningen eller denna är resultat av fleras samverkande arbetsinsatser.

I relation till varandra böra alltså ställas, förutom uppfinningens betydelse och den förvärvade rättens omfång, jämväl uppfinningens art, den anställdes verksamhet i företaget, förhandenvarande hjälpmedel och personlig medverkan av andra anställda. Det framgår av ovanstående, att bortsett från den inverkan på ersättningens storlek, som uppfinningens betydelse och den förvärvade rättens omfattning kan ha, ersättningsbeloppet kan variera inom vida gränser, allt efter omständigheterna. I vissa fall kan ersättningen bli mycket ringa och i särskilda fall kan arbetstagaren anses skäligen gottgjord genom den lön, som eljest utgår till honom. Det torde dock få förutsättas, att särskild tilläggsersättning, under vissa omständigheter en betydande sådan, befines motiverad, när det icke gäller arbetstagare, anställda under sådana förhållanden, att uppfinningen får anses falla inom ramen för deras normala arbetsprestationer.

Att arbetstagaren under alla förhållanden är berättigad till ersättning för de skäligen kostnader, han kan ha vidkänts för uppfinningen, torde ligga i sakens natur.

Det sätt, på vilket ersättningen skall utgå, har kommittén ansett sig icke böra lämna några föreskrifter om, detta med hänsyn till att omständigheterna härvidlag kunna vara mycket växlande. I vissa fall kan det enklaste förfarandet vara att fastställa ersättningen till visst belopp eller viss del av priset för varje på grund av uppfinningen tillverkad produkt, s. k. royalty. Detta förfarande kan vara att föredraga, när det är svårt att beräkna värdet av uppfinningen. Så är fallet, då denna avser exempelvis en mindre förbrukningsartikel och det icke låter sig göra att ens tillnärmelsevis förutse omfånget av den fabrikation, som grundas på uppfinningen. Ersättningen kan därvid även bestämmas att utgå med en viss del av den vinst, som uppstår vid uppfinningens utnyttjande. Förvärvar arbetsgivaren uppfinningen endast för att hemlighålla den och se till, att den icke kommer till utnyttjande, äro nämnda beräkningssätt ej användbara. Då —

liksom kanske under vissa andra förhållanden — kan det vara lämpligast att låta gottgörelsen utgå med visst engångsbelopp.

Kommitténs förslag till lagtext lyder i denna del sålunda.

Arbetstagare, vars rätt till uppfinning helt eller delvis förvärvat av arbetsgivaren, vare, oavsett vad därutinnan må vara avtalat, berättigad till skäligen ersättning.

Kommittén har framhållit, att det sedan en ersättning fastställts kunde hända, att ändrade förhållanden inträffade, som gjorde att den framstode såsom oskäligen. Fråga vore, om parterna då skulle kunna påyrka jämkning av ersättningen. Kommittén har haft denna fråga uppe till diskussion och därvid funnit sig icke böra föreslå någon bestämmelse härutinnan. Vid överenskommelse mellan parterna om ersättningens storlek kunde ju med laglig verkan förbehåll göras om rätt till jämkning i dylika fall. Sådant förbehåll kunde också på begäran av part medtagas i myndighets beslut vid fastställande av ersättningsbeloppet. Skulle part uraktlåta att förbehålla sig dylik rätt, finge han taga konsekvenserna härav.

Yttranden.

Endast i ett fåtal yttranden har kritik riktats mot kommitténs uppfattning, att arbetstagaren — oavsett vad som kunde vara avtalat mellan honom och arbetsgivaren — borde tillförsäkras rätt till skäligen ersättning. Sålunda har *kooperativa förbundet* framfört starka betänkligheter mot inställningen, att avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare angående ersättningen för rätt till uppfinning icke skulle ha avtals vanliga definitiva rättsverknningar.

Kooperativa förbundet har i denna del yttrat:

En dylik lagbestämmelse skulle i praktiken innebära, att alla avtal, som träffats mellan arbetsgivare och arbetstagare om uppfinning, när som helst skulle kunna rivas upp av arbetstagaren. Man kan med skäl befara, att arbetstagare också skulle söka utnyttja denna bestämmelse vid för uppfinningen uppåtgående konjunkturer, då ersättningen kan förväntas bli höjd. Däremot har arbetsgivaren icke tillförsäkrats motsvarande möjlighet till nedsättning av avtalad ersättning till arbetstagaren vid för uppfinningen nedåtgående konjunkturer. Förbundet anser därför, att om de av kommittén föreslagna bestämmelserna godkännas, skulle därmed följa en avsevärd rättsosäkerhet beträffande ersättningsavtalen mellan arbetstagare och arbetsgivare.

Det är emellertid allmänt känt, att det förekommit fall, där ersättningen till arbetstagaren-uppfinnaren enligt avtal varit oproportionerligt liten i förhållande till den avkastning uppfinningen givit. Dylika fall kunna alltjämt förekomma, oaktat att arbetstagarna-uppfinnarna numera ha stora möjligheter att hävda sina intressen vid avtals ingående. Förbundet skulle därför vilja tillstyrka, att jämkning av ersättningen till uppfinnaren skulle kunna ske i sådana fall, där den avtalade ersättningen måste anses vara uppenbart oskäligen i förhållande till de intäkter arbetsgivaren erhåller av uppfinningen. Å andra sidan borde då även arbetsgivaren vara berättigad till jämkning nedåt av ersättningen t. ex. i sådana fall, där en uppfinning visar sig helt värdelös och arbetsgivaren bundit sig för viss minimilicensavgift till upp-

finnaren och därmed tillfogas förlust. Om man skall undgå den förut angivna rättsosäkerheten måste man emellertid klart avgränsa de fall, där dylik jämkning skall kunna äga rum. Kan dylik avgränsning icke ske, bör de upprättade avtalen förbli gällande hellre än att avtalens helgd sättes i fara.

Vidare har *handelskammaren i Göteborg* anfört, att det av kommittén främst åberopade motivet för bestämmelsens tvingande karaktär — nämligen att den anställde i förhållande till arbetsgivaren intoge en svagare ställning och därför vore i behov av särskilt skydd — icke kunde sägas ha samma styrka i de fall, då avtal inginges mellan respektive parter organisationer i form av kollektivavtal.

Stockholms handelskammare har ansett ett förtydligande vara önskvärt med avseende å spørsmålet, huruvida ett mellan parterna efter uppfinningens tillkomst träffat avtal i ersättningsfrågan vore bindande trots lagbestämmelsens tvingande natur. Av motiveringen, men svårligen av lagtexten, syntes nämligen kunna utläsas, att parterna efter uppfinningens tillkomst ägde med bindande verkan sinsemellan reglera ersättningsfrågorna.

Mot den av kommittén föreslagna lagtexten har ett flertal remissinstanser invänt, att densamma fått en alltför kategorisk formulering med hänsyn till att, enligt vad kommittén fullt riktigt uttalat i motiveringen, arbetstagaren i vissa fall finge anses skäligen gottgjord med den lön, som eljest utginge till honom. Denna betydelsefulla omständighet syntes till undvikande av missförstånd böra komma till uttryck i själva lagtexten. Vissa instanser, nämligen *patent- och registreringsverkets besvärsavdelning, jernkontoret, arbetsgivareföreningen, industriförbundet* och *textilforskningsinstitutet*, ha ansett, att lagen i denna del borde få en utformning motsvarande lydelsen i den mellan arbetsgivareföreningen och industritjänstemannaförbundet träffade överenskommelsen.

Några remissinstanser ha ansett det önskvärt, att i lagtexten angåves vissa allmänna riktlinjer för bestämmandet av den till arbetstagaren utgående gottgörelsen. Sålunda har *statens väginstitut* anfört, att de i det Elliotska förslaget upptagna ersättningsbestämmelserna enligt institutets mening vore att föredraga framför den bestämmelse kommittén föreslagit.

Landsorganisationen har kritiserat kommitténs ståndpunkt, att någon bestämmelse om jämkning av fastställd ersättning icke vore erforderlig. Detta hade motiverats med att part i rättstvist rörande ersättningsbeloppet hade möjlighet att göra förbehåll om jämkning och få sådant förbehåll infört i beslutet. Av underlåtenhet att göra förbehåll finge part själv taga konsekvenserna. Landsorganisationen har emellertid för sin del funnit rimligt, att i lagen upptoges bestämmelse om parts rätt att vid ändrade förhållanden påkalla jämkning av ersättning, varigenom underlåtenhet, på grund av okunnighet eller förbiseende, att framställa förbehåll icke skulle kunna åberopas mot anspråk på en omprövning av ersättningsfrågan.

Liknande synpunkter ha anlagts av *tekniska högskolan i Stockholm* och *teknologföreningen*.

Erfordras särskilda bestämmelser rörande vissa uppfinningar av betydelse för rikets försvar?

Kommittén har uttalat, att till arbetstagare i allmän tjänst i den föreslagna lagens mening icke ansetts böra räknas personer, anställda i arméns, marinens eller flygvapnets reserver eller tillhörande personalen på övergångs- eller reservstat vid försvarsväsendet, ehuru väl dessa i nämnda egenskap voro hänförliga till statsanställda. De innehade i regel anställning hos civila arbetsgivare, och bärande skäl torde knappast kunna anses föreligga att låta deras militära tjänstgöring, som fördelade sig på kortvariga och spridda tidsperioder, medföra, att *lagens allmänna bestämmelser* bleve under denna tjänstgöring tillämpliga på dem. Svårösta intressekonflikter mellan de civila arbetsgivarna och staten skulle dessutom — anför kommittén vidare — i sådant fall kunna uppstå, därest nu berörda personer skulle betraktas som arbetstagare på två håll. Beträffande de värnpliktiga har kommittén yttrat, att då deras värnpliktstjänstgöring betingades av en allmän medborgerlig skyldighet och icke av ett frivilligt tjänsteavtal, de ej kunde anses som anställda hos staten.

Emellertid har kommittén beträffande ett slag av uppfinningar, nämligen uppfinningar av betydelse för rikets försvar, ansett lagens stadganden böra vara tillämpliga i förhållande till vederbörande försvarsmyndighet även med avseende å båda de nämnda personalkategorierna. Det slag av tjänstgöring, som ålåge dem, förekomme nämligen även under normala förhållanden, på vilka lagförslaget toge sikte. En bestämmelse här om har upptagits i 7 § första st. kommittéförslaget. Vidare har kommittén i 7 § andra st. föreslagit en regel för det fall, att en uppfinnare som tillhörde nu ifrågavarande personalkategorier vore i enskild tjänst samtidigt som han fullgjorde tjänstgöring vid krigsmakten. Regeln innebär, att de i lagförslaget upptagna bestämmelserna icke skola gälla mot den enskilde arbetsgivaren med mindre än att försvarsmyndigheten ej inträder såsom uppfinnarens rättsinnehavare. Till stöd för ståndpunkten, att försvarsmyndigheten skulle äga förhandsrätt till uppfinningar varom här är fråga, har kommittén åberopat arten av dessa uppfinningar och uppfinnarens tjänstgöringsplikt mot det allmänna. Vad i andra stycket stadgades torde enligt kommitténs mening analogivis få anses gälla även beträffande sådana fall, då arbetstagare vore i allmän civil tjänst samtidigt som han fullgjorde militär tjänstgöring av här ifrågavarande slag.

Kommittén har framhållit, att det varit med en viss tvekan den föreslagit införandet i lagen utav bestämmelserna i kommittéförslagets 7 §, dels enär undersökningar påginge rörande särskild lagstiftning om uppfinningar av betydelse för rikets försvar, dels därför att dessa bestämmelser i 7 § onekligen utgjorde en utväxt på lagförslaget, som i någon mån bröte mot de allmänna principer, på vilka detsamma i övrigt vilade. Kommittén har emellertid stannat vid att föreslå ifrågavarande stadganden i

7 §, då det måhända icke låte sig göra att lämna i nämnda paragraf avsedda fall utan särskild reglering.

Under remissbehandlingen ha flera instanser hemställt, att de i kommittéförslaget 7 § upptagna bestämmelserna icke måtte medtagas i lagen. Sålunda har *statskontoret* yttrat, att redan de skäl kommittén själv åberopat som grund för sin tvekan om lämpligheten av dessa bestämmelser vore ägnade att väcka betänkligheter. Härtill komme, att stadgandena med tanke på omöjligheten att klart avgränsa begreppet uppfinning av betydelse för rikets försvar måste bli ytterligt svårbedömbara med hänsyn till sina konsekvenser. En begränsning av lagrummets innebörd skulle visserligen kunna ernås, om i stället för det av kommittén föreslagna andra stycket en undantagsbestämmelse infördes av innehåll, att om uppfinnaren samtidigt vore i enskild tjänst, vad i första stycket stadgats icke skulle äga tillämpning, därest uppfinningen i förhållande till den enskilde arbetsgivaren vore av sådan beskaffenhet, varom förmäldes i 3 §. Hela stadgandet skulle emellertid då bli praktiskt taget betydelselöst och statskontoret ansåge därför, att paragrafen borde helt utgå ur förslaget. *Chefen för armén* har yttrat, att förevarande bestämmelser borde utgå ur denna lag och i stället infogas i den planerade särskilda lagstiftningen om uppfinningar av betydelse för rikets försvar. Även *jernkontoret*, *arbetsgivareförbundet* och *industriförbundet* ha ansett, att paragrafen borde utgå. I deras yttrande anføres:

Kommittén har endast mycket lätt vidrört andra frågor, vilka i viss mån äro likartade med den nu behandlade. Kommittén anför sålunda, att om en arbetstagare åtnjuter tjänstledighet för upprätthållande av anställning hos annan arbetsgivare, det med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet får bedömas gentemot vilken arbetsgivare arbetstagaren skall ha de rättigheter och skyldigheter, som följa av lagen. För det fall arbetstagaren samtidigt är anställd hos mer än en arbetsgivare uttalar kommittén, att vid tvist domstol får avgöra vem som äger inträda som uppfinnarens rättsinnehavare. Enligt organisationens mening saknas anledning att beträffande militära befattningshavare m. fl. gå längre än i de nyss anförda fallen. Organisationerna dela kommitténs uppfattning, att bestämmelserna i 7 § utgöra en utväxt på lagförslaget, som i någon mån bryter mot de allmänna principer, på vilka detsamma i övrigt vilar. Paragrafen synes därför böra utgå.

Liknande synpunkter ha anlagts av *Stockholms handelskammare*, som hävdar att avvägningen mellan försvarsintresset och den enskilde arbetsgivarens intressen icke kunde anses tillfredsställande, särskilt i de fall då den enskilde arbetsgivaren vore ett företag för tillverkning av för försvaret betydelsefulla produkter. Det finnes enligt handelskammarens uppfattning ingen anledning — i varje fall icke under de normala fredsförhållanden, för vilka lagstiftningen angäves vara avsedd — varför staten skulle utan vidare ha företrädesrätt framför uppfinnarens enskilde arbetsgivare till uppfinning, varå lagen kunde anses tillämplig i förhållande till båda parterna. Nämnda och andra liknande spörsmål torde icke nödvändigtvis behöva lösas i nuvarande sammanhang och bestämmelserna ifråga borde där-

för utgå. *Teknologföreningen* har funnit de av kommittén föreslagna bestämmelserna synnerligen obilliga mot arbetstagarens civile arbetsgivare. Det förekomme ju ofta, att en arbetstagare, som inkallades till militärtjänstgöring, finge uppbära en stor del av sin lön från den civile arbetsgivaren, medan försvaret utnyttjade honom för en mycket ringa ersättning. Om en sådan arbetstagare skulle göra en uppfinning under militärtjänstgöringen, grundade sig uppfinningen givetvis på sådana erfarenheter och kunskaper, som arbetstagaren förvärvat under sin tjänst hos den civile arbetsgivaren. Det förefölle orimligt, att försvarsmyndigheten i sådant fall utan någon ersättning till den civile arbetsgivaren skulle kunna träda i dennes ställe med rättsanspråk på uppfinningen. Statens berättigade intresse att förvärva rätt till uppfinningar av betydelse för rikets försvar borde regleras genom särskild lagstiftning och ej i förevarande lag.

Å andra sidan har *flygförvaltningen* ansett det vara synnerligen önskvärt, att de i kommittéförslagets 7 § upptagna bestämmelserna medtoges i lagen. Samma mening torde kunna utläsas ur de yttranden, som avgivits av *överbefälhavaren*, *krigsmaterielverket* och *försvarets fabriksstyrelse*; dessa myndigheter ha hemställt att stadgandena i 7 § första stycket måtte gälla i förhållande till försvaret såsom en helhet betraktad och icke blott i förhållande till »vederbörande försvarsmyndighet». *Försvarets forskningsanstalt* har givit uttryck åt en liknande uppfattning men hävdad, att bestämmelserna borde begränsas att gälla uppfinningar avseende krigsmateriel. *Försvarsväsendets lönenämnd* har framhållit, att bestämmelserna borde gälla icke blott de av kommittén angivna personalkategorierna utan även överstatanställd personal vid försvarsväsendet.

Slutligen må nämnas, att *telegrafstyrelsen* riktat kritik mot kommitténs uttalande, att stadgandena i 7 § andra stycket borde analogivis få anses gälla även beträffande sådana fall, där arbetstagaren vore i allmän civil tjänst samtidigt som han fullgjorde militärtjänstgöring av här ifrågasatt slag. Det kunde då inträffa, att exempelvis en telegrafverkets tjänsteman under militärtjänstgöring gjorde en uppfinning på det teletekniska området, vilken visade sig vara av betydelse för såväl försvaret som telegrafverket. För dylika fall borde enligt verkets mening i lagen finnas en bestämmelse, som tillåte icke blott försvarsmyndigheten att inträda som uppfinnarens rättsinnehavare utan samtidigt även det verk, där arbetstagaren vore anställd.

Departementschefen.

Spörsmålet vem som skall äga rätt till en uppfinning i sådana fall då uppfinningen gjorts av en person i annans tjänst och står i samband med anställningen är för sin lösning beroende av en avvägning mellan flera olika intressen. Å ena sidan måste beaktas, att den anställde som gjort en uppfinning skäligen bör ha del i den ekonomiska vinsten av densamma. Å andra sidan måste uppmärksammas, att arbetsgivaren i vars tjänst uppfinningen skett ofta har ett berättigat krav att rätten till uppfinningen helt eller delvis

skall övergå till honom. Härtill kommer, att den rättsliga regleringen icke får ske på sådant sätt att uppfinnarverksamheten hämmas. Tvärtom måste särskild hänsyn tagas till samhällets intresse av att den tekniska forsknings- och nykonstruktionsverksamheten befrämjas.

Såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår, saknar den svenska lagstiftningen uttryckliga bestämmelser i ämnet. Detta har vållat olägenheter, särskilt inom statsförvaltningen. Flera utredningar ha också verkställts i syfte att råda bot härpå. Den senaste utredningen har resulterat i att den tillsatta kommittén framlagt ett lagförslag, som reglerar rätten till både privat- och statsanställda arbetstagares uppfinningar.

I flertalet remissyttranden över förslaget har behovet av en lagstiftning på området vitsordats. Från en del håll har dock gjorts gällande, att en legal reglering icke för närvarande vore av behovet påkallad. Till stöd för denna uppfattning har främst åberopats den omständigheten, att arbetsgivareföreningen och industritjänstemannaförbundet i januari 1946 träffat en överenskommelse i ämnet. Då denna kunde förväntas bli gällande inom stora delar av näringslivet, vore det onödigt att nu gripa till lagstiftning. I varje fall borde därmed anstå till dess det till äventyrs visat sig, att överenskommelsen icke i tillbörlig mån tillgodosåge de berörda parternas intressen.

Denna invändning mot att nu beträda lagstiftningsvägen synes mig icke bärande. Jag bortser härvid från att 1946 års överenskommelse enligt arbetstagarpartens egen mening icke är att betrakta såsom en slutgiltig reglering av frågan utan fastmera såsom ett led i strävandena att nå en tillfredsställande uppgörelse. Vad jag däremot vill understryka är att 1946 års överenskommelse knappast torde få någon större praktisk betydelse inom småindustrien och hantverket. Dessa grenar av näringslivet falla utanför de avtalslutande organisationernas verksamhetsområden, och man lär icke kunna räkna med att en avtalsmässig reglering skall komma till stånd inom nämnda grenar. För dem föreligger alltså i varje fall, såsom i flera remissyttranden understrukits, ett klart behov av en lagstiftning. Vidare märkes, att överenskommelsen endast avser tjänstemän men icke andra kategorier av arbetstagare. Även om det måhända icke är så vanligt, att arbetstagare som ej äro tjänstemän göra patenterbara uppfinningar, inträffar det dock ibland; faller en sådan uppfinning inom arbetsgivarens verksamhetsområde framträder givetvis behov av en rättslig reglering. Slutligen må framhållas, att en lagstiftning på området bland annat bör syfta till att genom bestämmelser, som icke få åsidosättas genom avtal, i vissa avseenden trygga arbetstagarnas rätt.

Av vad jag nu anfört framgår, att även om man endast ser till det enskilda näringslivet 1946 års överenskommelse icke gjort en lagstiftning på området obehövlig. Behovet av en lagstiftning framträder emellertid i än högre grad i de fall då staten är arbetsgivare. Kommittén har för sin del utgått från att staten, i den mån ej bestämmelserna i den blivande lagen bleve tvingande, skulle kunna träffa avtal med sina anställda om rätten till deras

eventuella uppfinningar. Möjligheten härtill lär emellertid, åtminstone såvitt angår personal som är underkastad ämbetsansvar, vara begränsad. Enligt gällande rättsuppfattning torde nämligen de statliga verken och inrättningarna icke äga träffa avtal om tjänstevillkor med sådan personal. Givetvis kunde det i och för sig tänkas, att bestämmelser i ämnet intoges i instruktionerna för de statliga verk och inrättningar, vid vilka regler i ämnet äro behöfliga. För egen del vill jag emellertid ifrågasätta lämpligheten av att reglera hithörande förhållanden genom instruktionsföreskrifter. För det första skulle det sålunda medföra bristande överskådlighet och risk för inkonsekvenser, om erforderliga regler på förevarande område fördelades på ett stort antal författningar. Och vidare skulle det kunna tänkas uppstå komplikationer, när det gällde att inordna dem som redan äro ämbetsmän under de nya instruktionsbestämmelserna. Det för staten såsom arbetsgivare uppenbara behovet av regler i ämnet synes i stället böra tillgodoses genom lagstiftning.

Under hänvisning till det sagda vill jag alltså förorda, att det genomföres en lagstiftning som medför en enhetlig reglering av rätten till uppfinningar, gjorda av tjänstemän och andra arbetstagare i såväl allmän som enskild tjänst.

I fråga om den avsedda lagens allmänna karaktär delar jag kommitténs uppfattning, att man vid avfattningen av lagtexten bör gå fram med viss varsamhet. Om emellertid lagen, såsom kommittén funnit önskvärt, skall kunna tjäna till ledning i avtalspraxis, får dock texten icke vara så allmänt hållen att detta syfte förfelas. Den får icke heller vara så knapphändig att den kan vålla missförstånd. De anmärkningar som ur sistnämnda synpunkt under remissbehandlingen riktats mot kommittéförslaget synas mig äga visst fog. Kommittén har motiverat sin uppfattning, att lagstiftningen borde undvika ett reglerande i fråga om detaljer och inskränkas till generella föreskrifter om det mest väsentliga, bland annat därmed att eventuellt erforderliga supplerande bestämmelser lämpligen kunde upptagas i avtal med arbetstagarna. För statens vidkommande har kommittén därvid förordat, att man skulle söka utarbeta formulär till normalkontrakt rörande sådana bestämmelser. När det gäller staten såsom arbetsgivare måste emellertid vid lagens utformning särskild hänsyn tagas till den förut berörda begränsningen av möjligheten att avtalsmässigt komplettera lagens stadganden. Även i fråga om arbetstagare i enskild tjänst bör beaktas, att många anställningsfall förekomma där avtalsbestämmelser saknas och där det icke heller i fortsättningen kan förväntas att supplerande överenskommelser komma att träffas. Jämväl för dessa fall är det nödvändigt, att lagtexten utformas så att den skänker tillräcklig ledning.

Kommitténs av praktiskt taget alla remissinstanser understödda uppfattning, att lagstiftningen i princip bör vara av dispositiv natur, anser jag riktig. Denna huvudregel bör komma till direkt uttryck i lagtexten (se 2 § andra st. departementsförslaget). Jag kan alltså

icke tillmötesgå det i ett enda yttrande framförda önskemålet att förläna tvingande karaktär åt det stadgande varigenom huvudlinjerna för avvägningen mellan arbetsgivarens och arbetstagarens rätt uppdragas (3 § departementsförslaget). Däremot anser jag att vissa speciella stadganden böra erhålla sådan natur. Härtill återkommer jag i det följande.

Det säger sig självt, att det med hänsyn till de utomordentligt skiftande förhållandena erbjuder betydande svårigheter att på ett nöjaktigt sätt lösa frågan, under vilka omständigheter och i vilken utsträckning en arbetsgivare bör äga rätt till sina arbetstagares uppfinningar. Den ifrågasatta lagstiftningen skall ju gälla såväl statsanställda som privatanställda och inom vardera av dessa kategorier kan det förekomma de mest skiftande anställningsförhållanden och arbetsuppgifter. Såsom jag förut framhållit bör avvägningen mellan arbetsgivare och arbetstagare ske på sådant sätt att behörig hänsyn tages icke blott till parternas egna berättigade intressen utan även till samhällets intresse av att den tekniska forsknings- och nykonstruktionsverksamheten befrämjas. Vid den närmare utformningen av lagtexten bör man vidare å ena sidan hålla i minnet, att de enskilda näringsidkarna ha möjlighet att avtalsmässigt suppleras lagens dispositiva bestämmelser. Å andra sidan måste man emellertid beakta, att det trots detta ur skilda synpunkter måste te sig mindre lämpligt att verkställa avvägningen mellan arbetsgivare och arbetstagare på ett sätt, som skulle stå klart i strid mot den rättsuppfattning som faktiskt utbildats på arbetsmarknaden. Det bör med andra ord icke föreligga en alltför stor spännvidd mellan lagens bestämmelser och avtalspraxis. Då det gäller att giva enhetliga regler för både statsanställda och privatanställda bör man, såsom nämnts, vid lagens utformning jämväl uppmärksamma att de statliga verkens och inrättningarnas möjligheter att avtalsmässigt komplettera lagens stadganden äro begränsade. Denna synpunkt är av särskilt stor praktisk betydelse för de statliga forskningsinstitutens vidkommande.

Jag delar kommitténs uppfattning, att en arbetsgivare icke bör äga någon som helst rätt till sådana av hans arbetstagare gjorda uppfinningar vilkas utnyttjande faller utom arbetsgivarens verksamhetsområde. Vidare ansluter jag mig till kommitténs ståndpunkt att arbetsgivaren i fråga om sådan av hans arbetstagare gjord uppfinning, vars utnyttjande visserligen faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde men som tillkommit utan samband med anställningen, bör anses skäligen tillgodosedd om han erhåller företrädesrätt under viss tid att träffa en frivillig uppgörelse med arbetstagaren om uppfinningens utnyttjande. Mot bakgrunden av vad jag nyss anfört om de allmänna synpunkter som böra ligga till grund vid lagens utformning anser jag däremot, att den av kommittén föreslagna författningsmässiga regleringen beträffande de s. k. tjänsteuppfinningarna — uppfinningar vilkas utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde och vilkas tillkomst står i samband med anställningen — icke är helt tillfredsställande.

I fråga om tjänsteuppfindingarna har kommittén föreslagit, att arbetsgivaren skulle äga att även mot arbetstagarens vilja förvärva rätt att utöva uppfindingen i sin egen verksamhet, s. k. enkel licens, varjämte arbetsgivaren skulle erhålla företrädesrätt under viss tid att träffa frivillig uppgörelse med arbetstagaren om vidsträcktare rätt till uppfindingen. I detta hänseende vill jag till en början, i likhet med ett flertal remissinstanser, understryka att en enkel licens — denna är i princip icke överlåtbar — måste anses tämligen värdelös för arbetsgivare vilka icke bedriva någon egen tillverkning eller annan kommersiell rörelse och följaktligen icke själva kunna exploatera licensrätten. Vidare anser jag det svårigen kunna bestridas, att arbetsgivarens insats vid vissa tjänsteuppfindingar är så betydande, att han skäligen bör erhålla en mera omfattande rätt till uppfindingen än kommittén föreslagit. På grund av vad sålunda anförts och under hänvisning till den enligt min mening välgrundade kritik som även i vissa andra avseenden riktats mot kommittéförslaget i denna del vill jag förorda, att avvägningen mellan arbetsgivarens och arbetstagarnas rätt icke verkställs på ett och samma sätt i fråga om alla tjänsteuppfindingar utan att man beträffande den kategori, där sambandet mellan anställningen och uppfindingen är särskilt starkt, tillerkänner arbetsgivaren en vidsträcktare rätt än som framgår av kommitténs lagförslag. Till denna grupp torde böra hänföras dels sådana uppfindingar som, då forsknings- eller uppfinnarverksamhet utgör den huvudsakliga uppgiften i arbetstagarens tjänsteåligganden, tillkommit såsom resultat helt eller väsentligen av nämnda verksamhet och dels uppfindingar som eljest innefatta lösningen av en i tjänsten förelagd, närmare angiven uppgift. I fråga om dylika uppfindingar, i fortsättningen benämnda forskningsuppfindingar, anser jag det skäligt, att arbetsgivaren får möjlighet att även mot arbetstagarens vilja förvärva all rätt till uppfindingen. Icke minst med hänsyn till de moderna formerna för uppfinnarverksamhet i stora forskningscentraler, såväl statliga som enskilda, synes denna ståndpunkt vara starkt motiverad. Den torde också vara ägnad att främja produktionen och att förhindra sådana illojala transaktioner som att en uppfinding, vilken med stora kostnader frambragts av ett visst företag, överlåtes till dess konkurrent. Även ur arbetstagarnas synpunkt måste den föreslagna lösningen te sig rimlig, då det ju här är fråga om personer som anställts för eller eljest åtminstone i viss omfattning sysselsätts med just uppfinnarverksamhet. Jag vill dessutom påpeka, att arbetstagaren i dessa fall — enligt vad jag i det följande kommer att förorda — skall äga uppbära särskild ersättning, om värdet av den rätt till uppfindingen som arbetsgivaren övertagit överstiger vad som med hänsyn till arbetstagarens lön och övriga förmåner i tjänsten rimligen kunnat förutsättas. Beträffande andra tjänsteuppfindingar än nu sagts, d. v. s. sådana där sambandet mellan anställningen och uppfindingen icke är så starkt som i förutnämnda båda fall, anser jag däremot kommitténs förslag vara väl avvägt. Med avseende å sådana uppfindingar torde arbetsgivaren således endast böra erhålla rätt att förvärva enkel licens jämte företrädesrätt att träffa avtal med arbetstagaren om vidsträcktare rätt till uppfindingen.

Den av mig sålunda förordade lösningen anknuter i viss mån till de resonemang, som ligga bakom en till kommittéförslaget avgiven reservation. Jag vill understryka, att lösningen åtminstone delvis jämväl synes överensstämma med kommittémajoritetens uppfattning, sådan denna kommit till uttryck i motiveringen till kommittéförslaget om än icke i den av kommittén föreslagna lagtexten. Kommittén har sålunda uttalat, att ett avhändande av rätten till uppfinning helt eller delvis ej alltid behövde ske genom uttryckligt avtal utan under vissa omständigheter borde kunna anses framgå av anställningsförhållandet; så kunde enligt kommitténs mening till exempel vara fallet, om arbetstagaren anstälts för att bearbeta ett av arbetsgivaren närmare angivet problem.

Om arbetsgivaren får möjlighet att förvärva ensamrätt till de nyssnämnda forskningsuppfinningarna, vinnes en smidig lösning av de speciella problem, som föreligga då arbetsgivaren icke själv bedriver någon tillverkning. Jag vill härvid — särskilt med tanke på sådana fall då arbetsgivaren på grund av bristande exploateringsmöjligheter icke har något behov av att förvärva ensamrätten ens till sådana uppfinningar — framhålla, att förslaget på denna punkt icke innebär mera än att arbetsgivaren skall äga möjlighet att förvärva ensamrätt till uppfinningen. Anser han sig icke vara i behov av en sådan fullständig rätt, kan han nöja sig med exempelvis en enkel licens. Ur arbetsgivarens synpunkt är detta av betydelse såtillvida som omfattningen av den rätt till uppfinningen som han övertager är en väsentlig faktor vid bestämmandet av ersättningen till arbetstagaren.

Såsom kommittén framhållit kan det uppstå oenighet mellan parterna, när det gäller att avgöra till vilken kategori — forskningsuppfinningar, andra tjänsteuppfinningar, uppfinningar inom arbetsgivarens verksamhetsområde som ej ha karaktär av tjänsteuppfinningar, fria uppfinningar — en viss uppfinning är att hänföra. Detsamma gäller självfallet med avseende å varje indelning av uppfinningar i olika kategorier. Med anledning härav har kommittén diskuterat huruvida — även om lagens huvudstadgande om intresseavvägningen mellan arbetsgivarens och arbetstagarens rätt komme att äga dispositiv karaktär — i lagen borde införas en tvingande bestämmelse om förbud mot avtal, som tillerkänna arbetsgivaren ensamrätt att avgöra till vilken kategori en viss uppfinning är att hänföra. Kommittén har för sin del ansett en sådan bestämmelse icke vara erforderlig med hänsyn till att arbetstagaren under alla omständigheter skall ha rätt att erhålla skälig ersättning för vad han avstår av sin rätt till uppfinningen. En av remissinstanserna, nämligen landsorganisationen, har däremot förordat ett dylikt stadgande samt till stöd för denna sin uppfattning bl. a. framhållit att arbetstagarens intresse av en uppfinnings rubricering icke alltid hänför sig allenast till ersättningsfrågan. Jag delar landsorganisationens uppfattning, att ersättningsproblemet här icke är ensamt utslagsgivande. Då jag likväl icke föreslår en tvingande bestämmelse som tager direkt sikte på förevarande fråga, sammanhänger detta med att jag, såsom av det följande framgår, förordar att i lagen införas ett allmänt stadgande av innehåll att, om

tillämpningen av avtalsvillkor skulle vara otillbörlig, villkoret må jämkas eller lämnas utan avseende (9 § departementsförslaget). I detta sammanhang vill jag framhålla, att den i 1946 års överenskommelse intagna, i och för sig omstridda, bestämmelsen i detta ämne icke synes äga en sådan innebörd att tillämpningen därav kan anses otillbörlig. I bestämmelsen heter det nämligen, att arbetsgivaren beträffande varje uppfinning äger att *i första hand* avgöra till vilken av de i överenskommelsen angivna kategorierna uppfinningen är att hänföra. Detta torde icke innebära, att arbetsgivaren äger att slutgiltigt träffa ett sådant avgörande. Godkänner icke arbetstagaren den mening åt vilken arbetsgivaren för sin del givit uttryck, uppstår en tvist som torde böra lösas efter samma regler som gälla för andra i överenskommelsen berörda tvister.

Jag delar i princip kommitténs uppfattning, att arbetstagarna genom en bestämmelse av tvingande karaktär bör tillförsäkras rätt till skälig ersättning för den rätt de avstå till en uppfinning som gjorts under anställningsförhållandet. I likhet med vissa remissinstanser anser jag emellertid det icke föreligga tillräckliga skäl för att låta en dylik bestämmelse bli tillämplig jämväl på sådana överenskommelser om ersättningen, som träffas efter tillkomsten av uppfinningen. I den mån ersättningen, såsom ofta torde vara fallet, bestämmes på royaltybasis läser det ur förevarande synpunkt i regel spela mindre roll, att det kan vara svårt att riktigt bedöma det ekonomiska värdet av en uppfinning innan den blivit mera noggrant utexperimenterad. Annorlunda ställer sig saken om uppgörelsen innebär att ett engångsbelopp skall utbetalas till uppfinnaren. De i dylika fall föreliggande svårigheterna att på ett tidigt stadium bedöma den ekonomiska betydelsen av en uppgörelse i ersättningsfrågan kan emellertid icke tillmätas sådan betydelse att de få överväga de olägenheter ur rättssäkerhetssynpunkt, som skulle uppstå om en efter uppfinningens tillkomst träffad uppgörelse i nämnda fråga icke i princip erhöle bindande verkan. En annan sak är, att om arbetstagaren efter sagda tidpunkt genom avtal avstår från all ersättning i anledning av sin uppfinning eller godtager en med hänsyn till förhållandena orimligt låg ersättning därför, tillämpningen av avtalet i denna del under vissa förutsättningar kan framstå som otillbörlig, med påföljd att uppgörelsen — enligt 9 § departementsförslaget — icke utgör hinder mot att arbetstagaren tillerkännes skälig ersättning. Samma resultat skulle i särskilt stötande fall även kunna ernås med stöd av vissa stadganden i 3 kap. avtalslagen.

Kommittén har framhållit, att det sedan ersättning fastställts — antingen efter rättegång eller genom en frivillig uppgörelse — kunde hända att ändrade förhållanden inträffade som gjorde att ersättningen framstode såsom oskälig. I anledning härav har kommittén diskuterat, om parterna borde erhålla rätt att i dylika fall få till stånd jämkning av ersättningen. Kommittén har emellertid stannat för att icke föreslå att någon bestämmelse härom upptages i lagen. Ett par remissinstanser har däremot intagit en

annan ståndpunkt i denna fråga. I anledning härav får jag till en början framhålla, att det i 6 § första stycket av departementsförslaget upptagna stadgandet — enligt vilket arbetstagaren, oberoende av vad därom före uppfinningens tillkomst må ha avtalats, skall vara berättigad till skälig ersättning för den rätt han avstår till sin uppfinning — i realiteten tillika innebär en jämningsregel till arbetstagarens förmån. Mot en lagbestämmelse av innehåll att eljest parterna skola, i händelse av väsentligt ändrade förhållanden, kunna få till stånd jämkning av ett en gång fastställt ersättningsbelopp tala enligt min mening redan skäl av principiell natur. Vidare kan ur praktisk synpunkt hävdas, att en sådan regel skulle medföra otrygghet för båda parter, enär dessa aldrig skulle kunna vara säkra på att ett en gång — antingen efter frivillig uppgörelse eller efter process — fastställt ersättningsbelopp vore definitivt, ja, icke ens att ett jämkat belopp icke skulle kunna ånyo jämkas. Härtill kommer, att det skulle erbjuda betydande svårigheter att utforma en dylik bestämmelse så att den ej bleve mycket svårtillämplig. På grund härav finner jag mig icke kunna förorda, att en bestämmelse av ifrågavarande slag upptages i lagen. Jag vill härvid i likhet med kommittén understryka, att hinder icke föreligger för kontrahenterna att, i sådana fall då det ekonomiska utfallet av en uppfinning kan vara svårbedömbart och royaltymetoden likväl icke användes, själva genom förbehåll tillgodose intresset av att ersättningsbeloppet framdeles skall kunna jämkas.

Beträffande den närmare utformningen av ersättningsreglerna hänvisas till specialmotiveringen.

Det återstår i detta sammanhang till slut att upptaga frågan, om särskilda bestämmelser erfordras rörande vissa uppfinningar av betydelse för rikets försvar. Kommittén har intagit den ståndpunkten, att lagens allmänna bestämmelser icke böra vara tillämpliga i sådana fall då någon som tillhör krigsmaktens reserver eller är på övergångs- eller reservstat vid krigsmakten eller en värnpliktig gör en uppfinning under tjänstgöring vid krigsmakten. Jag biträder denna ståndpunkt och anser att den bör komma till direkt uttryck i lagtexten (1 § tredje stycket departementsförslaget). Härvid bör beaktas, att icke heller anställnings- eller beställningshavare på disponibilitetsstat böra falla under lagen. Emellertid har kommittén beträffande ett visst slag av uppfinningar, nämligen uppfinningar av betydelse för rikets försvar, ansett att lagens stadganden böra vara tillämpliga i förhållande till vederbörande försvarsmyndighet även med avseende å de nu nämnda personalkategorierna, varjämte kommittén föreslagit en särskild regel för de fall, då en uppfinnare tillhörande någon av dessa kategorier är i enskild tjänst samtidigt som han fullgör tjänstgöring vid krigsmakten. Kommittén har dock varit tveksam i frågan, huruvida dessa bestämmelser borde ha sin plats i förevarande lag. I likhet med flera remissinstanser anser jag det icke lämpligt att i lagen upptaga någon av nämnda regler. Behovet av att för statens räkning eller el-

jest i statens intresse kunna expropriera uppfinningar av särskild betydelse för försvaret har tillgodosetts genom stadgandet i 7 § lagen den 29 november 1946 med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret. Nämda lag gäller visserligen allenast till utgången av år 1949, men det är min avsikt att senare i dag hemställa om remiss till lagrådet av förslag om förlängning av dess giltighetstid. Då det nu förevarande lagförslaget icke eljest upptager några regler för det fall att en uppfinning göres av någon som samtidigt är anställd hos flera arbetsgivare, torde icke heller en specialregel i ämnet böra givas beträffande vissa uppfinningar som reservister m. fl. göra under tjänstgöring vid krigsmakten.

Specialmotivering.

1 §.

I fråga om den tilltänkta lagens räckvidd har kommittén ansett, att allenast patenterbara uppfinningar borde ifrågakomma. *Kommittén* har härom anfört:

Sådana förfaranden eller anordningar av teknisk natur, exempelvis beräkningar och konstruktioner, som ej kunna patentskyddas, ha alltså — i motsats till vad som föreslogs av Elliot — uteslutits från lagens tillämplighetsområde. Visserligen kan bakom dylika arbetsresultat, liksom vid vissa andra prestationer på det immateriella området, t. ex. affärsuppslag och reklamidéer, ligga ett mycket värdefullt intellektuellt arbete, och de kunna vara av stor industriell betydelse, men de åtnjuta enligt svensk rätt i allmänhet icke något speciellt skydd. I den mån de icke utgöra yrkeshemligheter, äro de allmän egendom, d. v. s. i och för sig står det var och en fritt att använda dem. Liksom hittills kunna självfallet fortsättningsvis arbetsgivares och arbetstagares intresserförhållanden i fråga om sådana arbetsprestationer regleras avtalsvis.

Kommittén har vitsordat, att begränsningen till patenterbara uppfinningar kunde medföra vissa svårigheter vid avgörandet av frågan, om en uppfinning vore av sådan beskaffenhet att lagen skulle tillämpas på densamma. Emellertid har kommittén förutsatt, att de intresserade parterna, arbetsgivaren och arbetstagaren, i allmänhet komme att under hand undersöka, huruvida patenterbarhet kunde anses föreligga, och träffa uppgörelse på grundval av det resultat man därvid kommit till. I övrigt tillåter jag mig att beträffande kommitténs synpunkter på denna fråga hänvisa till s. 49 f. i betänkandet.

Icke någon remissinstans har påfordrat, att lagen skulle äga tillämpning jämväl å sådana förfaranden eller anordningar av teknisk natur, som icke kunna patentskyddas. *Tjänstemännens centralorganisation* har dock framhållit, att arbetsgivarna för närvarande många gånger tillgodogjorde sig sådana tekniska framsteg och idéer utan att lämna upphovsmannen skälig ersättning därför, men organisationen har räknat med att de samarbetsorgan eller produktionsnämnder, som avsåges bli inrättade inom näringslivet, skul-

le till behandling upptaga frågor om fastställande av skäligen ersättning för sådana idéer och uppslag av de anställda, som kunde nyttiggöras i driften.

Chalmers tekniska högskola har i detta hänseende framhållit, att det syntes orätt att pålägga alla arbetstagare de risker i rättsligt hänseende, som kunde följa av ett misstag i bedömandet, om en viss idé vore en patenterbar uppfinning eller icke. Därtill komme, att flertalet av de idéer, som kunde leda till patenterbara uppfinningar, torde vara ekonomiskt värdelösa. Det syntes icke riktigt att lagfästa ett stadgande, som medförde att alla patenterbara men värdelösa uppfinningar skulle anmälas för arbetsgivaren. Lagen borde därför få avseende endast på sådana uppfinningar, som arbetstagaren själv önskade få patenterade.

En ytterligare inskränkning i lagens tillämplighetsområde har kommittén ansett böra företagas, nämligen en begränsning till uppfinningar, som äro här i riket patenterbara. *Kommittén* har i denna del anfört följande.

Genom denna begränsning falla utanför lagen sådana uppfinningar, som med hänsyn till den svenska patentförordningens patenterbarhetsfordringar (1—3 §§) icke kunna patenteras i Sverige men som enligt främmande länders bestämmelser skulle kunna patentskyddas. Det har ansetts vara naturligt och i sin ordning att låta den här åsyftade rättsliga regleringen hålla sig inom ramen för vad som kan bli föremål för skydd enligt svensk rätt. Det torde för övrigt ofta råda ovisshet om vad som enligt olika främmande länders rätt fordras för patenterbarhet. Vidare må framhållas, att i praktiken det endast mera sällan torde förekomma, att arbetsgivares eller arbetstagares intressen sträcka sig längre än här avses.

Gentemot vad kommittén sålunda anfört ha *patent- och registreringsverkets besvärsavdelning* samt *kooperativa förbundet* invänt, att det mycket väl kunde tänkas att en uppfinning av en eller annan anledning icke kunde patenteras just i Sverige men att uppfinningen kunde patentskyddas i något annat land och att densamma därför likväl kunde representera ett stort ekonomiskt värde. Detta gällde exempelvis beträffande livs- och läkemedelsuppfinningar i Amerikas förenta stater. Besvärsavdelningen har sålunda betonat, att Sverige i stor utsträckning bedreve export av hel- och halvfabrikat samt av uppfinnarrättigheter, och att inskränkningen till här i riket patenterbara uppfinningar därför kunde komma att medföra att lagens betydelse för uppfinnaren bleve till stor del illusorisk. *Kooperativa förbundet* har framhållit, att inskränkningen skulle vara till avsevärt men för arbetsgivaren i sådana fall, då uppfinningen visserligen icke kunde patenteras i Sverige men väl i något annat land, där arbetsgivaren hade verksamhet. I dylika fall skulle nämligen arbetsgivaren icke erhålla någon rätt alls i fråga om det utländska patentet. Besvärsavdelningen och förbundet ha därför ifrågasatt, om icke en utvidgning av lagen till att avse alla uppfinningar, som över huvud taget kunde bli föremål för immateriellt rättskydd, borde övervägas.

Enligt kommitténs mening skulle under begreppet *arbetstagare* föras endast sådana anställda, som innehade en relativt fast anställning,

t. ex. med viss uppsägningstid eller förenad med tidlön eller ackordersättning, och alltså icke personer som innehade tillfälliga uppdrag, exempelvis för särskilda fall tillkallade sakkunniga. Ett speciellt undantag framginge — såsom förut nämnts — av kommittéförslaget 7 §. Till arbetstagare i allmän tjänst har kommittén sålunda ansett icke böra räknas beställningshavare i krigsmaktens reserver eller på övergångs- eller reservstat vid försvarsväsendet, ehuru dessa i nämnda egenskap vore hänförliga till statsanställda. Enligt kommitténs uppfattning borde ej heller värnpliktiga i denna sin egenskap anses såsom arbetstagare i lagens mening.

I anledning av kommitténs ståndpunkt, att endast personer med en relativt fast anställning skulle anses som arbetstagare i lagens mening, har *Göta hovrätt* anmärkt, att denna ståndpunkt ej komme till tydligt uttryck i 1 § kommittéförslaget, vilket även hade till följd, att det ej av lagtexten framginge varför det beträffande vissa tillfälligt anställda erfordrades särskilda bestämmelser i 7 §. Hovrätten hemställde, att 1 § erhöles ändrad lydelse, så att den åsyftade innebörden av begreppet arbetstagare komme till tydligare uttryck. I detta sammanhang har hovrätten ifrågasatt, om icke bestämmelserna i 7 § kommittéförslaget borde få sin plats omedelbart i anslutning till bestämmelsen i 1 §. *Krigsmaterielverket* har förklarar sig utgå från att begreppet arbetstagare omfattade även all arvodesanställd personal, som icke endast hade rent tillfälliga uppdrag.

Såsom förut berörts har kommittén i 3 § första stycket föreslagit en bestämmelse om skyldighet för arbetstagare att utan dröjsmål underrätta arbetsgivaren om sådan av arbetstagaren under bestående tjänsteförhållande gjord uppfinning vars utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde. Motsvarande bestämmelse har upptagits i 4 § departementsförslaget. I anslutning till den sålunda föreslagna bestämmelsen har kommittén diskuterat innebörden av uttrycket *under bestående tjänsteförhållande*. Härom har *kommittén* yttrat:

En uppfinning anses gjord under bestående tjänsteförhållande, icke endast om uppfinningen tillkommit under det arbetstagaren var i tjänst, och då vare sig det skett under arbetstid eller på fritid, utan även om han gjort uppfinningen under sin semester eller tjänstledighet. Åtnjutes tjänstledighet för upprätthållande av anställning hos annan arbetsgivare, torde med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet få bedömas, gentemot vilken arbetsgivare arbetstagaren skall ha de rättigheter och skyldigheter, som följa av denna lag. Skulle arbetstagare till följd av tillfällig inskränkning av driften vid ett företag »permitteras» från arbetet på längre eller kortare tid utan att därunder åtnjuta några löneförmåner, torde man få anse, att ur här ifrågavarande synpunkt tjänsteförhållandet upphört.

I anledning härav ha *jernkontoret*, *arbetsgivareföreningen* och *industriförbundet* anfört, att det icke kunde anses rimligt, att arbetsgivaren skulle gå miste om rätten till en uppfinning, som gjorts medan arbetstagaren varit tillfälligt *permitterad*. *Stockholms handelskammare* har uttalat samma mening under framhållande av att fallet i och för sig torde sakna nämnvärd praktisk betydelse, bl. a. på grund av att tjänstemän i regel icke

permitterades vid tillfälliga driftstopp. Ur principiell synpunkt kunde det emellertid icke anses riktigt att bedöma frågan om anställningsförhållandets bestånd ur olika synpunkter inom olika rättsområden. Därest vederbörande arbetstagare civilrättsligt sett icke vore entledigad från sin anställning utan alltjämt vore knuten till arbetsgivarens företag, måste anställningsförhållandet anses alltjämt bestå, oavsett ur vilken synpunkt frågan skulle betraktas.

Vidare må här nämnas ett spørsmål, som kommittén något berört, nämligen hur det skall förfaras, därest uppfinnaren samtidigt är anställd hos mer än en arbetsgivare. Kommittén har här om yttrat, att därest uppfinningen låge inom såväl den ene som den andre arbetsgivarens verksamhetsområde, arbetstagaren finge anses ha anmälningsskyldighet gentemot båda arbetsgivarna men att, om tvist mellan dessa uppstode om vem som ägde inträda som uppfinnarens rättsinnehavare, domstol i sista hand finge avgöra vilken av dem, som skulle anses ha bättre rätt. Kommittén har alltså icke föreslagit någon lagregel i ämnet utöver den som beträffande en specialfråga upptagits i kommittéförslaget 7 §. Denna underlåtenhet har av en remissinstans, nämligen *Chalmers högskola*, be-tecknats som en brist i förslaget. Högskolan har därför hemställt, att stad-gandet måtte omarbetas, så att det tydligt framginge vem som skulle räknas såsom arbetsgivare, när en uppfinning gjorts av en person med deltid-san-ställning.

En särskild fråga är huruvida universitet, högskolor och andra undervisningsväsendet tillhörande inrättningar böra undantagas från lagens tillämpning. Det Elliotska förslaget innebar, att lagen icke skulle äga tillämpning å universitet, högskolor och andra undervisningsväsendet tillhörande inrättningar men däremot å statliga forskningsinstitut. Kommittén återigen har icke ansett några skäl föreligga att från lagens tillämpningsområde undantaga ens universitet och högskolor. Denna uppfattning har ej motiverats i vidare mån än att kommittén förklarar sig vilja särskilt framhålla, att de inskränkningar i de an-ställdas rätt som kommitténs lagförslag skulle medföra icke syntes vara sådana, att man behövde befara, att de skulle verka hämmande på det vetenskapliga forskningsarbetet vid våra universitet och högskolor. Kommitténs ståndpunkt har mött stark kritik i flera yttranden, men någon enhetlig opinion mot att lagen skulle bli tillämplig å de vetenskapliga läroanstalterna har dock icke framträtt.

Innan jag övergår till att redogöra för de närmast berörda remissinstan-sernas yttranden i denna fråga, vill jag här återgiva de skäl, som i det Elliotska betänkandet anfördes till stöd för den där intagna ståndpunkten. Elliot yttrade:

Bland statliga institutioner, vilkas uppgifter omfatta teknisk forskning, intaga universiteten och högskolorna en särställning. Den forskning, som där bedrivs, är ej begränsad att söka tillgodose vissa speciella behov utan

har en mera allmän inriktning. Dess ändamål torde kunna sägas vara att föra vetenskapen överhuvud framåt. Den ingår tillika som ett led i undervisningen. Om tidigare angivna principer i fråga om statens rätt till statsanställdas uppfinningar följdes beträffande universitet och högskolor, skulle staten kunna göra gällande anspråk på där tjänstgörande personers uppfinningar av vilket slag dessa än voro. Något praktiskt behov för staten av en så långtgående rätt torde ej förefinnas. Spörsmålet synes här ligga till på ett annat sätt än då det gäller forskningsresultat vid t. ex. statliga forskningsinstitut, inrättade för lösande av vissa speciella uppgifter, eller vid statliga verk, för vilka resultatet i fråga kunna vara av värde vid fullgörandet av deras arbetsuppgifter. Den forskning, som bedrivs vid universiteten och högskolorna, torde också för det allmänna rättsmedvetandet, även om arbetet i viss mån har karaktären av tjänsteåliggande, framstå såsom vederbörande forskares ensak. En universitetslärare har ej skyldighet att t. ex. vissa timmar av dagen ägna sig åt forskning. Han uppställer själv de problem, han vill söka lösa, och forskningen är överhuvud taget helt beroende av hans eget initiativ. Det torde vara svårt att finna förståelse för en bestämmelse, enligt vilken, om denna forskning skulle resultera i en uppfinning, uppfinnaren berövades den uteslutande förfoganderätten till densamma. Man torde ej heller böra bortse från att den vid ifrågakvarande institutioner bedrivna fria forskningen kunde menligt påverkas, därest forskaren visste, att han icke finge obehindrat bestämma över resultatet av sitt arbete utan att dettas vidare öde skulle bli beroende av statliga myndigheters beslut. Framhållas må slutligen att den administrativa organisationen vid universitet och högskolor torde vara mindre lämplig, då det gäller att i praktiken för statens del tillvarataga och utnyttja en sådan rätt till uppfinningar, varom här är fråga. Nu gjorda överväganden synas böra leda till, att från de föreslagna bestämmelsernas tillämpning undantagas universitet och högskolor. Med dessa torde böra jämföras andra inrättningar, tillhörande undervisningsväsendet, exempelvis de tekniska läroverken.

Vid bedömningen av förevarande spörsmål måste man hålla i minnet, att arbetsgivaren enligt det Elliotska förslaget skulle vara berättigad att oberoende av uppfinnarens samtycke förvärva all rätt till s. k. tjänsteuppfinningar, medan kommitténs förslag ju innebär, att arbetsgivaren mot uppfinnarens vilja skall äga förvärva allenast nyttjanderätten till sådana uppfinningar.

Trots att arbetsgivaren enligt kommitténs förslag alltså fått en jämförelsevis begränsad rätt, ha flera remissinstanser — bland dem *universitetskanslern* — yrkat, att de vetenskapliga läroanstalterna måtte undantagas från lagens tillämpning. Universitetskanslern har därvid framhållit, att vid dessa anstalter fullföljdes ett mera allmänt samhällsintresse, som vore inriktat på att, utan avseende å det omedelbara praktiska utnyttjandet av resultatet, till det allmännas bästa främja den vetenskapliga forskningen. Mellan staten eller den enskilda högskolan å ena och den anställde å andra sidan vore därför förhållandet ett helt annat än mellan arbetsgivare och arbetstagare i den föreslagna lagens mening. Den mest framträdande synpunkten vore, att det fria forskningsarbetet skulle befrämjas. Ehuru det praktiska tillgodogörandet av resultatet i regel låge utanför dessa institutioners verksamhetsområde, torde denna fråga dock stundom också här

kunna få betydelse, men den syntes böra regleras i stort sett efter andra normer.

Jämväl *medicinska fakulteten i Uppsala* har ansett, att universitets- och liknande institutioner borde undantagas från lagens tillämpning. Den större frihet att förfoga över en uppfinning, som med ett sådant undantag skulle tillkomma dessa institutioners arbetstagare, komme att innebära, att en patenterbar uppfinnings kommersiella utnyttjande ej behövde fördröjas genom förhandlingar med arbetsgivaren rörande dennes eventuella övertagande av rätten till uppfinningen. Emellertid skulle enligt fakultetens mening denna frihet kunna tänkas bli använd på det sätt, att uppfinnaren reste hinder mot att institutionen begagnade uppfinningen i sin egen vetenskapliga forskningsverksamhet. För att förhindra en sådan konsekvens borde en bestämmelse om undantag för universitets- och liknande institutioner åtföljas av en föreskrift, att institutionen skulle äga rätt att utan särskild ersättning utöva uppfinningen i den forskningsverksamhet, som bedreves inom densamma. *Matematisk-naturvetenskapliga sektionen i Uppsala* har hävdad, att ett inordnande av forskningsföretagen vid universitet och högskolor under den föreslagna lagen skulle draga med sig högst menliga konsekvenser för det fria forskningsarbetet. Om en forskare icke fullt fritt kunde förfoga över sina resultat, så att han t. ex. ej ägde rätt att publicera sin upptäckt, kunde han förlora sin prioritetsrätt till denna. Härigenom skulle även den i och för sig ofta nyttiga profylax, som ett offentliggörande av en upptäckt innebure, avsevärt försvåras. Sektionen har därför bestämt påyrkat, att lagen måtte upptaga samma undantagsregel som det Elliotska förslaget. Av det yttrande som *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms högskola* avgivit synes framgå, att fakulteten ansett att lagen icke borde vara tillämplig på universitet och högskolor. Vidare har *tekniska högskolan i Stockholm* uttalat det önskemålet, att arbetstagare vid tekniska högskolor måtte ställas utanför lagens tillämpningsområde. Däremot har *Chalmers tekniska högskola* icke uttalat något sådant önskemål.

Icke heller *karolinska institutet* har haft något att invända mot att lagen skulle bli tillämplig å universitet och högskolor men har förutsatt, att tillämpningen av lagen på intet sätt komme att lägga hinder i vägen för den fria publikationen av vetenskapliga avhandlingar. *Medicinska fakulteten i Lund, matematisk-naturvetenskapliga sektionen i Lund, Göteborgs högskola, skogshögskolan, lantbrukshögskolan och tandläkarinstitutet* ha icke riktat någon erinran mot att lagen skulle bli tillämplig jämväl å vetenskapliga läroanstalter.

Departementschefen. Ingen erinran har under remissbehandlingen riktats mot kommitténs förslag, att lagen skall äga tillämpning allenast å patenterbara uppfinningar och alltså icke å sådana förfaranden eller anordningar av teknisk natur som ej kunna patentskyddas. Departementsförslaget bygger i denna del på samma uppfattning som kommittéförslaget. Att, så

som en remissmyndighet yrkat, uttryckligen begränsa lagens tillämplighetsområde till uppfinningar, som arbetstagaren själv önskar få patenterade, har jag icke ansett tillrådligt. Icke heller har jag funnit tillräckliga skäl föreligga att frånga kommitténs ståndpunkt, att lagen bör gälla endast sådana uppfinningar som äro patenterbara här i riket. De enskilda näringsidkare, som anse sig ha särskilda intressen att bevaka i förevarande avseende, kunna ju göra detta genom att i erforderlig utsträckning sluta särskilda avtal med sina anställda.

Avgörandet av frågan huruvida det skall anses föreligga ett i lagen avsett samband mellan en uppfinning och uppfinnarens anställning torde icke i och för sig böra göras beroende av om uppfinningen gjorts under tjänstetid eller fritid. Såsom kommittén framhållit, säger det sig självt att, eftersom uppfinnarverksamhet i avsevärd utsträckning består av tankearbete, det måste möta stora svårigheter att i fråga om dess utförande draga en skarp gräns mellan tjänstetid och fritid. Härtill kommer att, även om en uppfinning ostridigt gjorts under fritid, det mycket väl kan förhålla sig så att anställningen och vad därmed sammanhänger givit en så avgörande impuls till uppfinningen, att det måste anses föreligga ett samband i lagens mening mellan anställningen och uppfinningen.

Till skillnad mot kommittén anser jag, att en uppfinning som gjorts under tillfällig permittering regelmässigt skall anses ha tillkommit under bestående tjänsteförhållande. Någon större praktisk betydelse lär detta spörsmål icke äga.

Jag anser det icke erforderligt att i lagen upptaga någon uttrycklig regel hur det skall förfaras i de säkerligen ganska få fall, då en uppfinnare samtidigt är anställd hos mer än en arbetsgivare och uppfinningen faller inom såväl den ene som den andre arbetsgivarens verksamhetsområde. Vad kommittén anfört härom synes välgrundat.

Såsom förut framhållits har departementsförslaget i princip avseende å arbetstagare i såväl allmän som enskild tjänst. Att värnpliktiga, reservister och vissa andra militära anställnings- och beställningshavare icke skola i denna sin egenskap anses såsom arbetstagare i lagens mening har likaledes angivits i det föregående. Det återstår emellertid att taga ståndpunkt till frågan, om lärare vid universitet, högskolor och andra undervisningsväsendet tillhörande inrättningar skola falla in under lagens bestämmelser. Kommittén har för sin del ansett, att så borde vara fallet. Till stöd för denna uppfattning har kommittén anfört, att de inskränkningar i arbetstagarnas rätt som kommitténs lagförslag skulle medföra icke syntes vara sådana, att man behövde befara, att de skulle verka hämmande på det vetenskapliga forskningsarbetet vid våra universitet och högskolor. Med den utformning lagen enligt vad jag förordat bör erhålla har denna fråga kommit i ett i viss mån annat läge. Jag vill därför, på de skäl som anförts i det av numera hovrättspresidenten Knut Elliot på sin tid avgivna betänkandet i ämnet och som redovisats i den nyss lämnade redogörelsen, förordna att lärare vid universitet, högskolor eller andra inrättningar som tillhöra undervisningsvä-

sendet icke skola i denna sin egenskap anses såsom arbetstagare i lagens mening. Med lärare avses i detta sammanhang icke blott professorer och docenter utan även laboratorer och med dem i lönehänseende jämställda ordinarie befattningshavare samt biträdande lärare, assistenter och amanuser. En annan sak är att, om en universitetslärare vid sidan av denna sin tjänst tager anställning såsom uppfinnare hos exempelvis ett bolag, han givetvis i förhållande till bolaget är att betrakta såsom arbetstagare i lagens mening. För att en inrättning skall anses tillhöra undervisningsväsendet förutsättes härvid icke, att den sorterar under ecklesiastikdepartementet. Även exempelvis krigsmaktens skolor och undervisningsanstalter äro alltså att betrakta såsom undervisningsväsendet tillhörande inrättningar. Vissa lärare vid dylika skolor och anstalter torde emellertid böra falla under lagen, nämligen de som äro officerare eller underofficerare på aktiv stat. Lagstiftningen avses nämligen i allmänhet skola vara tillämplig på dessa befattningshavare; de böra då icke heller undantagas från lagens bestämmelser under tid då de tjänstgöra såsom lärare vid krigsmaktens undervisningsanstalter. — Givet är, att statliga forskningsinstitut icke falla in under förevarande stadgande.

Jag har icke funnit det lämpligt att i departementsförslaget upptaga något uttryckligt stadgande i frågan, huruvida begreppet arbetstagare i lagen bör omfatta, förutom sådana anställda som ha en relativt fast anställning, även för särskilda fall tillkallade sakkunniga och andra personer med rent tillfälliga uppdrag. Bestämmelserna i 2 § andra stycket torde dock kunna giva viss ledning i denna fråga. Det ligger sålunda i sakens natur, att just det förhållandet att en arbetstagare har en rent tillfällig anställning kan utgöra en sådan särskild omständighet i samband med uppfinningen, som bör anses medföra att lagens bestämmelser icke skola vara helt eller ens delvis tillämpliga å anställningen. Det närmare avgörandet av detta spörsmål torde böra överlåtas åt rättstillämpningen.

2 §.

Såsom förut framhållits torde en arbetsgivare enligt gällande rättsuppfattning icke ha någon rätt till sina arbetstagares uppfinningar, såvida ej sådan rätt uttryckligen överenskommits eller får anses framgå av anställningsförhållandet eller av övriga omständigheter i samband med uppfinningen. *Kommittén* har anfört, att det med hänsyn till den osäkerhet eller ovisshet härom, som vore rådande bland arbetsgivare och arbetstagare, vore motiverat att i lag tydligt ange rättsläget. *Kommittén* har därför sagt sig vilja fastslå, att *principiellt* den anställda uppfinnaren har hela uppfinningsrätten och att full avtalsfrihet rörande överlåtande av densamma föreligger (se 2 § kommittéförslaget). Såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår, har mot kommittéförslagets utformning i denna del anmärkts att lagstiftningens i princip dispositiva karaktär blott framginge indirekt vid en jämförelse med de av kommittén föreslagna tvingande reglerna men icke direkt av 2 § i förslaget. Denna metod har ansetts vara ägnad att för-
anleda missförstånd, varför det hemställts att lagtexten måtte förtydligas.

Departementschefen. I 2 § första stycket stadgas att en arbetstagare i princip har samma rätt till sina uppfinningar som andra uppfinnare, om ej annat följer av lagens bestämmelser. Såsom en komplettering till kommittéförslaget upptager departementsförslaget vidare i andra stycket av nämnda paragraf ett stadgande av innehåll, att vad i paragrafens första stycke och i övrigt i lagen stadgas skall lända till efterrättelse, såvitt ej annat är uttryckligen överenskommet eller må anses framgå av anställningsförhållandet eller av eljest föreliggande omständigheter. Slutligen innehåller 2 § andra stycket en hänvisning till lagförslagets tvingande bestämmelser.

Att lagförslaget i princip har dispositiv karaktär innebär givetvis, att icke blott arbetsgivareparten utan även arbetstagaren kan förbehålla sig en annan rätt till den senares uppfinningar än som framgår av de icke tvingande bestämmelserna i förslaget. Sålunda är det exempelvis ingenting som hindrar, att en för uppfinnarverksamhet särskilt anställd forskare på förhand förbehåller sig viss rätt till de uppfinningar som kunna bli gjorda under anställningen. Det är icke ens nödvändigt, att ett sådant förbehåll göres i uttryckliga ordalag, utan det kan mycket väl tänkas, att det av omständigheterna i övrigt i samband med uppfinningen framgår att arbetsgivaren icke skall ha ensamrätt till densamma. Detta blir en tolkningsfråga, vars bedömning ankommer på rättstillämpningen. Vilka omständigheter i samband med en uppfinning, som kunna tänkas föranleda att parternas rättigheter och skyldigheter skola anses ha ett annat innehåll än vad lagförslagets dispositiva regler giva vid handen, kan icke här närmare behandlas. Jag vill dock nämna, att icke endast omständigheterna vid en uppfinnings tillkomst kunna vara av betydelse utan även fakta i samband med uppfinningens utexperimenterande. Sålunda kan exempelvis den omständigheten, att arbetsgivaren lämnar uppfinnaren-arbetstagaren bidrag för att utexperimentera en uppfinning, under vissa förhållanden tänkas medföra, att arbetsgivaren skall anses ha förvärvat viss rätt till uppfinningen.

3 §.

Denna paragraf, som innehåller lagens huvudstadgande, motsvarar 3 § andra och tredje st. i kommittéförslaget. Jag har tidigare redogjort för det väsentliga innehållet i stadgandet. I det följande skola därför endast vissa detaljfrågor behandlas.

Vad beträffar innebörden av begreppet arbetsgivarens verksamhetsområde har *kommittén* bl. a. anfört, att en uppfinning finge anses falla inom nämnda område, när den avsåge en produkt, vars fabrikation inginge i arbetsgivarens verksamhet, eller ett sätt eller ett speciellt hjälpmedel för sådan produkts framställande eller ett alster eller förfarande, hänförligt till ett område, på vilket arbetsgivaren bedreve tekniskt forsknings- eller konstruktionsarbete. Vidare kunde under vissa omständigheter hit hänföras uppfinningar, som — utan att tillhöra någon av dessa kategorier — kunde utnyttjas av arbetsgivaren i arbets- eller materialbesparande eller i övrigt produktionsbefrämjande syfte.

I detta sammanhang har kommittén diskuterat ett under remissbehandlingen mycket uppmärksammat spörsmål, nämligen vem som är att ur här ifrågakommande synpunkter anse som arbetsgivare i olika fall. I betänkandet anför *kommittén* härom följande.

Vad först beträffar staten, uppträder ju denna genom sina skilda förvaltningsorgan inom ett flertal verksamhetsgrenar. Att då betrakta staten i dess helhet såsom en enda arbetsgivare och fatta begreppet arbetsgivarens verksamhetsområde så vitt, att det skulle omfatta hela statsdriften som en enhet, skulle ur arbetstagarens synpunkt te sig obilligt. Om exempelvis en tjänsteman vid domänstyrelsen skulle göra en uppfinning, avseende en apparat för användning inom telefonien, eller en tjänsteman vid postverket uppfinner ett nytt skogsavverkningsverktyg, falla dessa uppfinningar visserligen inom några av statens verksamhetsområden, men man kan knappast anse ett krav på uppfinningarna från statens sida berättigat. Med hänsyn härtill och till den självständighet i administrationen, som förefinnes, torde varje gren av statsförvaltningen få betraktas såsom arbetsgivare för sig, t. ex. ett vart av statens affärsdrivande verk och en var av de nuvarande försvarsgrenarna.

På samma sätt som staten torde härutinnan även kommunerna få behandlas, särskilt med tanke på de större kommunerna, som driva många slag av verksamhet, t. ex. Stockholms stad. Skulle en arbetstagare vid hamnbyggnadsavdelningen hos Stockholms stads hamnstyrelse uppfinna en elektricitetsmätare, bör staden ej ha större rätt till uppfinningen, än om denna gjorts av person, som icke är anställd hos staden.

Även när det gäller enskilda företag, förekommer visserligen, att en juridisk eller fysisk person driver vitt skilda slag av verksamhet, men då dessa olika grenar av företaget i regel icke uppträda självständigt utan under gemensam ledning, torde den juridiska eller fysiska personen i fråga böra betraktas såsom arbetsgivare och dess skilda verksamhetsgrenar tillsammans anses som ett verksamhetsområde i förevarande avseende. Beträffande koncernföretag får varje i koncernen ingående juridisk person för sig anses som arbetsgivare.

Vissa statliga remissmyndigheter ha vänt sig mot kommitténs uttalande, att varje gren av statsförvaltningen bör betraktas som självständig arbetsgivare i lagens mening. Sålunda har *vattenfallsstyrelsen* anfört:

Skäligt beaktande av statens intressen tala för att staten bör givas en vidsträcktare rätt i fråga om utövandet av en uppfinning, nämligen så, att en uppfinning av en tjänsteman i en förvaltningsgren må utnyttjas även inom andra förvaltningsgrenar, som bedriva verksamhet inom det område, vartill uppfinningen kan hänföras. Vad här säges om andra förvaltningsgrenar torde jämväl böra gälla beträffande sådana företag, vari statsverket är huvudledare. Inom vattenfallsstyrelsens verksamhet ligger det nära till hands, att tjänstemän göra uppfinningar antingen i samband med kraftledningsbyggen eller på det elektrotekniska området. Det synes vara i hög grad obilligt, om t. ex. telegrafverket icke skall få obehindrat draga nytta av samtliga de förbättrade arbetsmetoder, som hos vattenfallsstyrelsen komma till stånd. Då vattenfallsstyrelsen enligt sin instruktion skall biträda andra statliga verk i frågor, som röra deras kraftförsörjning, måste det vara skäligt, att en av en vattenfallsstyrelsens tjänsteman gjord uppfinning av nyssberörda art fritt utövas även inom andra grenar av statsförvaltningen. Den ersättning, som skall utgå till arbetstagaren, kan givetvis bestämmas under hänsynstagande till den nytta, staten för sina olika organ drager av uppfinningen.

Statskontoret har visserligen funnit det naturligt, att i de av kommittén angivna exemplen vederbörande statliga tjänstemän skola kunna fritt förfoga över sina uppfinningar, men ämbetsverket har tillagt, att några alltför generella slutsatser icke finge dragas av exemplen. *Statskontoret* har sålunda yttrat:

Ur statens synpunkt torde därvid i vart fall stor försiktighet vara påkallad, då det eljest kunde inträffa, att vid tillämpningen av den föreslagna lagen staten bleve i nu förevarande hänseende försatt i sämre läge än enskilda arbetsgivare, t. ex. ett bolag, som driver vitt skilda slag av verksamhet. Den omständigheten, att de olika verksamhetsgrenarna inom ett dylikt bolag i regel icke uppträda självständigt utan under gemensam ledning, medan de statliga verken och inrättningarna inneha ett visst mått av administrativ självständighet, torde icke få tillmätas någon större betydelse för frågans bedömande. Detta gäller icke minst de statliga forskningsinstituten. Dessa äro lika litet som de inom större industriella företag förekommande centrala laboratorierna inrättade för självändamål eller för bedrivande av allenast studier. De rön och uppfinningar, som där göras, böra kunna av staten utan inskränkning utnyttjas inom alla de områden för statlig verksamhet, där de över huvud kunna komma till användning. Vad sålunda sagts bör även gälla de på mera praktisk verksamhet inriktade inrättningarna, t. ex. statens maskinprovningar. *Statskontoret* kan på grund av vad sålunda anförts icke ansluta sig till de sakkunnigas uppfattning, att varje gren av statsförvaltningen skulle betraktas såsom arbetsgivare för sig. Vid den omprövning av ifrågavarande spørsmål, som synes *statskontoret* erforderlig, torde möjligheterna att åstadkomma en differentiering efter arten av den statliga verksamheten böra undersökas. En så långt gående differentiering, att — såsom de sakkunniga anført som exempel — en var av de nuvarande försvarsgrenarna skulle betraktas som särskilt verksamhetsområde, får *statskontoret* bestämt avråda.

Kommitténs uppfattning, att en var av de nuvarande försvarsgrenarna skulle betraktas såsom en arbetsgivare för sig, har kritiserats jämväl av *överbefälhavaren, chefen för marinen, marinförvaltningen, krigsmaterielverket* och *försvarets fabriksstyrelse*. Dessa instanser ha framhållit, att en uppfinning av betydelse för försvaret vanligen kunde nyttjas av mer än en försvarsgren och att förslaget skulle verka ogynnsamt för det ständigt ökade samarbetet mellan försvarsgrenarna. Därest exempelvis en officer vid armén gjorde en uppfinning under tjänstgöring på trupp, skulle endast armén anses såsom arbetsgivare. Om officern däremot vid tiden för uppfinningens tillkomst tjänstgjorde i försvarsstaben eller krigsmaterielverket, skulle hela försvaret anses såsom arbetsgivare. Vidare skulle praktiska svårigheter uppkomma exempelvis om vid en framtida omorganisation av försvaret materiel överfördes till en försvarsgren från en annan, som ensam ägde utövningsrätten avseende materielen. Slutligen har i yttrandena understrukits, att kommitténs ståndpunkt i denna fråga skulle ogynnsamt påverka samarbetet mellan de olika försvarsgrenarna, å ena, samt försvarets forskningsanstalt och övriga myndigheter som bedriva för försvarsgrenarna gemensam forsknings- och konstruktionsverksamhet, å andra sidan.

Arméförvaltningen har däremot hävdadt, att kommitténs ståndpunkt vore

alltför litet nyanserad och att det under vissa omständigheter kunde medföra för arbetstagaren mindre tillfredsställande konsekvenser, om varje försvarsgren i dess helhet betraktades som en arbetsgivare. Om exempelvis en vid arméförvaltningens intendenturavdelning anställd befattningshavare åstadkomme en uppfinning inom ekoradioområdet eller en tjänsteman vid tygavdelningen gjorde en uppfinning inom intendenturavdelningens verksamhetsområde, syntes det knappast rimligt, att vederbörande uppfinnare skulle vara skyldig att anmäla uppfinningen till sin arbetsgivare. Arméförvaltningen har därför ifrågasatt, om ej uttrycket arbetsgivarens verksamhetsområde lämpligen borde, såvitt anginge ämbetsverket, närmare klarläggas genom utfärdande av särskilda anvisningar eller föreskrifter.

I yttranden, som avgivits av organisationer representerande det enskilda näringslivet, har kritik riktats mot kommitténs uttalande, att varje i en koncern ingående företag finge anses som en arbetsgivare för sig. Sålunda ha *jernkontoret*, *arbetsgivareföreningen*, *industrieförbundet*, *Stockholms handelskammare* och *handelskammaren i Göteborg* anfört, att kommitténs uttalande innebure en alltför långtgående generalisering; koncernföretagen arbetade ofta inom en och samma industrigren, och det kunde vara en ren organisationsfråga, om företagen fördelades på skilda juridiska personer eller icke. Under erinran om att denna fråga i 1946 års överenskommelse lösts så, att det från fall till fall skulle avgöras vilka i en viss koncern ingående företag som skola anses ingå i arbetsgivarens verksamhetsområde, ha organisationerna förordat, att lagen på denna punkt erhöles en liknande utformning som överenskommelsen.

En annan inställning till förevarande spörsmål kommer till uttryck i *skånska hovrättens* yttrande. Hovrätten har anfört:

Vid behandling av spörsmålet vem som är att anse som arbetsgivare i olika fall uttalas i motiven, att det förekommer att en juridisk eller fysisk person driver vitt skilda slag av verksamhet men att då dessa olika grenar av företaget i regel icke uppträda självständigt utan under gemensam ledning torde den juridiska eller fysiska personen i fråga böra betraktas såsom arbetsgivare och dess skilda verksamhetsgrenar tillsammans såsom ett verksamhetsområde. Av detta uttalande och lagtextens innehåll skulle följa att därest t. ex. en nautisk uppfinning göres av en person som är anställd vid jordbruket inom ett företag som under en och samma firma bedriver förutom jordbruk även rederirörelse och tillverkning av socker, företaget skulle få i paragrafen angiven företrädesrätt till uppfinningen. Detta synes icke rimligt. Enskild arbetsgivares företrädesrätt torde — i analogi med vad i motiven uttalas om statens och kommunens arbetsgivarerätt till uppfinning — i sådana fall då arbetsgivaren driver vitt skilda slag av verksamhet begränsas till uppfinning som göres inom den gren av arbetsgivarens verksamhetsområde, vari uppfinnaren är anställd.

Rörande innebörden av den i 3 § andra stycket kommittéförslaget angivna utövningserätten har *krigsmaterielverket* anfört, att denna rätt borde anses innefatta jämväl rätt att för eget bruk låta tillverka alster enligt uppfinningen. En arbetsgivare använde sålunda ofta i stor utsträck-

ning alster, som han vore angelägen anpassa efter sitt speciella behov men icke önskade eller ägde förutsättning att själv tillverka. Så kunde exempelvis vara förhållandet vid små företag och vore även vanligt vid statliga verk och institutioner.

Beträffande längden av den tidsfrist, inom vilken arbetsgivaren skulle ha att göra gällande någon rätt till en uppfinning, har *kommittén* föreslagit att denna borde vara sex månader. Till motivering av detta sitt förslag har *kommittén* anfört:

Arbetstagaren vill naturligtvis fortast möjligt veta, om arbetsgivaren ämnar förvärva någon rätt eller om arbetstagaren får fritt förfoga över uppfinningen. Arbetsgivaren återigen kanske icke kan lämna svar utan att först verkställa tidsödande undersökningar och beräkningar. Under den föreslagna tiden har som regel hunnit sökas patent och utfärdas ett första föreläggande av patentmyndigheten rörande uppfinningens patenterbarhet. Sistnämnda förhållande har oftast stor betydelse för arbetsgivarens avgörande, huruvida han skall övertaga någon rätt till uppfinningen eller ej. På grund av vad sålunda anförts har *kommittén* ansett en tid av sex månader erforderlig, även om detta stundom kan komma att menligt inverka på arbetstagarens möjlighet att, därest arbetsgivaren icke skulle vilja inträda som rättsinnehavare, finna avsättning för uppfinningen på annat håll.

Chalmers tekniska högskola har anfört, att enär arbetsgivaren snabbt borde kunna bedöma värdet beträffande uppfinningar som fölle inom hans verksamhetsområde, fristen borde minskas till högst tre månader. *Landsorganisationen* har anmärkt att den sexmånadersfrist, inom vilken den för andra uppfinningar än tjänsteuppfinningar stadgade företrädesrätten skulle göras gällande, syntes onödigt lång.

Rörande den arbetsgivaren tillerkända *företrädesrätten* har *kommittén* uttalat, att denna rätt — med hänsyn till grunden för densamma — icke torde kunna utan arbetstagarens medgivande överlåtas till annan. Med hänsyn till att *kommittén* på denna punkt uttalat sig med en viss tveksamhet har *landsorganisationen* ansett, att en uttrycklig regel i ämnet voro på sin plats.

Departementschefen. Remissinstanserna ha fäst stort avseende vid frågan, vem som är att anse såsom arbetsgivare i olika fall eller, rättare sagt, vad som skall förstås med uttrycken arbetsgivarens verksamhetsområde och arbetsgivarens egen verksamhet. Spörsmålet kommer att få stor praktisk betydelse i olika hänseenden. Såsom en allmän regel i fråga om både statlig och privat drift synes enligt min mening böra gälla att, om arbetsgivaren driver helt skilda slag av verksamhet, endast det verksamhetsområde inom vilket uppfinnaren är anställd skall anses utgöra det i lagen åsyftade. Detta innebär exempelvis, att ett vart av statens affärsdrivande verk skall betraktas såsom arbetsgivare för sig. Jag anser alltså i likhet med *kommittén*, att om t. ex. en tjänsteman vid domänstyrelsen skulle göra en uppfinning avseende en apparat för användning inom telefonien, uppfinningen icke kan anses falla inom arbetsgivarens verksamhetsområde. Beträffande de olika

försvarsgrenarna delar jag däremot den mening varåt ett stort antal remissinstanser givit uttryck, nämligen att dessa grenar i förevarande avseende böra betraktas såsom en enhet. En uppfinning av betydelse för försvaret kan vanligen användas inom mer än en försvarsgren, och det intima samarbete som bör råda mellan de olika försvarsgrenarna skulle icke kunna nöjaktigt fullföljas, om varje försvarsgren betraktades såsom en arbetsgivare för sig.

Vad angår de enskilda företagen kan jag icke såsom kommittén finna riktigt, att de olika grenarna i sådana företag — hur väsensskilda de än äro — skola i förevarande avseende anses såsom ett enda verksamhetsområde, blott grenarna stå under gemensam ledning. Å andra sidan lär det icke utan vidare böra förutsättas, att varje i ett koncernföretag ingående juridisk person skall i lagens mening anses utgöra en arbetsgivare för sig. Hur dessa och liknande spörsmål i olika fall skola i detalj bedömas, ankommer det på rättspraxis att besvara. Betydelsefull vägledning torde härvid komma att givas av den i departementsförslagets 10 § omförmälda nämnden.

Rörande innebörden av den i 3 § andra stycket departementsförslaget angivna utövningsrätten vill jag i likhet med krigsmaterielverket understryka, att denna måste anses innefatta jämväl rätt att för eget bruk låta tillverka alster enligt uppfinningen.

Vad beträffar längden av den tidsfrist inom vilken arbetsgivaren i olika fall skall ha att göra någon rätt till uppfinningen gällande, anser jag i likhet med vissa remissinstanser att den av kommittén föreslagna tiden, sex månader, kan något förkortas. Det bör härvid bemärkas, att den tidsfrist som angives i 1946 års överenskommelse är allenast tre månader. Fristen har i departementsförslaget bestämts till fyra månader. Stadgande härom har upptagits i 5 § första stycket.

Det torde ligga i sakens natur, att den i 3 § andra stycket andra punkten och tredje stycket departementsförslaget omförmälda företrädesrätten i princip icke är överlåtbar. Något uttryckligt stadgande i detta ämne lär därför ej erfordras. Om arbetsgivaren i dessa fall inom fyramånadersfristen förklarar sig önska inträda som arbetstagarens rättsinnehavare men parterna icke före fristens utgång kunnat enas om villkoren för överlåtelsen, får arbetstagaren därefter anses ha oinskränkt dispositionsrätt över uppfinningen.

4 §.

Denna paragraf motsvarar 3 § första stycket i kommittéförslaget.

Såsom förut nämnts har kommittén föreslagit, att arbetstagare skall vara skyldig att utan dröjsmål lämna arbetsgivaren underrättelse om uppfinningar, som falla inom arbetsgivarens verksamhetsområde. Kommittén har diskuterat, huruvida en dylik anmälnings skyldighet borde föreligga även beträffande fria uppfinningar. Härom anför kommittén.

Vissa skäl kunna tala härför. Bland annat kan det stundom vara svårt för arbetstagaren att avgöra, huruvida en uppfinning skall anses falla inom arbetsgivarens verksamhetsområde eller hänföras till de fria uppfinning-

arna. Underlåter han då att anmäla en uppfinning, därför att han felaktigt anser den vara fri, kan han ådraga sig skadeståndsskyldighet. Emellertid har kommittén icke funnit förefintliga skäl tillräckligt starka för att motivera en utvidgning av anmälningsplikten till att avse även de fria uppfinningarna. Härvid bör dock påpekas, att arbetstagaren för att ej riskera ersättningsanspråk bör anmäla varje uppfinning, där någon som helst tvekan kan råda om huruvida densamma är fri eller faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde. Risker för ersättningsansvar är näraliggande, emedan arbetstagaren på grund av obekantskap med arbetsgivarens verksamhet i detalj ofta icke kan med bestämdhet avgöra, huruvida uppfinningen är fri eller ej.

Vad beträffar sättet för anmälningsplikten fullgörande har kommittén ej velat föreskriva någon särskild form. Underrättelsen borde kunna ske skriftligen eller muntligen. Då den emellertid skulle tjäna som utgångspunkt vid beräkning av den tid, inom vilken arbetsgivaren skulle meddela arbetstagaren om han önskade förvärva någon rätt till uppfinningen, vore det för arbetstagaren av vikt, att han skaffade sig bevis om underrättelsen. Sådant bevis kunde också vara av värde, därest tvist skulle uppkomma, huruvida underrättelse överhuvud taget vederbörligen skett eller ej. På grund härav borde underrättelsen även erhålla ett så tydligt innehåll som möjligt rörande uppfinningens beskaffenhet.

Under remissbehandlingen ha *jernkontoret*, *arbetsgivareföreningen*, *industriförbundet* och *Stockholms handelskammare* bestämt yrkat, att anmälningsplikten skulle omfatta alla uppfinningar, alltså även de s. k. fria uppfinningarna. Som skäl härför har åberopats dels kommitténs eget uttalande, att arbetstagaren på grund av bristande kännedom om arbetsgivarens verksamhet i detalj ofta icke med bestämdhet kunde avgöra om en uppfinning vore fri eller ej, dels ock att arbetstagare enligt 1946 års överenskommelse vore skyldig att underrätta arbetsgivaren om patenterbara uppfinningar av vad slag det vara månne.

Patent- och registreringsverkets besvärsavdelning har anfört att den omständigheten, att arbetstagaren måhända vore i tveksamhet om huruvida en uppfinning fölle under 1 § eller ej, icke syntes böra kunna tjäna till ursäkt för en underlåtenhet att underrätta arbetsgivaren om uppfinningen. Till förekommande härav syntes orden »som kan antagas kunna bliva föremål för immateriellt rättsskydd» eller liknande böra inskjutas efter ordet »uppfinning» i 3 § första stycket kommittéförslaget. Besvärsavdelningen har vidare förordat, att bestämmelserna i nämnda stycke kompletterades med ett stadgande av innebörd, att arbetsgivare skulle vara skyldig att till arbetstagare utfärda bevis om fullgjord anmälningsplikt, vilket bevis borde vara så avfattat, att den anmälda uppfinningen klart identifierades.

Departementschefen. I likhet med kommittén anser jag icke tillräckligt starka skäl föreligga för att förplikta arbetstagare att underrätta arbetsgivaren om uppfinningar, vilkas utnyttjande faller utom dennes verksamhetsområde. Om anmälningsplikten utvidgades till att avse även de s. k. fria uppfinningarna, skulle för övrigt uppenbara olägenheter kunna uppstå

i de fall då uppfinnaren samtidigt är anställd hos flera arbetsgivare. Det säger sig självt, att om uppfinningen icke alls faller inom den ene arbetsgivarens verksamhetsområde men väl inom den andres, den senare arbetsgivaren skulle kunna lida skada, därest även den förstnämnde under rättades om uppfinningen. En sådan utvidgning av anmälningsplikten skulle med andra ord strida mot de motiv, som dikterat det i 5 § andra stycket departementsförslaget upptagna sekreterstadgandet. Såsom kommittén närmare utvecklat, ligger det emellertid i arbetstagarens eget intresse att anmäla en uppfinning, så snart någon som helst tvekan kan råda om huruvida densamma är fri eller faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde. På samma sätt ligger det i arbetstagarens eget intresse att anmäla varje uppfinning inom arbetsgivarens verksamhetsområde, som — om än med tvekan — kan antagas vara patenterbar. Jag har därför icke funnit anledning biträda det ändringsförslag, som patent- och registreringsverkets besväravdelning framlagt rörande anmälningsplikten utformning. Icke heller har jag ansett det behöfligt att, såsom besväravdelningen vidare yrkat, i lagen upptaga något stadgande om skyldighet för arbetsgivare att till arbetstagare utfärda bevis om fullgjord anmälningsplikt. Anmälan bör lämpligen ske skriftligen, men det synes icke motiverat att uttryckligen kräva skriftlig form. Givet är emellertid, att anmälan måste innehålla erforderliga upplysningar för att arbetsgivaren verkligen skall kunna bedöma uppfinningens karaktär och betydelse.

5 §.

Rörande innehållet i första stycket hänvisas till vad jag anfört vid 3 §. Andra stycket i förevarande paragraf motsvarar 4 § i kommittéförslaget.

Kommittén har föreslagit att arbetstagaren, innan den i 3 § andra och tredje st. kommittéförslaget angivna fristen tilländalupit eller arbetsgivaren dessförinnan förklarat sig icke önska inträda såsom arbetstagarens rättssinnehavare, ej skulle äga förfoga över uppfinningen eller yppa något angående densamma under sådana omständigheter, att dess offentliggörande eller utnyttjande för annans räkning kunde befaras. Detta förslag har allmänt godtagits i yttrandena. Däremot har under remissbehandlingen kritik riktats mot det undantag från sagda princip, som kommittén samtidigt föreslagit, innebärande att uppfinnaren skulle äga att söka patent å uppfinningen, så snart denna blivit gjord.

Som skäl för detta undantag har kommittén anfört:

Arbetstagaren riskerar eljest, att han — till förfång både för sig själv och eventuellt arbetsgivaren — blir förekommen av annan person, som söker patent på samma uppfinning eller att nyhetshinder under väntetiden uppkommer. Något röjande av hemligheten kan ej anses ligga i själva patentsökandet, eftersom behandlingen vid patentmyndigheten sker under full sekretess, intill dess kungörelse om det sökta patentet författningsenligt utfärdas. Att uppfinnaren vid sökandet av patent kanske anlitar hjälp av sakkunnigt ombud bör icke anses stå i strid med förbudet mot yppande.

Skulle beträffande en av arbetstagaren ingiven ansökan om patent förhållandena vara sådana, att i patentförordningen föreskriven kungörelse om

ansökningen skall utfärdas, följer därav att ett offentliggörande av uppfinningen riskeras. Därest i sådant fall arbetsgivaren skulle vilja förvärva uppfinningen för att hålla den hemlig, vilket kan vara ett behov för honom, bör möjlighet härtill förefinnas. Kommittén har för den skull föreslagit en bestämmelse av innehåll, att den anställde skall anmäla till arbetsgivaren, att patent sökts. Sådan anmälan skall ske inom en vecka, från det ansökningen om patent inkommit till patentmyndigheten. Man kan utgå från att före utgången av nämnda tid behandlingen av ansökningen hos patentmyndigheten icke hunnit så långt, att kungörelse utfärdats. Arbetsgivaren har då beretts tillfälle till före eventuell kungörelse återkalla ansökningen och på så sätt förhindra, att uppfinningen offentliggöres. Med hänsyn till att i vissa länder patentansökning utan föregående nyhetsgranskning kungöres nästan omedelbart efter dess ingivande har bestämts, att utan arbetsgivarens tillstånd patent får sökas endast här i riket.

Mot den här föreslagna ordningen, enligt vilken arbetstagaren utan att kommunicera med arbetsgivaren skulle äga söka patent å sin uppfinning, kan ur arbetsgivarens synpunkt den anmärkningen göras, att det blivande patentet kanske på detta sätt genom patentanspråkens avfattning icke kommer att giva det skydd, som arbetsgivaren, vilken eventuellt skall förvärva rätt till uppfinningen, anser lämpligt. Med hänsyn härtill kunde det synas önskvärt att, såsom föreslogs av Elliot, uppfinnaren finge söka patent, först sedan anmälan till arbetsgivaren om uppfinningen skett och tillfälle till samråd om patentansökningens avfattning sålunda givits.

Kommittén vill icke förneka, att denna kritik äger ett visst berättigande. Särskilt inom större företag, där uppfinning ofta tillkommer efter företagsledningens direktiv och såsom resultat av fleras arbete, kan det vara av vikt, att arbetsgivaren redan från början har inflytande på patenteringsfrågan. Kommittén förutsätter emellertid, att i sådana fall förhållandet mellan arbetsgivaren och arbetstagaren i allmänhet kommer att regleras genom avtal, däri arbetsgivaren har möjlighet att göra gällande här berörda intresse, som ibland kan delas även av andra personer, vilka medverkat till uppfinningen. För övriga fall finner kommittén det principiellt riktigast, att arbetstagaren-uppfinnaren tillerkännes full handlingsfrihet i förevarande avseende. Vikten av att bevaka prioritetsintresset må dessutom ytterligare understrykas. En eller annan dags dröjsmål kan här få ödesdigra konsekvenser. Dessutom må uppmärksamheten fästas på de avsevärda möjligheter, som enligt svensk patentpraxis föreligga att under ansökningens handläggning i patentverket inom ramen för uppfinningstanken vidtagna omläggning av patentanspråken.

I anledning härav ha *jernkontoret*, *arbetsgivareföreningen* och *industriförbundet* i sitt gemensamma yttrande, till vilket *tekniska högskolan i Stockholm* på denna punkt anslutit sig, yttrat:

Att kommittén trots sina betänkligheter tillerkänt arbetstagaren rätt att själv söka patent synes väsentligen ha berott på att kommittén ansett möjligheter föreligga att under ansökningens handläggning i patentverket vidtagna omläggning av patentanspråken. Sådan möjlighet existerar emellertid endast under förutsättning, att uppfinningstanken tydligt framgår av ansökningshandlingarna, vilket såsom erfarenheten visar långt ifrån alltid är fallet, allra minst när ansökning inlämnas av uppfinnaren själv. Kommittén synes vidare ha bedömt denna fråga uteslutande med tanke på patentansökningar i Sverige. I synnerhet exportindustrien tvingas ofta till en omfattande patentering i utlandet, varvid enligt Paris-konventionens bestäm-

melser prioritet endast kan åberopas från den ursprungliga ansökningens ingivande. Praxis i en del viktiga industriländer kräver att patentansökningar såväl till innehåll som form ansluta sig mycket nära till den prioritetsgrundande ansökningen. De av kommittén åberopade möjligheterna till omläggning av den svenska ansökningen sakna sålunda aktualitet i dessa länder, och den svenska ansökningens eventuella brister överförs till de utländska ansökningarna. Med hänsyn till vad nu anförts anse organisationerna, att arbetstagaren bör få söka patent först sedan uppfinningen anmälts för arbetsgivaren och tillfälle till samråd om patentansökningens avfattning givits.

Liknande synpunkter ha anlagts av *Stockholms handelskammare, handelskammaren i Göteborg, Skånes handelskammare, svenska industriens patentingenjörers förening och kooperativa förbundet*. Stockholms handelskammare har i detta sammanhang betonat, att patentanspråkets första formulering ofta vore av utslagsgivande betydelse för uppfinningens patentering och dess exploateringsvärde. I regel torde arbetsgivaren ha avsevärt större möjligheter än arbetstagaren att fixera anspråket så, att den patenterade uppfinningen finge största möjliga värde. Vårt lands större industriföretag kunde ofta var och en inom sitt speciella verksamhetsområde genom patentavdelningar följa den tekniska och patenträttsliga utvecklingen bättre än de fria patentbyråerna. Skånes handelskammare har anfört, att den föreslagna bestämmelsen, att arbetstagare skulle vara berättigad att söka patent här i riket utan tillstånd av arbetsgivaren, under vissa omständigheter kunde medföra betydande olägenheter för den senare. När det gällde företagsuppfinningar, kunde följderna av en dylik bestämmelse bli, att en av medarbetarna i företaget för att få prioritet till patentet skyndade sig att ingiva patentansökan å en detalj, långt innan ännu den inom företaget utexperimenterade konstruktionen i dess helhet vore färdig för exploatering. Konstruktionen såsom sådan bleve lidande härpå. Vidare komme den effektiva skyddstiden för uppfinningen att förkortas. Bestämmelsen borde ändras därhän, att patentansökan icke finge ingivas med mindre arbetsgivaren lämnat sitt tillstånd därtill.

Även *försvarets forskningsanstalt* har med en liknande motivering föreslagit en sådan omformulering av stadgandet, att arbetstagaren först skulle anmäla för arbetsgivaren sin avsikt att söka patent och därefter få meddelande antingen att arbetsgivaren önskade inlämna patentansökan eller att intet hinder förefunnnes för arbetstagaren att själv lämna in patentansökan. Såsom ett ytterligare skäl härför har anstalten framhållit, att inom försvaret gjorda uppfinningar ofta vore sådana, att de borde hållas hemliga. Skulle uppfinnaren, i sin strävan att få ansökningen på patenttekniskt sätt lämpligt formulerad, anlita utomstående, kunde han nödgas yppa en uppfinning av hemlig karaktär, vilket kunde få allvarliga konsekvenser.

Däremot ha *statens uppfinnarnämnd* och *statsverkets ingenjörsförbund* hävdad, att de olägenheter, som särskilt med hänsyn till lagstiftningen i utlandet kunde uppstå för arbetsgivaren om kommitténs förslag godtoges, huvudsakligen torde göra sig gällande vid det ringa antal större industri-

företag — inalles 30 à 40 stycken — som hade egen patentavdelning och att det i dessa fall borde vara tillfyllest, att frågan kunde regleras genom avtal. Statens uppfinnarnämnd har för sin del tillagt, att arbetstagaren genom avtalsbestämmelser borde erhålla möjlighet att under betryggande former fastlägga ursprungrätten till sin idé på annat sätt än genom att söka patent.

Patent- och registreringsverkets besväravdelning har å ena sidan framhållit, att kommittéförslaget i förevarande del kunde vålla olägenheter, men å andra sidan yttrat att rätten att omedelbart få söka patent innebure en så stor fördel för arbetstagaren, att avdelningen — ehuru med viss tvekan — tillstyrkte förslaget.

I detta sammanhang må den frågan diskuteras, huruvida förevarande och eventuellt även något annat stadgande i lagen bör sanktioneras genom en straffbestämmelse. *Kommittén* har i denna del anfört, att det varken vore erforderligt eller tillrådligt att i en lag av denna karaktär införa straffbestämmelser för lagens efterlevnad. Underlåte någon att ställa sig föreskrifterna i lagen till efterrättelse, torde — yttrar kommittén — emellertid av allmänna civilrättsliga regler och utan särskilt stadgande därom i denna lag följa, att han kunde bli pliktig att ersätta den skada som därigenom uppstode.

Under remissbehandlingen ha två instanser, nämligen *Svea hovrätt* och *krigsmaterielverket*, ifrågasatt huruvida icke för lagens efterlevnad krävdes införande av straffbestämmelser.

Svea hovrätt har i denna fråga anfört:

Den föreslagna 4 § stadgar förbud för arbetstagaren att, bland annat, förfoga över sin uppfinning, innan arbetsgivarens prövningstid utgått eller arbetsgivaren dessförinnan uttryckligen avstått från att inträda som arbetstagarens rättsinnehavare. *Kommittén* har funnit det varken erforderligt eller tillrådligt att införa straffbestämmelser i lagen. Såvida icke undantagsvis lagen med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens skulle vara tillämplig, skulle därför brott mot det nyssnämnda förbudet icke kunna medföra annan påföljd än att arbetstagaren kunde bli pliktig att ersätta arbetsgivaren den skada, som tillfogats honom genom arbetstagarens förfarande. *Hovrätten* finner det tveksamt, huruvida en sådan påföljd kan ha något större värde, när det gäller att avhålla en arbetstagare från att handla mot sin arbetsgivares intresse. Särskilt som arbetsgivarens företrädesrätt under prövningstiden icke är förbunden med någon möjlighet att mot arbetstagarens vilja förvärva rätt till uppfinningen, torde det mången gång bli svårt att styrka, att arbetsgivaren överhuvud taget tillfogats någon skada, även om arbetstagaren handlat klart illojalt mot denne. *Hovrätten* finner det därför vara förtjänt av ytterligare överväganden, huruvida icke överträdelse av stadgandena i 4 § borde kunna bestraffas. Stadgas straff i detta fall, bör regeln i 8 § på motsvarande sätt sanktioneras.

Det må nämnas, att det *Elliotiska förslaget* i 11 § upptog en särskild straffbestämmelse av följande lydelse.

Underlåter uppfinnare att ställa sig bestämmelserna i denna lag till efterrättelse eller bryter någon mot det i 10 § stadgade förbudet, straffes, där ej gärningen enligt annat lagrum är belagd med strängare straff, med dagsböter.

Departementschefen. Jag biträder kommitténs uppfattning att arbetstagaren, innan den i 5 § första stycket departementsförslaget angivna fristen tilländalupit eller arbetsgivaren dessförinnan förklarar sig icke önska inträda såsom arbetstagarens rättssinnehavare, ej skall äga förfoga över uppfinningen eller yppa något angående densamma under sådana omständigheter, att dess offentliggörande eller utnyttjande för annans räkning kan befaras. Såsom kommittén föreslagit, bör dock såtillvida ett undantag göras från nämnda princip att arbetstagaren skall vara oförhindrad att före fristens utgång söka patent å uppfinningen här i riket. Däremot kan jag ej dela kommitténs mening, att patentansökningen skall få ingivas innan arbetsgivaren underrättats om uppfinningen. De argument mot kommitténs ståndpunkt i denna fråga som framförts under remissbehandlingen synas mig välgrundade. Enligt departementsförslaget — vilket i detta hänseende överensstämmer med Elliots förslag — skall därför arbetstagaren äga söka patent å uppfinningen först sedan han underrättat arbetsgivaren om densamma. Därjämte stadgas, att arbetstagaren skall underrätta arbetsgivaren om patentansökningen inom en vecka från det denna ingavs till patentmyndigheten. Härigenom garanteras att arbetsgivaren erhåller kännedom om uppfinningen verkligen föranlett en patentansökning. Han får då viss möjlighet att bevaka sina särskilda intressen under patentärendets fortsatta behandling.

Jag har icke funnit tillräckliga skäl föreligga för att med en särskild straffbestämmelse sanktionera stadgandena i förevarande paragraf. I detta hänseende vill jag peka på den skadeståndsplikt som kan komma att drabba arbetstagaren, därest han bryter mot bestämmelserna. I särskilt stötande fall kunna dessutom vissa straffbud i lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens bli tillämpliga.

6 §.

Denna paragraf, vars första stycke motsvarar 5 § första stycket i kommittéförslaget, innehåller regler om arbetstagarens rätt till ersättning för överlåten uppfinning. Andra stycket saknar motsvarighet i kommitténs förslag.

Kommittén har förutsatt, att arbetsgivaren i allmänhet skulle fullgöra sin ersättningskyldighet, utan att arbetstagaren framställde anspråk därpå. Ersättningsfrågan borde dock ej hållas svävande alltför länge, då därigenom skulle uppkomma ett för båda parterna menligt osäkerhetstillstånd. Kommittén har därför föreslagit, att anspråk på ersättning ej skulle få framställas senare än tre år från det patent å uppfinningen beviljats här i riket. För brytande av preskription erfordrades icke, att talan anhängiggjordes vid domstol. Skulle på grund av önskemål om uppfinningens hemlighållande patent ej sökas — en omständighet som i regel berodde på arbetsgivaren — gällde ej denna särskilda preskriptionstid.

Under remissbehandlingen har *Sveriges högskoleutbildade väg- och vattenbyggares riksförbund* yrkat, att den av kommittén sålunda föreslagna bestämmelsen måtte utgå. Enär en uppfinnings värde ofta icke kunde be-

dömas omedelbart eller inom de närmaste åren efter det den gjorts, vore det icke lämpligt att i lag begränsa tiden för framställande av ersättningsanspråk för uppfinningen.

Tekniska högskolan i Stockholm har anfört:

Kommittén motiverar sitt förslag om införande av treårspreskriptionen med att ersättningsfrågan ej bör alltför länge hållas svävande, då därigenom ett för båda parterna menligt osäkerhetstillstånd uppkommer. Införandet av preskriptionsbestämmelsen torde emellertid blott bli till förmån för arbetsgivaren, icke för arbetstagaren. Något osäkerhetstillstånd för honom innebär det aldrig att han har längre tid på sig att begära ersättning. Även för arbetsgivaren kan ej det osäkerhetstillstånd vara menligt som är förorsakat av att uppfinningen senare kan få en oförutsedd tillämpning i avsevärt ökad omfattning med åtföljande förpliktelse att lämna uppfinnaren en däremot svarande ökad ersättning.

Högskolan har dock icke framställt något direkt yrkande, att bestämmelsen måtte utgå, men hemställt att till densamma måtte fogas en föreskrift om att jämkning av avtalad ersättning finge begäras även efter treårsperiodens utgång. Möjligen borde en dylik tilläggsföreskrift inskränkas till att avse fall, då ersättningen icke bestämts att utgå i form av royalty.

Även *skånska hovrätten* har ansett det kunna starkt ifrågasättas, huruvida anspråk på ersättning borde drabbas av preskription. Något skäl här för hade kommittén ej förebragt. Till undvikande av det osäkerhetstillstånd, som kunde uppkomma därigenom att ersättningsfrågan hölles svävande, borde det enligt hovrättens mening vara tillräckligt att en preklusionsbestämmelse meddelades med det innehåll som redan funnes i åtskilliga författningar; dock att dels hemställan av arbetstagaren om utlåtande enligt 9 § kommittéförslaget borde tillerkännas preklusionsavbrytande verkan dels ock tempus a quo borde räknas från den dag då tjänsteförhållandet mellan arbetsgivaren och arbetaren upphörde.

En redogörelse för vissa andra under remissbehandlingen framförda yrkanden angående utformningen av ersättningsbestämmelserna har lämnats i det föregående.

Departementschefen. Rörande innehållet i första stycket förevarande paragraf hänvisas till vad jag förut anfört i huvudfrågorna. Sammanfattningsvis må nämnas, att jag förordat att arbetstagarna genom en bestämmelse av tvingande karaktär skola tillförsäkras rätt till skäligen ersättning för den rätt de avstå till en uppfinning. Bestämmelsen skall dock icke avse sådana överenskommelser om ersättningen som träffas efter tillkomsten av uppfinningen.

I likhet med ett flertal remissinstanser anser jag det önskvärt att lagen — såsom skett i den finska lagen och i det Elliotska förslaget — upptager åtminstone några närmare föreskrifter angående de omständigheter, som i första hand böra inverka vid bestämmandet av ersättning till arbetstagaren för överlåten rätt till en uppfinning. På grund härav föreslås att i förevarande paragraf införas en föreskrift därom att ersättningen skall bestämmas med hänsyn främst dels till uppfinningens värde samt omfattningen

av de rättigheter till uppfinningen som arbetsgivaren övertagit och dels till den betydelse anställningen må hava haft för tillkomsten av uppfinningen. I sistnämnda hänseende gives en specialregel för forskningsuppfinningarna, nämligen att vid dessa ersättning — utöver sådan för skäligen kostnader som arbetstagaren kan ha fått vidkännas för uppfinningen — skall utgå allenast om värdet av den rätt arbetsgivaren övertager överstiger vad som med hänsyn till arbetstagarens lön och övriga förmåner i tjänsten rimligen kunnat förutsättas. Denna regel motsvarar i vissa delar vad kommittén uttalat i motiveringen till sitt förslag.

Enligt 18 § 1 mom. statens allmänna avlöningsreglemente, som gäller för huvudparten av statstjänstemännen, må tjänsteman icke för tjänstgöring vid vederbörande verk åtnjuta ersättning eller förmån utöver vad i reglementet förutsättes eller eljest medgivits av Kungl. Maj:t, såvitt angår ordinarie tjänsteman med stöd av riksdagens beslut. I reglementet medges undantag från denna regel endast för fall då Kungl. Maj:t för uppdrag eller arbete, vilket kan anses falla utom tjänstemannens vanliga tjänstutövning, anvisat särskilda medel eller eljest finner skäl medgiva särskild gottgörelse. Enligt vad jag i det föregående förordat kan emellertid särskild ersättning i vissa fall komma att utgå jämväl för uppfinning gjord under sådana förhållanden, att arbetet därmed får anses falla inom tjänstemannens vanliga tjänstutövning. I anledning härav bör en redaktionell jämkning i lydelsen av nämnda författningsrum vidtagas för att bringa detsamma i bättre överensstämmelse med lagen. I enlighet med vad som förutsatts vid avlöningsreglementets tillkomst torde Kungl. Maj:t äga vidtaga en jämkning av dylik innebörd.

Till skillnad mot kommittén anser jag det varken behövt eller lämpligt att uppställa en särskild regel om den tid inom vilken arbetstagaren skall ha att göra anspråk på ersättning gällande. I detta hänseende komma alltså att gälla de allmänna reglerna om tioårig preskriptionstid för fordringar.

7 §.

Första stycket i förevarande paragraf saknar motsvarighet i kommittéförslaget. Andra stycket motsvarar 6 § i nämnda förslag.

Beträffande uppfinningar, som tillkommit efter det anställning upphört, har *kommittén* haft sin uppmärksamhet fäst på möjligheten för arbetsgivaren att genom avtal, som innefattar inskränkning i arbetstagarens rätt att förfoga över sina uppfinningar, binda arbetstagaren för tid, som kan vara både oskäligen och omotiverad. Genom ett sådant ingrepp i arbetstagarens rörelsefrihet skulle — anför kommittén — dennes möjlighet till egen verksamhet kunna bli i betydande grad beskuren och hans arbetskraft mindre värd på arbetsmarknaden. På grund härav har kommittén funnit sig böra föreslå en tvingande bestämmelse, varigenom tiden för sådana avtals giltighet begränsas, och därvid ansett en maximitid av två år skäligen. Kommittén har ytterligare framhållit, att full avtalsfrihet härutinnan skulle kunna vara till stor olägenhet även för en ny arbetsgivare. Denne senare skulle nämligen bli i viss mån förhindrad att tillgodonjuta den anställdes arbets-

resultat under den sålunda avtalade tiden, och detta även om den nya arbetsgivaren väsentligen bidragit till att skapa förutsättningarna för en uppfinnings tillblivelse. I detta sammanhang må nämnas, att kommittén vid behandlingen av denna fråga beaktat stadgandet i 38 § avtalslagen, varigenom s. k. konkurrensklausuler under vissa förutsättningar fränkännas bindande verkan. Kommittén har härom anfört följande.

I 38 § avtalslagen har emellertid icke fixerats någon maximitid för sådant avtals giltighet utan endast framhållits vissa omständigheter, som böra skänkas beaktande vid avgörandet av tillbörligheten i det avtalade. Detta förhållande har medfört tillämpningssvårigheter. Även i övrigt torde nämnda lagrum icke helt täcka vad man vill vinna med det föreslagna stadgandet. Anmärkas må slutligen, att i fråga om ett avtal av i 38 § åsyftat slag omständigheterna kunna vara sådana, att en kortare tid än två år prövas vara otillbörlig och avtalet på grund härav ogiltigt.

Med avseende å tiden efter anställningsförhållandets upphörande har kommittén vidare diskuterat behovet av en lagbestämmelse, liknande 27 § finska patentlagen. Det skulle då stadgas, att uppfinning, varå patent sökes inom ett år från det arbetstagarens tjänsteförhållande upphört och vilken faller inom den tidigare arbetsgivarens verksamhetsområde, skulle anses ha gjorts under det tjänsteförhållandet bestått, om ej annat visas. Anledningen till en dylik presumtionsregel skulle vara den, att beträffande omförmälda uppfinningar omständigheterna talade för att de tillkommit under den tidigare anställningen, men att det skulle ställa sig svårt för den förutvarande arbetsgivaren att visa, att så varit förhållandet. Emellertid har kommittén funnit, att en sådan regel icke borde uppställas dels med hänsyn till de olägenheter, den skulle medföra för den anställde och ur den nya arbetsgivarens synpunkt, dels ock med hänsyn till att den skulle medföra stora svårigheter i tillämpningen.

Under remissbehandlingen ha *krigsmaterielverket* och *Stockholms handelskammare* givit uttryck åt en annan mening än kommittén med avseende å behovet av en regel motsvarande 27 § finska patentlagen. Krigsmaterielverket har i denna fråga yttrat:

Då en uppfinnare övergår från enskild till statlig tjänst, torde han på grund av överenskommelse med sin förre arbetsgivare i regel vara förpliktad att till denne avstå förfoganderätt till de uppfinningar, han kan göra under en tid, som jämlikt 6 § i kommittéförslaget begränsas till två år. Staten skulle däremot icke ha någon rätt till de uppfinningar, som göras av en statsanställd omedelbart efter övergången till enskild tjänst. När ett sådant förhållande icke synes rimligt ur statens synvinkel, torde det vara önskvärt, att berörda presumtionsregel införes åtminstone för statens vidkommande.

Stockholms handelskammare har anfört:

Det har, enligt vad för kammaren uppgivits, icke sällan förekommit, att en arbetstagare, som varit anställd för uppfinnarverksamhet inom ett företag, slutat sin anställning hos detta för att övergå till en konkurrent och erbjuda denne rätten till en uppfinning, som helt eller till väsentliga delar tillkommit i det tidigare tjänsteförhållandet. Då det kan ställa sig svårt för en arbetstagare att motbevisa en presumtion för att en uppfinning gjorts under en tidigare anställning, synes en eventuell föreskrift om ettårig karens-

tid efter anställnings upphörande böra tillämpas, såvida icke arbetstagaren gör sannolikt att uppfinningen tillkommit efter hans avgång från tjänsten.

Å andra sidan har *tjänstemännens centralorganisation* ansett det böra allvarligt övervägas, huruvida icke avtalsbestämmelser av den art som beröras i kommittéförslagets 6 § borde helt förbjudas. De innebure många gånger stora olägenheter även för arbetsgivarna, enär en ny arbetsgivare icke kunde till fullo utnyttja en arbetstagares uppfinnarförmåga under de två första anställningsåren, då arbetstagaren vore bunden av en dylik bestämmelse. Även för tjänstemannen innebure det självfallet allvarliga nackdelar, enär han därigenom icke till fullo kunde tillgodogöra sig de erfarenheter, som han gjort i sitt tidigare arbete. Jämväl *teknologföreningen* har ifrågasatt lämpligheten av kommitténs förslag, enär i flertalet fall en karenstid vore till större skada än nytta. *Chalmers högskola* och *statsverkens ingenjörsförbund* ha ansett, att den av kommittén föreslagna tidsfristen två år vore alltför lång. Enligt högskolans mening borde ifrågavarande frist inskränkas till sex månader och enligt förbundets uppfattning till högst ett år.

Departementschefen. Departementsförslaget bygger på den principen, att arbetsgivaren i olika fall skall kunna även mot arbetstagarens vilja förvärva en mer eller mindre vidsträckt rätt till sådana av arbetstagaren gjorda uppfinningar som falla inom arbetsgivarens verksamhetsområde. Arbetsgivarens befogenheter äro emellertid såtillvida begränsade, att de endast avse uppfinningar som gjorts under anställningsförhållandets bestånd. Sistnämnda omständighet kan understundom leda till otillfredsställande resultat. Det är sålunda alls icke otänkbart, att en arbetstagare — sedan ett forskningsarbete avslutats men innan ännu alla slutsatser därav hunnit dragas eller sedan arbetstagaren blivit insatt i arbetet på en viss, ännu ej fullbordad uppfinning — lämnar sin anställning i syfte att tillgodogöra sig de vunna erfarenheterna för någon annan arbetsgivares eller egen räkning. Jag kan icke finna det stötande, att en arbetsgivare, i syfte att förhindra dylika konsekvenser, binder sina anställda genom avtal, som innefattar inskränkning i de senares rätt att förfoga över sådana uppfinningar som de gjort under viss kortare tid efter det anställningen upphört. På skäl kommittén anfört vill jag emellertid förorda, att i lagen upptages en tvingande bestämmelse varigenom arbetsgivaren förhindras att i nämnda avseende binda sina anställda under oskäligt lång tid. Såsom några remissinstanser framhållit, torde den av kommittén föreslagna fristen — två år — böra förkortas. I departementsförslaget — andra stycket förevarande paragraf — bestämmes därför fristen till ett år.

I detta sammanhang uppkommer frågan, huruvida med avseende å uppfinningar varå en person sökt patent inom helt kort tid efter det hans anställning hos en viss arbetsgivare upphört bör anses föreligga en presumption för att de tillkommit under nämnda anställning. Jag kan icke finna det riktigt, att lagen i denna fråga intager en helt negativ ståndpunkt. Att märka är härvid bland annat att, medan en privat arbetsgivare kan tillgodose sina intressen i denna del genom avtal, de statliga verken och inrätt-

ningarna endast ha begränsade möjligheter att träffa avtal med sina anställda i en dylik fråga. I saknad av en uttrycklig rättsregel skulle alltså i exempelvis sådana fall, där en i statens tjänst för uppfinnarverksamhet anställd ämbetsman övergår till liknande verksamhet i enskild tjänst, staten icke äga någon som helst rätt till de uppfinningsresultat som vederbörande gjort under statsanställningen men framlägger omedelbart efter övergången till den nya tjänsten. Detta synes icke rimligt. Liknande situationer kunna självfallet inträda vid övergång från enskild tjänst till stats-tjänst och från viss enskild tjänst till annan sådan tjänst. Jag anser därför, att lagen bör innehålla en presumptionsregel i ämnet. I denna regel torde förslagsvis böra stadgas att, om det inom sex månader efter det arbetstagare slutat anställning som avses i lagen sökes patent å uppfinning som gjorts av honom och vars utnyttjande faller inom den förutvarande arbetsgivarens verksamhetsområde samt uppfinningen äger samband med sådan forsknings- eller uppfinnarverksamhet som var uppfinnarens huvudsakliga uppgift i anställningen, eller uppfinningen eljest innefattar lösningen av en honom i anställningen förelagd, närmare angiven uppgift, så skall det anses som om uppfinningen gjorts under anställningen. Denna presumtion bör dock kunna brytas genom att uppfinnaren förmår göra sannolikt, att uppfinningen tillkommit efter det anställningen upphörde. Det bör alltså icke krävas, att uppfinnaren till fullo styrker sitt påstående. Det av mig sålunda förordade stadgandet, som intagits i första stycket av 7 §, torde böra gälla i lika mån för statsanställda och privatanställda.

8 §.

Denna paragraf är likalydande med 8 § kommittéförslaget.

Kommittén har i denna del anfört följande.

Den föreslagna bestämmelsen är likalydande med 17 § lagen den 30 juni 1942 med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. samt 10 § i Elliots lagförslag.

I 4 § kommittéförslaget ha meddelats vissa bestämmelser, som med hänsyn till arbetsgivarens intressen innebära inskränkningar i arbetstagarens omedelbara förfogande över vissa uppfinningar. Samma risker för brytande av sekretessen med åtföljande ekonomiskt skadliga verkningar förefinnas även med avseende å andra personer än arbetstagaren, sedan denne under rättat arbetsgivaren om sin uppfinning. I förevarande paragraf har därför stadgats ett förbud för den, som till följd av bestämmelserna i denna lag vinner kännedom om uppfinning, att utnyttja vad han sålunda erfarit eller i oträngt mål yppa något därom. Detta stadgande träder så att säga i funktion, så snart arbetstagaren-uppfinnaren vidtagit någon åtgärd för anmälan till arbetsgivaren om sin uppfinning. Han kan i sådant syfte ha vänt sig till sin närmaste överordnade med uppgifter om uppfinningen. Denne blir bunden av stadgandet och ådrager sig skadeståndsansvar, om han handlar i strid häremot. Förevarande bestämmelse skyddar också arbetstagaren mot ett obehörigt utnyttjande eller yppande av uppfinningen från arbetsgivarens sida. Båda parterna åtnjuta vidare skydd gentemot den, som på grund av bestämmelserna i lagen får kännedom om uppfinningen. Till dessa höra bl. a. ledamöter av den i 9 § kommittéförslaget föreslagna nämnden. Bestämmelsen kan även eljest bli tillämplig på personer, som anlitas för utredning i hithörande frågor.

Departementschefen. Ingen erinran har under remissbehandlingen framställt mot den av kommittén föreslagna bestämmelsen. Denna torde i oförändrat skick böra upptagas i lagen.

9 §.

Denna paragraf saknar motsvarighet i kommittéförslaget.

I anledning av att lagstiftningen avsåges skola i princip erhålla dispositiv karaktär har, såsom förut nämnts, *skånska hovrätten* ansett det böra övervägas, om icke till skydd för arbetstagaren-uppfinnaren borde i lagtexten införas den i några under senare år tillkomna lagar förekommande bestämmelsen av innebörd att, därest tillämpning av villkor som upptagits i avtal uppenbarligen strede mot god sed i rättsförhållandet eller eljest vore otillbörlig, villkoret måtte jämkas eller lämnas utan avseende.

Departementschefen. Såsom jag förut anført, vill jag förorda att i lagen intages ett stadgande av innehåll att, om tillämpningen av villkor som upptagits i avtal rörande rätten till arbetstagares uppfinning skulle vara otillbörlig, villkoret må jämkas eller lämnas utan avseende. Ett sådant stadgande, vartill motsvarighet finnes i bl. a. 8 § lagen den 27 mars 1936 om skuldebrev, lärer såsom jag förut antytt kunna få praktisk betydelse i olika sammanhang. Sålunda torde stadgandet bland annat kunna bli tillämpligt, om en arbetsgivare förbehåller sig rätten att själv slutgiltigt avgöra till vilken av flera tänkbara kategorier en viss uppfinning är att hänföra.

10 §.

Enligt det *Elliot'ska förslaget* skulle, såsom förut nämnts, tvister angående ersättning eller angående tillämpningen i övrigt av lagen icke hänskjutas till domstol utan avgöras av en nämnd, statens tekniska skiljenämnd, bestående av fem av Konungen förordnade ledamöter.

Som motivering för detta förslag anfördes:

Rättegångar rörande spörsmål av förevarande slag kunna bli både långvariga och dyrbara. Ett enklare förfarande synes vara att förorda. Erinras må att enligt 17 § patentförordningen skall, om överenskommelse i ersättningsfrågan ej kan träffas, då enligt Kungl. Maj:ts beslut en uppfinning upplåtes till allmänhetens fria begagnande eller utövas för statens räkning, ersättningsbeloppet bestämmas av expropriationsnämnd. Att för slitande av tvister rörande tillämpningen av de nu föreslagna bestämmelserna anlita expropriationsnämnd synes dock mindre lämpligt. Den mest praktiska lösningen torde vara, att eventuella tvister hänskjutas till avgörande av en särskild skiljenämnd. Med hänsyn till angelägenheten av att säkerställa en enhetlig rättstillämpning torde nämnden ej böra utses från fall till fall utan givas karaktär av en bestående institution. Härigenom vinnes tillika att nämndens ledamöter erhålla vidgad erfarenhet rörande hithörande spörsmål. En permanent nämnd skulle också kunna tjäna som ett rådgivande organ, till vilket institutioner och uppfinnare kunna vända sig för erhållande av råd och upplysningar. Intet synes heller hindra, att till nämndens avgörande överlämnas spörsmål, beträffande vilkas riktiga lösning osäkerhet uppkommit utan att fördenskull någon tvist i egentlig mening kan sägas föreligga.

Kommittén har förklarat sig icke kunna biträda den av Elliot intagna ståndpunkten. Kommittén har i denna del yttrat:

Fördelen med en skiljenämnd framför domstol har man sagt skulle vara, att den försakade parterna mindre kostnader samt ledde till ett snabbare förfarande. Det har i det sammanhanget även framhållits, att arbetstagarerna såsom den ekonomiskt svagare parten skulle hysa betänkligheter mot att draga sin sak inför domstol med risk att åsamka sig dryga rättegångskostnader och att han därför icke skulle få sin rättssak prövad.

Kommittén kan för sin del icke tillstyrka en åtgärd, varigenom part mot sin vilja skulle betagas möjligheten att få sin sak prövad av domstol. För övrigt kan ifrågasättas, om överhuvud taget i här förekommande fall särskild hänsyn skall tagas till den omständigheten, att mången gång kostnaderna kunna avskräcka från att anlita domstol. Det är ju icke endast på detta speciella område, som risken för stora omkostnader kan avhålla den ekonomiskt svagare parten från rättegång. Samma olägenhet vidlåder hela rättegångsväsendet. I detta sammanhang må påpekas, att enligt de av kommittén föreslagna bestämmelserna (9 § tredje st.) möjlighet lämnats part att utan kostnad för honom vända sig till en särskild nämnd och där erhålla utlåtande i sitt ärende. Genom anlitan av detta förfarande torde i många fall rättegång kunna undvikas.

Kommittén har i stället föreslagit, att mål angående tillämpningen av lagen skola avgöras av Stockholms rådhusrätt:

Införas ej särskilda forumbestämmelser i lagen, skulle den vanliga domstolsvägen få anlitas, d. v. s. i första instans domstolen i den ort, där svarenden är bosatt. Emellertid äro de tvistefrågor, som i förevarande avseenden uppkomma, av säregen karaktär med ett starkt inslag av tekniskt-industriella spörsmål. De ordinarie domstolarna äga visserligen anlita sakkunnig hjälp för utredning i sina mål, men det skulle onekligen innebära stora fördelar, om alla tvister av ifrågavarande slag i första instans handlades av en och samma domstol, där efter hand erfarenhet på området kunde samlas och önskvärd enhetlighet vid bedömningen utvecklas. Det ligger nära till hands att härvid utpeka Stockholms rådhusrätt, där mångårig kännedom finnes om frågor, som sammanhänga med uppfinningar och patentväsendet. Kommittén erinrar om den reglering av forumfrågan i patentmål, som trätt i kraft från och med år 1945 genom 1944 års ändringar i patentförordningen. Enligt 23 § nämnda förordning är Stockholms rådhusrätt numera med vissa undantag rätt domstol i patentmål, varvid i rätten skola sitta tre lagfarna ledamöter och tre i tekniska förhållanden kunniga personer. Enligt kommitténs mening är det dock icke erforderligt, att rådhusrätten vid handläggning av nu ifrågavarande mål sammansättes av andra än de lagfarna ledamöterna, eftersom de tvister, som här avses, i allmänhet icke torde vara av den invecklade tekniska beskaffenhet, som vanligen utmärker patenträttegångarna.

En olägenhet med den nu föreslagna anordningen må anses vara, att parterna, var de än ha sina hemvist i landet, måste föra sin talan i Stockholm. Detta kan medföra extra besvär och kostnader, vilka särskilt för arbetstagarparten kunna kännas betungande. Förslaget torde emellertid i stort sett erbjuda sådana fördelar, att dessa mer än uppväga den olägenhet, som i enstaka fall må göra sig gällande i kostnadsavseende.

Kommittén har vidare yttrat:

Under utredningen har framkommit, att det hos såväl arbetsgivare som arbetstagarparten — utan att någon egentlig tvist förelegat — ofta funnits behov

av att från sakkunnigt håll erhålla någon vägledning i frågan om hur ersättning för överlåten rätt till uppfinning skall beräknas. För att fylla nämnda behov och även för att såvitt möjligt förebygga hithörande tvisters hänskjutande till domstol i större utsträckning har kommittén föreslagit en bestämelse av innehåll, att, innan fråga om ersättning enligt 5 § i kommittéförslaget hänskjutes till domstol, utlåtande skall, om arbetsgivaren eller arbetstagaren det begär, inhämtas från en särskild nämnd. Denna skulle bestå av en av Konungen för viss tid utsedd opartisk ordförande jämte ersättare för denne samt fyra av Konungen för samma tid förordnade ledamöter och ersättare för dem. Nämnden skulle alltså ha till uppgift att dels, visserligen utan rättskraft, medverka till slitande av tvister angående ersättning, dels tjäna som ett rådgivande organ i ersättningsfrågor. Nämndens beslut kan med hänsyn till dess ovannämnda karaktär icke överklagas, men det står den part fritt, som ej åtnöjes med beslutet, att föra talan om ersättningen vid domstol.

I yttrandena över kommittéförslaget har framträtt en viss, ehuru icke särskilt utbredd opinion till förmån för den av Elliot föreslagna lösningen. Sålunda har *statens geotekniska institut* anfört, att då en nämnd med den av kommittén föreslagna sammansättningen kunde förutsättas komma att besitta större sakkunskap i hithörande spörsmål än en domstol, tvister rörande tillämpningen av lagen borde helt avgöras av nämnden, varvid dessutom det för staten kostsamma överklagningsförfarandet kunde undvikas. Även *lantbrukshögskolan* har ansett, att dylika mål borde slutligt prövas av den föreslagna nämnden. Rättegångsförfarandet rörande patent och uppfinningar medförde ofta mycket tidsödande och dyrbara rättegångar. Uppfinnaren torde i regel slå som den ekonomiskt svagare parten, då det gällde att bära rättegångskostnaderna. En långvarig rättegång medförde även, att uppfinningens exploaterande fördröjdes i motsvarande grad, vilket kunde medföra betydande ekonomiska konsekvenser. *Statsverkens ingenjörsförbund* har yttrat, att förbundet helst sett att nämndens beslut skulle bli bindande. Rättegångskostnaderna stode nämligen ofta icke i rimlig proportion till de vanligen relativt små ersättningsbelopp, om vilka tvister uppstode, och detta medförde i realiteten att arbetstagaren, även om nämnden givit honom rätt i hans ersättningsanspråk, i regel av ekonomiska skäl ej kunde eller vågade taga risken av att föra saken inför domstol, i synnerhet som han därvid även kommer i ett tråkigt motsatsförhållande till sin arbetsgivare, vilket kunde inverka menligt på hans framtida befordringsmöjligheter. Det förelåge därför risk för att arbetsgivaren kunde få oproportionerligt stort inflytande vid bestämmandet av tvistiga ersättningsfrågor. Trots vad sålunda anförts hade förbundet dock ej ansett sig böra yrka på någon ändring av lagförslaget i berörda avseende, enär enligt förbundets mening möjlighet funnes att genom avtal mellan parterna giva nämnden befogenhet att såsom skiljenämnd slutligt avgöra eventuella tvister. *Landsorganisationen* har bedömt denna fråga något annorlunda, i det att den ifrågasatt om icke den av kommittén föreslagna nämnden borde kunna erhålla befogenhet att, därest parterna vore ense därom, såsom skiljenämnd upptaga och avgöra ersättningstvister. Någon anledning, varför icke nämnden i fall av

överenskommelse mellan parterna skulle äga träffa rättskraftiga avgöranden i sådan tvist, syntes ej kunna anföras.

Den starkaste kritiken mot kommitténs ståndpunkt i förevarande fråga har framförts av *matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid Uppsala universitet*, som anført:

De sakkunniga synes ha förbisett, att genom den av dem föreslagna lösningen en part, som alls icke önskar ett rättegångsförfarande, kan bli tvingad därtill mot sin vilja. Om nämligen en tvistefråga hänskjutes till den föreslagna nämnden och uppfinnarparten godtar dess beslut men arbetsgivaren icke gör det utan hänskjuter saken till domstol, har uppfinnaren intet annat att göra än att giva sig in på en tidsödande och dyrbar rättegång eller också att falla till föga för arbetsgivarens krav. Uppfinnaren står härvid nära nog undantagslöst som den ekonomiskt svagare parten då det gäller att bära rättegångskostnader. Var och en, som har någon erfarenhet av vart rättegångsförfarande rörande patent och uppfinningar kan leda, måste rygga tillbaka inför dessa perspektiv.

De sakkunniga säga nu, att det icke är endast på detta speciella område, som risken för stora omkostnader kan avhålla den ekonomiskt svagare parten från rättegång, utan att samma olägenhet vidlåder hela rättegångsväsendet. Man kan icke förstå logiken i detta resonemang. Om man betraktar de höga omkostnaderna vid en rättegång som en olägenhet, vad finnes då för skäl att ytterligare öka olägenheterna? Hellre bör man undvika dem.

Sektionen vill i detta sammanhang erinra om att i ett flertal länder tvister av ifrågavarande art avgöras utan rättegångsförfarande. Sektionen vill även erinra därom, att enligt 17 § i svenska patentförordningen ersättningen vid tvångslicens bestämmes genom en skiljenämnd.

Det är även att märka, att en rättegångstvist som kan draga ut i årtal, kan medföra, att uppfinningens exploaterande fördröjes i motsvarande grad, vilket kan vara ytterligt olyckligt ej endast för de berörda parterna utan även för samhället i sin helhet.

En uppfinning kan dessutom i vissa fall medföra sådana förbättringar och förenklingar att en företagares tillverkningsprocedur på det område, som beröres av uppfinningen, måste snabbt omläggas. En sådan situation kan tänkas inträffa att en företagare, när en hastig omläggning för honom kan draga med sig obekväma kommersiella konsekvenser, genom ett domstolsförfarande, som företagaren vet kan utsträckas i tiden, söker uppskjuta exploateringen av en för den stora allmänheten välbehörlig och nyttig uppfinning.

Sammanfattningsvis föreslår sektionen, att tvistefrågor mellan arbetstagare och arbetsgivare avgöras av en genom Kungl. Maj:t tillsatt nämnd. Det är att vänta, att en sådan nämnd, sedan den varit i funktion någon tid, skulle bli i hög grad sakkunnig och skickad att allsidigt avväga de här berörda frågorna. Nämndens beslut borde icke kunna överklagas.

Såsom förut nämnts, har vidare *svenska uppfinnareföreningen* på anförda skäl yrkat, att den av kommittén föreslagna nämnden skulle äga att med bindande verkan avgöra, till vilken kategori viss uppfinning vore att hänföra. *Telegrafstyrelsen* har yttrat, att det till undvikande av rättegångar rörande smärre ersättningsbelopp vore önskvärt, att nämnden erhöle befogenhet att fastställa ersättningen i vissa fall, förslagsvis sådana då ersättningsanspråket understeg 500 kronor.

Under förutsättning att kommitténs ståndpunkt i den nu behandlade frågan godkändes, har ingen remissinstans haft något att erinra mot förslaget, att mål angående tillämpningen av lagen skulle i första instans handläggas av Stockholms rådhusrätt. Däremot ha några remissinstanser, däribland *skånska hovrätten* och *rådhusrätten* själv, kritiserat kommitténs uppfattning, att rådhusrätten i dylika mål skulle ha sin vanliga sammansättning, och i stället föreslagit att rådhusrätten därvid skulle bestå av, förutom de lagfarna ledamöterna, tre i tekniska förhållanden kunniga personer.

Stockholms rådhusrätt har i denna del anfört:

Till stöd för sin uppfattning ha de sakkunniga anfört, att de tvister som här avses i allmänhet icke torde vara av den invecklade tekniska beskaffenhet, som vanligen utmärker patenträttegångarna. De sakkunniga ha emellertid framhållit, att vid tvist mellan arbetsgivare och arbetstagare patenterbarhetsfrågan kan komma att slutligen prövas av domstol; och en dylik prövning kan förvisso tänkas komma att innebära ett ställningstagande till tekniska spörsmål av lika invecklad beskaffenhet som i vanliga patentmål. De sakkunniga ha vidare anfört, att den rätt, som kan tillkomma arbetsgivare enligt 3 § andra stycket i kommittéförslaget, är av samma natur som den tvångslicens, varom stadgas i 15 § patentförordningen. Detta förhållande ger rådhusrätten anledning erinra om att redan genom år 1902 införd ändring av patentförordningen vid handläggning av mål rörande tvångslicens rådhusrätten skulle vara förstärkt med sakkunniga bisittare, och dessa mål voro — bortsett från de speciella mål, som avses i 16 § lagen den 30 juni 1942 med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. — före 1944 års ändringar i patentförordningen de enda patentmål, där en dylik förstärkning av rätten var föreskriven.

Såsom förut nämnts förekommer det i stor utsträckning, att frågan om rätten till arbetstagares uppfinningar regleras i kollektivavtal. Uppstår tvist om rätta innebörden av ett sådant avtal, skall tvisten — därest den icke jämlikt avtalet skall hänskjutas till avgörande av skiljemän — enligt 11 § jämförd med 1 § lagen den 22 juni 1928 om arbetsdomstol prövas av arbetsdomstolen. Detsamma gäller i fråga om tvist, huruvida visst förfarande strider mot kollektivavtalet, så ock tvist om påföljd av förfarande som förmenas strida mot kollektivavtalet. Kommittén har icke behandlat spörsmålet om arbetsdomstolens behörighet i detta avseende efter tillkomsten av en lagstiftning rörande rätten till arbetstagares uppfinningar. Med anledning härav har från *arbetsdomstolens ordförande* inforrats yttrande i nämnda fråga. I detta yttrande anföres följande.

På sätt flerstädes i kommitténs betänkande beröres har den föreslagna lagstiftningen samband med patentlagstiftningen. Det synes på grund härav naturligt, att mål angående rätten till arbetstagares uppfinningar handläggas i väsentligen samma ordning som patentmål. Såsom första instans erbjuder sig då osökt, såsom de sakkunniga förordat, Stockholms rådhusrätt. Härmed uppkommer emellertid spörsmålet om behandlingen av mål, däri fråga är om uppfinning, vartill rätten reglerats i kollektivavtal.

De sakkunniga ha icke behandlat detta spörsmål. Då emellertid, enligt vad av betänkandet framgår, de sakkunniga haft sig bekant att kollektivavtal kan upptaga bestämmelser angående arbetstagares rätt till uppfinning, lär det få antagas, att de sakkunniga med sin forumregel i 9 § åsyftat, att Stock-

holms rådhusrätt skulle vara exklusivt forum och således upptaga jämväl mål, däri rätten till uppfinning reglerats av kollektivavtal.

Dylika mål skola för närvarande otvivelaktigt jämlikt 11 § första stycket lagen om arbetsdomstol upptagas av denna. Något sådant mål har hittills icke förekommit. Då nu avsikten är att genom lag reglera frågan om arbetstagares rätt till uppfinning, vore det enligt min mening synnerligen olyckligt, om några av målen allenast på den grund, att uppfinningsrätten berördes i kollektivavtal, skulle utsöndras från de övriga målen — förvisso det övervägande flertalet — och föras till arbetsdomstolen. Den enhetlighet i bedömandet, som på goda grunder av de sakkunniga eftersträvas, skulle därmed förhindras. Jag anser mig böra i detta sammanhang erinra om det föga tillfredsställande i den ordning, som för närvarande gäller i fråga om semesterlön (se härom bland annat prop. nr 286 år 1938, s. 203 f.; jfr prop. nr 273 år 1945, s. 155 f.). Att nu på ett ytterligare område — kännetecknat av synnerligen speciella förhållanden — tillskapa en ordning, som i sig utgör ett frö till dualism i rättstillämpningen bör icke utan tvingande skäl ifrågakomma.

Vid bedömande av föreliggande spörsmål synes mig böra beaktas, att arbetsdomstolen icke har några särskilda förutsättningar att ingå i prövning av de speciella frågor, som uppkomma i mål angående den föreslagna lagstiftningen. Även bortsett från dess ovanberörda samband med patentlagstiftningen hänför den sig till områden, som äga föga likhet med dem, med vilka arbetsdomstolen har att skaffa. Om arbetsrättsliga problem i egentlig mening är näppeligen fråga; och överhuvud taget måste här uppkommande tvister sägas sakna ett kollektivt moment. Fastmera torde det gamla spörsmål, som i hög grad få sin prägel av det enskilda arbetsavtalet.

På grund av det anförda skänker jag min fulla anslutning till tanken, att Stockholms rådhusrätt göres till exklusivt forum i samtliga mål, däri fråga är om rätten till arbetstagares uppfinning. Biträdes denna uppfattning, lär emellertid till den av de sakkunniga föreslagna forumregeln böra fogas ett tillägg av ungefär det innehåll, att vad sålunda stadgas skall gälla ändå att rätten till arbetstagares uppfinning är föremål för reglering i kollektivavtal. En erinran härom torde tillika böra intagas i 11 § lagen om arbetsdomstol.

Det återstår dock att beröra ett särskilt spörsmål. För rättegången vid arbetsdomstolen gälla särskilda regler, som fått sin färg av kollektivavtalet. Men härjämte finnas rörande kollektivavtal vissa bestämmelser av materiellt-rättslig innebörd. Med en sådan i 11 § lagen om arbetsdomstol intagen hänvisning till den föreslagna lagen, som nyss förordats, lär visserligen böra följä, att förstnämnda regler icke skola äga tillämpning vid rättegång enligt den nya lagen — exempelvis icke vad i 13 § domstolslagen stadgas om talerätt. Vanskligare är att säga om de materiellt-rättsliga bestämmelserna i kollektivavtalslagen skola äga tillämpning; jag åsyftar bland annat bestämmelserna i 8 § sistnämnda lag. Jag är icke beredd att taga ställning härtill. Med hänsyn till den av mig uttalade uppfattningen angående olämpligheten av att mål enligt den föreslagna lagen läggas under arbetsdomstolen, vill jag emellertid uttrycka den åsikten, att hinder ej bör möta mot att genom lag föreskriva, att, i den mån arbetstagares rätt till uppfinning må vara reglerad i kollektivavtal, vad om sådant avtal eljest är i lag stadgat ej skall äga tillämpning i mål angående rätt, som nyss sagts.

Över det av arbetsdomstolens ordförande sålunda avgivna yttrandet ha, såsom förut nämnts, i sin tur yttranden inhämtats av svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen och svenska industritjänstemannaförbundet. Av dessa organisationer har landsorganisationen ställt sig tveksam till

tanken, att arbetsdomstolen icke skulle vara behörig att pröva tvister om rätten till arbetstagares uppfinningar i de fall då frågan därom reglerats i kollektivavtal, medan de båda övriga organisationerna bestämt avvisat denna tanke.

Sålunda har *arbetsgivareföreningen* anfört:

För det första sägs i utlåtandet av arbetsdomstolens ordförande, att ett hänförande till arbetsdomstolen av mål om rätten till arbetstagares uppfinning skulle medföra en dualism genom att uppkommande frågor skulle avgöras av arbetsdomstolen då rätten vore reglerad i kollektivavtal men av allmän domstol i övriga fall.

Detta påpekande är riktigt. Å andra sidan existerar redan nu en sådan dualism vid varje tillfälle, då ett kollektivavtal reglerar frågor, som samtidigt gjorts till föremål för allmän lagstiftning. Vidare kommer enligt den överenskommelse om rätten till anställdas uppfinningar, som träffats mellan oss och industritjänstemannaförbundet den 31 januari 1946, tvister om dessa frågor att i de allra flesta fall hänföras till en särskilt inrättad nämnd, den s. k. industrins uppfinnarnämnd. Även om tvister i övrigt hänfördes till allmän domstol, skulle sålunda icke någon enhetlighet i bedömandet kunna erhållas.

I utlåtandet anföres vidare, att arbetsdomstolen icke skulle ha några särskilda förutsättningar att ingå i prövning av de speciella frågor, som uppkomma i mål angående den föreslagna lagstiftningen. I detta sammanhang kan också refereras ett tidigare uttalande i utlåtandet, nämligen att den föreslagna lagstiftningen har samband med patentlagstiftningen och att det till följd därav synes naturligt, att mål angående rätten till arbetstagares uppfinningar handläggas i väsentligen samma ordning som patentmål, nämligen vid Stockholms rådhusrätt.

Denna argumentering förefaller i första ögonblicket bestickande. Enligt § 23 i gällande patentförordning skall emellertid, då Stockholms rådhusrätt handlägger patentmål, i rätten sitta tre lagfarna ledamöter och tre i tekniska förhållanden kunniga personer. Då de sakkunniga föreslå, att rådhusrätten skall vara rätt forum i mål angående den nu föreslagna lagstiftningen, framhålles däremot, att det enligt kommitténs mening *icke* är erforderligt, att rådhusrätten vid handläggning av nu ifrågakvarande mål består av andra än de lagfarna ledamöterna, eftersom de tvister som här avses i allmänhet icke torde vara av den invecklade tekniska beskaffenhet, som vanligen utmärker patenträttegångarna.

Om sålunda enligt förslaget Stockholms rådhusrätt skulle vara sammansatt av enbart lagfarna ledamöter, skulle rådhusrätten enligt vår mening icke ha större kompetens än vad arbetsdomstolen har.

Däremot är arbetsdomstolen säkerligen mycket skickad för att avdöma här uppkommande tvister. Om man studerar vår överenskommelse med industritjänstemannaförbundet, finner man, att de tvister som kunna uppkomma i hög grad gäller en avvägning av arbetsgivarens och den anställdes anspråk. Tvisterna kunna gälla t. ex., huruvida en uppfinning faller inom ramen för en tjänstemans tjänst eller särskilda uppdrag. Den kan gälla, huruvida tjänstemannen fått den väsentliga impulsen till uppfinningen genom problem inför vilka han ställts genom sin verksamhet i tjänsten. Den kan också gälla, huruvida en uppfinning faller innanför eller utanför arbetsgivarens verksamhetsområde. Den mångåriga erfarenhet arbetsdomstolen har av arbetsförhållandena inom industrin är säkerligen ytterst värdefull vid ett bedömande av sådana problem.

I utlåtandet anföres vidare, att frågor som skulle uppkomma på grund av

den föreslagna lagstiftningen äga föga likhet med dem, med vilka arbetsdomstolen har att skaffa. Det säges, att det näppeligen är fråga om arbetsrättsliga problem i egentlig mening, och att överhuvud taget här uppkommande tvister sakna ett kollektivt moment.

Detta är enligt vår mening icke riktigt. Kravet på ett arbetsrättsligt problem är enligt vår mening uppfyllt, eftersom det här gäller ett rättsligt problem, som reglerats i avtal och som rör förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Det kollektiva momentet föreligger ävenledes, eftersom regleringen genomförts i kollektivavtal.

På grund av vad sålunda anförts har arbetsgivareföreningen anhållit, att tvister om rätten till arbetstagares uppfinningar måtte hänföras till arbetsdomstolen i de fall då frågan härom reglerats i kollektivavtal.

Industritjänstemannaförbundet har anført:

De sakkunniga ha icke berört spörsmålet om rätt forum för mål, där fråga är om uppfinning, vartill rätten reglerats i kollektivavtal. Man torde dock därav ej kunna draga den slutsatsen att de sakkunniga med sin forumregel åsyftat att Stockholms rådhusrätt skulle vara exklusivt forum och därför jämväl handlägga mål, däri rätten till uppfinning reglerats av kollektivavtal. Det kan i det sammanhanget framhållas att det första kollektivavtalet rörande rätten till anställdas uppfinningar träffades den 31 januari 1946, vid vilken tidpunkt de sakkunnigas betänkande redan förelåg i korrektur. Oavsett hur det förhåller sig härmed, vill industritjänstemannaförbundet i själva sakfrågan framhålla följande.

Arbetsdomstolens ordförande anser det synnerligen olyckligt om mål, där uppfinningsrätten beröres i kollektivavtal, skulle utsöndras från övriga mål och föras till arbetsdomstolen. Därigenom skulle, påpekas det, på ytterligare ett område utöver semesterfrågan tillskapas en ordning, som i sig utgör ett frö till dualism i rättstillämpningen. Häremot vill industritjänstemannaförbundet framhålla, att en sådan dualism redan existerar på åtskilliga andra områden inom arbetsrätten — ej endast ifråga om semester mål. De privatanställda tjänstemännens anställningsvillkor äro visserligen numera i stor utsträckning reglerade genom kollektivavtal, men vid sidan därav finnas i betydande omfattning områden, där endast enskilda arbetsavtal existera och även på områden, där kollektivavtal finnas, förekommer att endast vissa av anställningsvillkoren äro kollektivt reglerade. Man måste alltså räkna med att ett och samma arbetsrättsliga förhållande kan komma att hänskjutas såväl till arbetsdomstolen som till allmän domstol.

Enligt industritjänstemannaförbundets uppfattning måste mycket starkt vägande skäl föreligga, om man skall undandraga vissa anställningsvillkor från prövning av arbetsdomstolen i de fall, då dessa villkor äro reglerade i kollektivavtal.

Jämväl i övrigt har industritjänstemannaförbundet givit uttryck åt samma synpunkter som dem arbetsgivareföreningen anført. Sammanfattningsvis har förbundet yttrat, att det icke föreläge sådana speciella omständigheter som kunde motivera att förevarande mål undantoges från arbetsdomstolens kompetensområde.

Landsorganisationen har i anledning av vad arbetsdomstolens ordförande anført om det föga tillfredsställande i den ordning som för närvarande gäller i semester mål till en början anmärkt, att olägenheterna härav i praktiken varit föga framträdande. Landsorganisationen har vidare anført:

I och för sig kan det inte råda delade meningar om angelägenheten av att man så långt möjligt undviker en dualistisk rättstillämpning. Det är också

riktigt, såsom framhålles av arbetsdomstolens ordförande, att arbetsdomstolen icke har några särskilda förutsättningar att pröva åtskilliga av de tekniska frågor som uppkomma i samband med mål angående den föreslagna lagstiftningen, liksom det är riktigt att hithörande tvister ofta sakna ett kollektivt moment. Praktiska skäl kunna sålunda synas övertvägande tala för en forumreglering i enlighet med hans förslag. Emellertid ställer sig landsorganisationen likväl tveksam till tanken att från arbetsdomstolens kompetensområde utbryta dessa mål om kollektivavtal. Deras överflyttande till Stockholms rådhusrätt skulle medföra att bl. a. den från kollektivavtals-synpunkt väsentliga bestämmelsen om organisationernas primära talerätt icke komme att äga tillämpning. Enligt det av arbetsdomstolens ordförande framlagda förslaget skulle ej heller bestämmelserna i 8 § kollektivavtalslagen — om ideellt skadestånd, jämkning och maximering av skadestånd m. m. — komma att gälla i mål om uppfinningsrätt. Landsorganisationen har därmed icke tagit ställning till den omtvistade frågan, huruvida den nyssnämnda maximeringsregeln bör tillämpas å mål av den karaktär, varom här är fråga; med hänsyn till grunderna för denna regel torde viss tvekan kunna råda i detta avseende.

Det väsentliga motivet för att göra Stockholms rådhusrätt till exklusivt forum skulle vara intresset av en enhetlig bedömning av ersättningsmålen. Detta intresse synes emellertid tillfredsställande kunna tillgodoses genom att i lagen stadgas befogenhet eller eventullt skyldighet för både arbetsdomstolen och Stockholms rådhusrätt att i sådana mål inhämta yttrande från den föreslagna särskilda nämnden.

Beträffande den av kommittén föreslagna nämnden har *statskontoret* anfört, att det syntes kunna ifrågasättas om icke de uppgifter som skulle handhavas av ifrågavarande nämnd lika väl kunde anförtros åt statens uppfinnarnämnd, inom vilken för ändamålet erforderlig teknisk sakkunskap finge antagas vara representerad. En förutsättning härför vore dock enligt statskontorets mening, att densamma vid handläggning av ersättningsfrågor erhöle en på lämpligt sätt förstärkt sammansättning. — I anledning härav må framhållas, att statens uppfinnarnämnd fr. o. m. den 1 juli 1947 omorganiserats och uppgått i svenska uppfinnarkontoret.

Departementschefen. Tre olika alternativ erbjuda sig, när det gäller att reglera frågan i vilken ordning tvister om lagens tillämpning skola avgöras. Enligt ett alternativ kan man låta sådana tvister prövas av allmän domstol eller, i den mån det spörsmål tvisten gäller reglerats i kollektivavtal, av arbetsdomstolen. Enligt ett andra alternativ kan man låta allmän domstol pröva dylika tvister, oavsett huruvida frågan om rätten till arbetstagarens uppfinningar reglerats i kollektivavtal eller ej. Såsom ett tredje alternativ kan man slutligen tänka sig att inrätta en särskild statlig skiljenämnd, som skulle äga exklusiv behörighet att med bindande verkan avgöra tvister om lagens tillämpning.

Vad till en början beträffar det sistnämnda alternativet, innebär detta i realiteten att en specialdomstol skulle tillskapas. Utvecklingen har under senare tid, enligt vad det synes mig på goda skäl, gått emot specialdomstolar; jag finner det icke heller tillrådligt att nu inrätta en ny sådan domstol. Mera tveksamt anser jag det vara vilket av de båda övriga alternativen som

bör väljas. Det kan icke bestridas att, såsom arbetsdomstolens ordförande närmare utvecklat, vissa skäl tala för att undantaga dessa tvister från arbetsdomstolens kompetensområde. Särskilt vill jag i detta hänseende framhålla olägenheterna av att på detta rättsavsnitt tillskapa en ordning, som i sig utgör ett frö till dualism i rättstillämpningen. Trots detta har jag kommit till den slutsatsen, att arbetsdomstolen bör bibehållas vid sin behörighet att pröva tvister om arbetstagares rätt till uppfinningar i den mån tvistefrågan reglerats i kollektivavtal. Härvid vill jag understryka, att det redan av principiella skäl vore betänkligt att stadga ett undantag från regeln att det skall ankomma på arbetsdomstolen att upptaga och avgöra mål rörande kollektivavtal. Detta skulle bl. a. innebära att den ur kollektivavtalssynpunkt viktiga bestämmelsen om organisationernas primära talerätt (13 § lagen om arbetsdomstol) icke komme att äga tillämpning på förevarande rättsområde. Jag vill även, i likhet med landsorganisationen, framhålla att man i väsentliga delar torde tillgodose intresset av enhetlighet i rättstillämpningen om, såsom jag vill förorda, en rådgivande nämnd av ungefär det slag kommittén föreslagit inrättas samt domstolarna över lag erhålla möjlighet att i tvister om lagens tillämpning inhämta yttrande från denna nämnd.

På grund av vad sålunda anförts föreslår jag, att det förstnämnda av de tre alternativen följes. I den mån tvistefrågan reglerats i kollektivavtal skall alltså arbetsdomstolen i princip vara behörig men i övriga fall allmän domstol. Det återstår då att avgöra, huruvida mål som skola upptagas av allmän domstol böra — på sätt kommittén föreslagit — i första instans handläggas av Stockholms rådhusrätt såsom enda laga domstol. Som skäl härför har kommittén anført, att de tvistefrågor som uppkomma på detta område äro av säregen karaktär med ett starkt inslag av tekniskt-industriella spörsmål samt att det därför skulle innebära stora fördelar, om alla tvister av ifrågavarande slag i första instans handlades av en och samma domstol, där efter hand erfarenhet på området kunde samlas och önskvärd enhetlighet vid bedömningen utvecklas. Det är emellertid att märka att, såsom också framhållits av kommittén, de tvister som här avses i allmänhet icke äro av den invecklade tekniska beskaffenhet som vanligen utmärker patenträttegångarna; kommittén har icke heller funnit erforderligt, att rådhusrätten vid handläggning av nu ifrågavarande mål sammansättes av andra än de lagfarna ledamöterna. Med hänsyn härtill och då Stockholms rådhusrätt ändock icke skulle komma att bli enda domstol i första instans, har jag icke funnit tillräckliga skäl föreligga för att till rådhusrätten koncentrera de mål som ej skola handläggas av arbetsdomstolen. Jag vill i detta sammanhang även påpeka, att en sådan koncentration skulle — särskilt efter genomförandet av processreformen med dess krav på personlig inställelse vid huvudförhandlingen — medföra avsevärda kostnader och stort besvär för alla utanför huvudstaden bosatta parter.

Kommittén har framhållit, att både arbetsgivare och arbetstagare ofta ha behov av att från sakkunnigt håll erhålla vägledning i frågan om hur ersättning för överlåten rätt till uppfinning skall beräknas. För att fylla nämnda behov och även för att såvitt möjligt förebygga att dylika tvister i större

utsträckning hänskjutas till domstol har kommittén föreslagit, att en särskild nämnd skulle inrättas med uppgift att avgiva utlåtanden i sådana frågor. Detta förslag torde, såsom jag redan nämnt, böra upptagas. Jag anser emellertid, att nämnden även bör äga avgiva utlåtanden i andra frågor rörande lagens tillämpning. Nämndens utlåtanden torde icke böra erhålla bindande verkan. Emellertid lär det enligt allmänna rättsgrundsatser icke möta något hinder, att parterna på förhand sluta en överenskommelse om att följa nämndens utlåtande.

Rörande nämndens sammansättning får jag hänvisa till departementsförslagets text (10 §). Kostnaderna för nämndens verksamhet torde böra bestridas av allmänna medel och närmare föreskrifter om verksamheten böra meddelas av Konungen.

Ö v e r g å n g s b e s t ä m m e l s e n.

Kommittén har föreslagit, att lagen icke skulle äga tillämpning å uppfinning som tillkommit före den dag lagen träder i kraft.

Härom anföres i betänkandet:

Den föreslagna lagen bör skäligen icke äga tillämpning på uppfinning, som tillkommit före lagens ikraftträdande. Vad beträffar uppfinning, som gjorts efter ikraftträdandet, har kommittén ansett lagen böra tillämpas på en sådan uppfinning, oavsett om bestämmelser rörande rätten till uppfinningen finnas intagna i dessförinnan ingånget tjänsteavtal. I den mån tjänsteavtalen innehålla bestämmelser, som strida mot lagens tvingande föreskrifter, bli avtalen utan verkan. Till den del avtalen sakna bestämmelser rörande förhållanden, som regleras i lagen, får denna komplettera avtalen. Skulle sådana anställningsavtal, som ingåtts före lagens ikraftträdande, undantagas från dess tillämplighetsområde, vilket ur vissa synpunkter kunde anses rimligt, skulle lagen under avsevärd tid framåt allenast få en begränsad räckvidd, varjämte det otillfredsställande förhållandet skulle uppkomma, att arbetstagare inom samma företag skulle i förevarande hänseende bli olikställda.

Departementschefen. Jag vill förorda, att lagen träder i kraft den 1 januari 1950. Övergångsbestämmelsen torde böra utformas i enlighet med kommitténs förslag. Jag anser dock, att de i 7 § första stycket departementsförslaget upptagna bestämmelserna — vilka enligt vad förut nämnts sakna motsvarighet i kommittéförslaget — icke böra gälla med avseende å den som inom sex månader efter lagens ikraftträdande slutar anställning som avses i lagen.

Föredraganden hemställer härefter att lagrådets utlåtande över lagförslaget, att av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Åke Mossler.

¹ Denna bilaga, som med undantag för 9 § är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här medtagits allenast i vad avser nämnda paragraf.

Förslag
till
Lag
om rätten till arbetstagares uppfinningar.

Härigenom förordnas som följer.

9 §.

Skulle tillämpning av villkor som upptagits i avtal rörande rätten till arbetstagares uppfinning vara otillbörlig, må villkoret jämkas eller lämnas utan avseende.

Bilaga A.

Kommitténs förslag till lag om rätten till arbetstagares uppfinningar.**1 §.**

Denna lag har avseende å här i riket patenterbara uppfinningar av arbetstagare i allmän eller enskild tjänst.

2 §.

Arbetstagare har till sina uppfinningar samma rätt som andra uppfinnare, om ej annat följer av vad i denna lag sägs.

3 §.

Arbetstagare, som under den tid tjänsteförhållandet består gör en uppfinning, vars utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde, skall utan dröjsmål lämna arbetsgivaren underrättelse om densamma.

Står uppfinningens tillkomst i samband med arbetstagarens tjänsteverksamhet, äger arbetsgivaren genom meddelande till arbetstagaren inom sex månader från underrättelsen förvärva rätt att, utan hinder från arbetstagaren, i sin verksamhet utöva uppfinningen inom och utom riket.

Önskar arbetsgivaren inträda såsom arbetstagarens rättsinnehavare i större utsträckning eller i fråga om annan i första stycket avsedd uppfinning, har han företrädesrätt att inom den i andra stycket stadgade tiden överenskomma med arbetstagaren härom.

4 §.

Innan den i 3 § angivna tiden gått till ända eller arbetsgivaren dessförinnan förklarat sig icke önska inträda såsom arbetstagarens rättsinnehavare, äger denne ej utan arbetsgivarens samtycke förfoga över uppfinning, som i nämnda paragraf avses, eller yppa något angående densamma under sådana omständigheter, att dess offentliggörande eller utnyttjande för annans räkning kan befaras. Arbetstagaren äger dock söka patent å uppfinningen här i riket, varom anmälan skall ske till arbetsgivaren inom en vecka från det ansökningen inkommit till patentmyndigheten.

5 §.

Arbetstagare, vars rätt till uppfinning helt eller delvis förvärvats av arbetsgivaren, vare, oavsett vad därutinnan må vara avtalat, berättigad till skäligen ersättning.

Anspråk på ersättning må ej framställas senare än tre år från det patent å uppfinningen meddelats här i riket.

6 §.

Överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare, innefattande inskränkning i den senares rätt att förfoga över uppfinning, som göres mer än två år efter det tjänsteförhållandet upphört, vare utan verkan.

7 §.

Gör någon under tjänstgöring såsom beställningshavare i reserven eller på övergångs- eller reservstat vid försvarsväsendet eller under värnplikts-tjänstgöring en uppfinning av betydelse för rikets försvar, skola bestämmelserna i denna lag anses tillämpliga i förhållande till vederbörande försvarsmyndighet.

Är uppfinnaren samtidigt i enskild tjänst, skall vad i denna lag är stadgat gälla i förhållande till den enskilde arbetsgivaren, först om myndigheten icke inträder såsom uppfinnarens rättsinnehavare.

8 §.

Den som till följd av bestämmelserna i denna lag vinner kännedom om uppfinning, må ej utnyttja vad han sålunda erfarit eller i oträngt mål yppa något därom.

9 §.

Stockholms rådhusrätt är rätt domstol i mål angående tillämpningen av denna lag.

Domstol äge förordna, att sådant mål helt eller delvis skall handläggas inom stängda dörrar.

Innan fråga om ersättning enligt 5 § hänskjutes till domstol, skall, om arbetsgivaren eller arbetstagaren det begär, utlåtande inhämtas från en särskild nämnd, bestående av en av Konungen för viss tid utsedd ordförande jämte ersättare för denne samt fyra av Konungen för samma tid förordnade ledamöter och ersättare för dem. Vid förordnande av ledamöter skall tillses, att arbetsgivarnas och arbetstagarnas intressen bli i lika mån tillgodosedda.

Kostnaderna för nämndens verksamhet bestridas av allmänna medel. Närmare föreskrifter angående verksamheten meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den men skall icke äga tillämpning å uppfinning, som tillkommit före nämnda dag.

Bilaga B.

Elliot's förslag till lag om rätten till uppfinningar m. m. vid vissa statliga verk och inrättningar.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Denna lag äger under förutsättning av Konungens förordnande, tillämpning å statligt verk och annan statlig inrättning, där tekniskt eller teknisktvetenskapligt arbete bedrivs.

Sådant förordnande må ej meddelas beträffande universitet, högskola eller annan inrättning, tillhörande undervisningsväsendet.

2 §.

Uppfinning, som göres av den, vilken är anställd eller eljest tjänstgör vid verk eller inrättning, varå denna lag äger tillämpning, skall, därest uppfinningen tillkommit såsom resultat av ett helt eller delvis i tjänsten utfört arbete eller eljest innefattar lösningen av en i tjänsten förelagd uppgift, av uppfinnaren utan dröjsmål anmälas för verket eller inrättningen; dock att sådan anmälan icke erfordras, där uppfinningen uppenbarligen saknar större praktisk betydelse.

Vad nu sagts skall jämväl gälla beträffande uppfinning, som tillkommit utom tjänsten men ligger inom ramen för det vid verket eller inrättningen bedrivna arbetet eller eljest är av beskaffenhet, att kunna tjäna verkets eller inrättningens syfte.

3 §.

Vill staten beträffande uppfinning, som avses i 2 §, helt eller delvis inträda såsom uppfinnarens rättsinnehavare, vare därtill berättigad. Under rättelse härom skall, med angivande tillika av i vilken utsträckning staten önskar begagna sig av nämnda rätt, tillställas uppfinnaren senast inom tre månader från det uppfinnaren begär besked härutinnan.

Innan sådan underrättelse lämnats eller den för underrättelse bestämda tiden tilländagått, må uppfinnaren ej utan statens samtycke förfoga över uppfinningen eller yppa något angående densamma under sådana omständigheter, att dess offentliggörande eller utnyttjande för annans räkning kan befaras; dock må patent å uppfinningen av uppfinnaren sökas, sedan anmälan skett enligt 2 §.

4 §.

Gör någon inom tre år efter slutad anställning eller tjänstgöring, som avses i 2 §, uppfinning, vilken ligger inom ramen för det vid verket eller inrättningen bedrivna arbetet eller eljest är av beskaffenhet att kunna tjäna verkets eller inrättningens syfte, och är uppfinningen resultat av arbete, som uppfinnaren helt eller delvis utfört i tjänsten, eller innefattar den eljest lösningen av en i tjänsten förelagd uppgift, skall med avseende å sådan uppfinning så anses, som om tjänsteförhållandet alltjämt bestode.

Vad nu sagts skall icke gälla, där arbetet i statens tjänst innefattat fullgörande av en allmän medborgerlig skyldighet eller utförts på grund av anställning i arméns, marinens eller flygvapnets reserv.

5 §.

Har patent sökts eller meddelats å uppfinning, med avseende å vilken staten enligt denna lag inträtt såsom rättsinnehavare, men önskar staten icke fullfölja patentansökan eller upprätthålla patentet, skall uppfinnaren underrättas därom senast tre månader innan vederbörlig åtgärd för fullföljd eller upprätthållande behöver vidtagas eller, därest hinder möter mot iakttagande av sagda tid, så snart ske kan. Uppfinnaren äger för sådant fall, där ej förbehåll i annan riktning göres, inträda i statens rätt med avseende å patentet.

6 §.

Inträder staten enligt denna lag såsom uppfinnarens rättsinnehavare, skall uppfinnaren vara berättigad till skälig ersättning.

Vid ersättningens bestämmande skall hänsyn tagas till samtliga föreliggande omständigheter, därvid särskilt avseende skall fästas såväl vid uppfinningens betydelse samt omfattningen och värdet av de rättigheter i fråga om uppfinningen, vilka staten övertagit, som även vid den utsträckning, i vilken uppfinnarens tjänst och arbete hos staten samt de betingelser, under vilka han till följd härav kunnat syssla med uppfinningen, medverkat till denna. Ingår i uppfinnarens tjänst tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt arbete och ligger uppfinningen inom ramen för uppfinnarens arbetsområde, skall, utöver ersättning för skäliga kostnader, som uppfinnaren kan hava fått vidkännas för uppfinningen, ersättning utgå allenast om uppfinningens värde väsentligen överstiger vad som med hänsyn till uppfinnarens tjänsteställning och de förmåner, han åtnjuter i tjänsten, rimligen kunnat förutsättas.

Uppfinnare, som önska komma i åtnjutande av ersättning, skall göra framställning därom inom ett år från det anmälan om uppfinningen skett.

7 §.

Twister angående ersättning, som i 6 § sägs, eller angående tillämpningen i övrigt av denna lag må icke hänskjutas till domstol utan skola avgöras av en särskild nämnd, bestående av fem av Konungen på viss tid förordnade ledamöter jämte ersättare för dem (statens tekniska skiljenämnd). Vid förordnande av ledamöter jämte ersättare skall tillses, att såväl statens som arbetstagarnas intressen bliva tillgodosedda.

Kostnaderna för nämndens verksamhet bestridas av allmänna medel. Närmare föreskrifter angående verksamheten meddelas av Konungen.

8 §.

Vad i denna lag stadgas om uppfinning skall i tillämpliga delar gälla med avseende å förfarande eller anordning av teknisk natur, som ej är att hänföra till uppfinning.

9 §.

Denna lag föranleder icke rubbning i den rätt, som må tillkomma tredje man på grund av utfästelse av uppfinnaren före inträde i statens tjänst, såvida ej arbetet därstädes innefattar fullgörande av en allmän medborgerlig skyldighet eller utföres på grund av anställning i arméns, marinens eller flygvapnets reserv.

10 §.

Den som till följd av bestämmelserna i denna lag vinner kännedom om uppfinning, förfarande eller anordning, varom där sägs, må ej utnyttja vad han sålunda erfarit eller i oträngt mål yppa något därom.

11 §.

Underlåter uppfinnare att ställa sig bestämmelserna i denna lag till efterrättelse eller bryter någon mot det i 10 § stadgade förbudet, straffes, där ej gärningen enligt annat lagrum är belagd med strängare straff, med dagsböter.

Denna lag träder i kraft den
men skall icke äga tillämpning å uppfinningar eller andra förfaranden eller anordningar av teknisk natur, som tillkommit före nämnda dag. Ej heller skola bestämmelserna i 4 § gälla med avseende å den, som vid lagens ikraftträdande redan slutat eller inom ett år därefter slutar anställning eller tjänstgöring, som i lagen avses.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 1 mars 1949.

N ä r v a r a n d e :

justitieråden GEIJER,
DAHLMAN,
LECH,
regeringsrådet QUENSEL.

Enligt lagrådet den 2 februari 1949 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 3 december 1948, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om rätten till arbetstagares uppfinningar*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av e. o. hovrättsassessorn S. Dennemark.

Lagrådet lämnade förslaget utan annan erinran än att, enär 9 §, såsom i motiven påpekats, utgjorde en motsvarighet till 8 § lagen om skuldebrev, det syntes lämpligt att paragrafen avfattades i närmare överensstämmelse med stadgandet i skuldebrevslagen.

Ur protokollet:
Bengt Larson.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 mars 1949.

N ä r v a r a n d e :

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK, ANDERSSON.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, försvars-, handels- och ecklesiastikdepartementen samt t. f. chefen för finansdepartementet, statsrådet Andersson, anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, lagrådets den 1 mars 1949 avgivna utlåtande över det den 3 december 1948 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om rätten till arbetstagares uppfinningar*.

Föredraganden anför följande.

Lagrådet har lämnat förslaget utan annan erinran än att, enär 9 § utgjorde en motsvarighet till 8 § lagen om skuldbrev, det syntes lämpligt att paragrafen avfattades i närmare överensstämmelse med stadgandet i skuldebrevslagen. Såsom jag vid remissen till lagrådet antytt, finnas stadganden med motsvarande innebörd, ehuru med något varierande formuleringar, intagna även i andra lagar än i skuldebrevslagen. Sålunda innehåller 3 kap. 43 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom en liknande bestämmelse. Jag har funnit det lämpligt, att 9 § erhåller en avfattning som närmast ansluter sig till sistnämnda stadgande.

Föredraganden hemställer härefter, att det sålunda jämkade förslaget måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Karl Gustaf Grönhagen.